

TEOLÓGIA

A PÁRBESZÉD EGYHÁZA

Karácsony — Isten ajándékozó szeretete

*

Párbeszéd az egyházban
Megosztottságaink
Konfliktusaink megoldása és a Biblia
A párbeszéd és a média
Hogyan bánjunk egymással?
Lelkiségek, egyházközségek dialógusa

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE
NEMESHEGYI PÉTER SJ professzorral
az egyetemes dialógusról

ékés Gellért — Homeyer, Josef — Kremer, Jacob — Pákozdi István —
Rahner, Karl — Tomka Miklós — Várszegi Asztrik és mások írása

XXVII. évf. 1993. 4. sz.

TEOLÓGIA

NEGYEDÉVI FOLYÓIRAT

XXVII. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1993. NOVEMBER

BÉKÉS GELLÉRT OSB: Isten ajándékozó szeretete
— A „csodálatos csere” misztériuma — 195

TANULMÁNYOK

VÁRSZEGI ASZTRIK OSB: A párbeszéd egyháza 199
KARL RAHNER SJ: Párbeszéd az egyházban (fordította: Bánhegyi B. Miksa) ... 203
TOMKA MIKLÓS: Megosztottságaink 209

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

NEMESHEGYI PÉTER SJ professzorral

Az egyetemes dialógus felé (Széll Margit) 216

KÖRKÉP

FRANZ KÖNIG bíboros: Krisztus egyháza legyen
(fordította: Bánhegyi B. Miksa) 223
JACOB KREMER: Konfliktusok és megoldások az egyházban a Biblia alapján
(fordította: Bánhegyi B. Miksa) 224
BITTSÁNSZKY GÉZA: Elméleti megfontolások a dialógushoz 226
PÁKOZDI ISTVÁN: Párbeszéd-keresés a média labirintusaiban 230
MIHÁLYI GILBERT O.Praem.: Az egyház a dialógus mestere vagy tanulója? .. 234
WOLFGANG MÜLLER SJ: „Szemtől szemben ellenállni” — A Biblia segítségével
az imádsághoz — (fordította: Bánhegyi B. Miksa) 237
Párbeszédet annak elszabotálása helyett. Hogyan bánjunk egymással az egyházban?
(A Német Katolikusok Központi Bizottsága vitaanyaga) (Fráter Tamás) 240

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

Meditáció PAUL IBY kismartoni megyéspüspök jelmondatához (Franz Horvat
— Ford.: Bánhegyi B. Miksa) 244
JOSEF HOMEYER: A paphiány és annak a reménye, hogy újfajta egyház leszünk
(fordította: Bánhegyi B. Miksa) 246
HAFENSCHER KÁROLY: Lelkészeink mai kihívások között 249
BRÜCKNER ÁKOS ELŐD O.Cist.: Házonbeli párbeszéd
— Lelkiségek, egyházközségek dialógusa hazai egyházunk életében — .. 252

Felelős szerkesztő: Szennay András

Felelős kiadó: Lukács László

Egyházunkban háromféle párbeszédre van szükségünk: párbeszéd az Istennel, párbeszéd az egyházban és párbeszéd a világgal. Belső problémáinkat csakis úgy tudjuk majd megoldani, ha intenzíven végezzük a párbeszédet Istennel és ápoljuk a dialógust a konkrét nehézségekkel és félelmekkel küzdő, de reménykedő emberekkel.

JOHANN WEBER
grázi püspök

Sokszíniú, emberi gyarlóságokkal, sőt olykor súlyos bűnökkel is terhelt világunkban nehéz úgy szólni, hogy szavunknak valódi mondanivalóját, igazságtartalmát meghallják, vizsgálják, mérleget adják, és megértsék. Ebben a helyzetben a párbeszéd — egyházon belül és kívül — igen nehezzé válik. A II. Vatikáni zsinatot követően az ún. hagyományőrök és haladók konfrontációja egyházunkban szomorú „eredményekhez” vezetett. Olykor az volt — és lehet ma is — a benyomásunk, mintha elfeledkeztünk volna a sokszíniúságban megnyilatkozó egység értékéről és ápolásáról. Számon kértük — és kérjük — egymás igazhitűségét, katolicitását, elnézünk egymás feje felett, olykor már szóba sem állunk egymással. Pedig a II. Vatikánum és a tizenöt éve elhunyt VI. Pál pápa más feladatot rótt ránk és más „stílus” követésére kötelez. VI. Pál az 1964-ben megjelent „Ecclesiam suam” enciklikájában mintegy programként hirdette meg: az egyház feladata, tagjainak kötelessége, hogy teljes szabadsággal gyakorolják mind befelé, mind kifelé, minden vallással és emberrel a párbeszédet.

A párbeszéd „alapszabályait” a pápa a következőkben jelölte meg: 1. legyen az világos, mivel a párbeszéd gondolatátadás és lehetőség arra, hogy a lélek, az értelem kibontsa képességeit. — 2. A párbeszédet annak a szelidségnek kell jellemeznie, melyre maga Krisztus adott példát (Mt 11,29). Senki ne mondjon gögtől dagályos, szúró és sértő szavakat. A párbeszéd eredményességét csakis a benne megjelenő igazság és a belőle sugárzó szeretet biztosíthatja. — 3. A párbeszédet a kölcsönös bizalom kell, hogy jellemezze. A dialogizáló felek abban bíznak, hogy a „másik” hajlandó szavát mérlegelni, megszívelelni. A helyes párbeszéd kizár mindenféle önző célzatosságot. — 4. A párbeszéd igényli az okos nevelőkészséget, mely tekintetbe veszi a partner pszichológiai és morális adottságait (vö. Mt 7,16), valamint életkörülményeit, műveltségi fokát, életkorát, nyitott vagy ellenséges beállítottságát. — 5. Végül a párbeszéd kibontakozási formái különfélék lehetnek. Szükség esetén lehetővé teszik a kísérletezést, az alkalmas eszközök felhasználását. Ne támaszkodjon a párbeszéd olyan megrögzött, merev beszédmódra, mely már elveszítette hatóerejét, már nem indítja meg az emberek lelkét.

Az enciklika nyomatékkal hangsúlyozza: az egyház feladata, hogy mindenkivel — istenhívőkkel és Istent elutasítókkal, keresztényekkel és más vallások követőivel — egyaránt keresse és folytassa a párbeszédet.

VI. Pál atyai hangon buzdítja az egyház tagjait, hogy ápolják, gyakorolják — buzgón és családis szellemben — a párbeszédet. „Legfőbb vágyunk — írja —, hogy a párbeszéd az egyházban a buzgalom új lángjára kapjon, új témák megbeszélésére terjedjen ki, új részterületeket kapcsoljon be mindazon tanításnak elterjesztésénél, melyek az isteni igazságot hirdetik, továbbá az iskolákról, a sajtóról, a szociális apostolkodásról, a karitás tevékenységéről...” — Mindezen munka egyházunkban nem új, de a java még hátra van — figyelmeztet a pápa. Ez földi zárandoklásunk törvénye.

Bevezetőnkben hosszan idézhetnénk még a II. Vatikáni zsinat szövegeiből, jeles egyházi vezetők és tudósok megnyilatkozásaiból. Utalhatunk folyóiratunk 1972. (VI. évf.) 3. és 4. számára, melyek az egyház belső és kifelé folytatott párbeszédével foglalkoznak. Jelen számunk a „párbeszéd egyházával” foglalkozik. Egyházunk — benne hazai egyházunk — létkérdése, hogy az elbizonytalanodó

embereket — az egyházon kívül állókat is — buzdítsa, bátorítsa: mindenkinek joga és kötelessége, hogy véleményét őszintén és nyíltan elmondja, illetőleg, hogy a másikat, a többi nyitott lélekkel, türelmesen meghallgassa. Már 1972-ben jegyezte meg „pro domo” König bíboros: „Szégyenletes dolog, hogy a belső egyházi dialógusra egyáltalán fel kell szólítanunk. Hogy az egyházon belül vannak csoportok, ez természetes. Viszont épp nekünk, keresztényeknek lenne a feladatunk, hogy a világ elé tárjuk: miként tudunk szembenézni problémáinkkal, miként tudjuk azokat megoldani.”

Fel kell tennünk önmagunknak a kérdést: szabad-e, ha valóban hiszünk a Krisztus által alapított ÉLŐ EGYHÁZBAN, kétkedően, netán gyanakvoással fogadnunk a belső nyitottságot, őszinteséget, a párbeszédre való igényt? Szabad-e önmagunk vagy bárki elől rejtegetnünk, eltitkolnunk azokat a problémákat, melyek megoldásán fáradozunk és melyek — alapjában — nagyon is emberi problémák. A kereső, kérdező, az elmúlt néhány évtized terhét hordozó, a jövőt megfelelően építeni kívánó hívő emberek problémái. Emberi kérdések ezek a javából, — de lehetnek-e egyáltalán mások? Vajon nem esendő, gyarló, a teljesebb igazságot kereső emberekre bízta-e Krisztus egyházának vezetését csakúgy, mint ahogyan ugyanilyen emberekből gyűjtötte és gyűjti össze ma is „Issten véndorló népét”?

Tudjuk, hogy az egyház vezetőinek, a pápáknak, püspököknek vállára nehezedik a feladat, hogy Krisztus változatlan evangéliumát korszerűen, a mindenkori „idők jeleire” is ügyelve hirdessék. De ahhoz sem férhet kétség, hogy a mi feladatainkat nekünk — papoknak és világiaknak — kell elvégezniünk. Sem lustaság, sem félelem nem fojthatja torkunkra a szót, amikor — az egyház jövőjére gondolva, egyházunk iránti szeretetből — szólnunk kell.

A folytonos megújulást szolgáló párbeszéd (semper reformanda) résztvevőinek nagy kísértése és egyben a kényelmesek sajátos „alibije” a kérdés ismételtetése: mire való mindez? minek a nyugalmat megbolygatni? Más szóval: a remény, a jövő feladása, a belső migráció. Gondolunk-e az ilyen kísértés jelentkezésekor arra, hogy épp az itt-ott tapasztalható „temető nyugalma” miatt akadnak szép számmal, akik a külső migráció, az egyháztól való eltávolodás útjára lépnek?

Egyházunknak földi vándorútja során voltak, vannak és bizonyára lesznek is nehéz órái, időszakai, kritikus helyzetei. Konfliktusokkal élünk és csakis a II. Vatikáni zsinat, a pápák, a püspökök, tudósok és a jóakarató hívek által annyira igényelt belső párbeszéd lehet a mában jelentkező problémáknak, nézeteltéréseknek feszültségeket feloldani képes útja. Befelé és kifelé nehéz feladatok hosszú sora áll előttünk. Közös munkával kell a mában vajúdo holnap egyházát — és társadalmunkat is — tovább építeniünk. Új alapra nincs, nem is lehet szükségünk, mert „a lerakott fundamentumon kívül, mely Jézus Krisztus, mást senki nem rakhat” (1Kor 3,11). Ez reménységünk biztos alapja. Mert hittet valljuk, hogy Jézus Krisztusnak, az ő örömhírének ereje mindig erősebb volt és marad, mint az emberi tehetetlenség, lustaság, felületesség. A tespedés nyugalma, „biztonságos” mozdulatlansága helyett az ÉLETET, annak mozgalmasságát, lendítő erejét Krisztus és az erősítő, megújító Szentlélek jelenti számunkra.

Bevezetónket a zsinat egyik nagytekintélyű vezéralakjának, Döpfner bíborosnak szavaival zárjuk: „Mindannyiunknak komolyan kell értékelniünk az egyház tagjainak juttatott kegyelmi ajándékokat s a kiosztott feladatokat. Csakis ezen az úton nyerhet az egyház, annak egysége konkrét formát. Csakis így tudjuk elejét venni a mindent elsekélyesítő, sőt halálosan uniformizáló törekvéseknek és a még veszélyesebb dezintegrációnak; annak a szététesnek, mely egyházunkat bomlasztja s azt monologizáló és egymás ellen küzdő csoportokra osztja”.

Sz. A.

ISTEN AJÁNDÉKOZÓ SZERETETE

— A „csodálatos csere” misztériuma —

„Ismeritek Urunk Jézus Krisztus nagylelkűségét: Ő, a gazdag, értetek szegénnyé lett, hogy szegénysége által meggazdagodjatok.”
2Kor 8,9

Az ajándék szimbólum: kifejező jele a szeretetnek. A nagylelkű, ajándékozó szeretet szimbóluma. Pál apostol Jézusnak erre az ajándékozó szeretetére hivatkozik, amikor korintusi híveit arra kéri, hogy adakozzanak a nyomasztó sorsban élő jeruzsálemi hívek megsegítésére. Pál a görög *charis* szót használja, ami mindkettőt: az ajándékozó szeretetet és a szeretet kegyelmi ajándékát is jelenti. Ám Jézus ajándékozó nagylelkűsége és a korintusiaké, akik azt utánozni hivatottak, nincs azonos szinten, hiszen Jézus az önként vállalt emberi szegénységben isteni gazdagságát ajándékozta híveinek, míg a korintusiak ehhez az emberi mértéket meghaladó kegyelmi ajándékhoz képest csak a maguk merőben emberi ajándékát tudják nyújtani. Egy ponton azonban találkozik a kettő: az ajándékozás indítóoka mindkét esetben a nagylelkűség. Pál ezért is hivatkozik Jézus szeretetére. A nagylelkűség nem számít az adomány bármiféle viszonzására, mert teljes mivoltában *amor gratuitus* — ingyenes szeretet. Az ajándék voltaképpen maga a szeretet, s ami ennek fogható jele, az nem más, mint e nagylelkű szeretet szimbóluma.

Nos, Isten szeretete teremtménye iránt ilyen nagylelkű ajándékozás, s ennek látható megnyilatkozása, szimbóluma és közvetítője emberi alakban maga Jézus. „Isten szeretete abban nyilvánul meg — olvassuk János első levelében —, hogy egyszülött Fiát küldte a világba, hogy általa éljünk” (4,9). S Jézus, mint az emberré lett egyszülött Fiú, tudatosan és önként vállalta is ezt a szerepet: az isteni lét gazdagságából belépett emberlétünk szegénységébe, hogy páratlan kifejező jele, valóságos szimbóluma legyen az élet teljességét ajándékozó Isten nagylelkű szeretetének. *Jézusban Isten teljesen az embernek ajándékozta magát.* Mít adhatott volna ennél többet nekünk?

De miért adta nekünk ezt a páratlan ajándékot? Az apostol paradox isteni szándékra hivatkozik: „hogy szegénysége által meggazdagodjunk.” Ez a szándék vált valóra abban a „csodálatos csereben”, amit karácsony nyolcadának esti zsoltosmájában magasztal ámulattal az egyház: „Ó csodálatos csere! Az emberek Teremtője, emberi testet és lelket öltve, Szűztől született, és ő, aki férfi közreműködése nélkül jött a világra, istenségének részesevé tett minket.” Mít jelent eszerint meggazdagodásunk? Nem kevesebbet, mint részesedést Jézus isteni életében. Isten nagylelkű szeretetének karácsonyi ajándéka végül is nem más, mint maga Jézus, és Jézussal a „csodálatos csere” paradoxona: Isten az embernek ajándékozta magát, hogy az ember az Istené, létének részesevé lehessen.

✱

Kétségtelen, hogy az ajándékozó isteni szeretet legteljesebb megnyilatkozása emberi világunkban Jézus. Ám oktalan és jogtalan leszűkítése volna e szeretet megnyilvánulásának, ha azt kizárólag az Istengyermek születésére korlátoznánk, hiszen a teremtés műve már maga is e szeretet megnyilatkozása. A világmindenség és benne naprendszerünk és a Terra bolygó, az élőlények számtalan fajával, élükön az isteni hasonlóságra alkotott emberrel, — valamennyi létező ennek az ajándékozó szeretetnek megnyilvánulása és kifejezője. Hiányos szemléletre vall, hogy a teremtésről szólva, általában a világot létrehozó isteni tetterre, s nem erre az ajándékozó szeretetre gondolunk. *Bonum est diffusivum sui* — ami jó, az kiárad önmagából. S ami abszolút értelemben jó, mert maga a jóság, az úgy

árad ki önmagából, hogy teremtő aktusával önmaga szerető jóságát is közli. Amit a Biblia tanít, az lényegében nem kozmológia, hanem teológia.

Voltaképpen már az Isten benső, szentháromsági élete sem más, mint az isteni szeretet önközlése. Isten ugyanis nemcsak abszolút lét és tiszta szellem. Ez az abszolút szellem sajátos dinamikával valósítja meg önmagát: az imént már említett önmagából kiáradó mérhetetlen szeretetben bontakozik ki és az önmagába visszaáradó szeretetben teljeseedik be. Ebből a szeretetből születik a *Logos*, az örök isteni Igében kimondott isteni Eszme, és kettejük kölcsönös szeretetének egymásba áradása, a Lélek. Lám, az isteni lét hármasságának és egységes hármóságának misztériuma is Isten ajándékozó szeretetének szentháromsági dinamikájában valósul meg.

Az isteni életnek ez a benső dinamikája, az önmagát közlő abszolút szeretet jelenik meg és jut kifejezésre a *teremtés művében*. A teremtett lét, fejlődésének minden fizikai és biológiai, pszichikai és szellemi fokozatával, tulajdon valós léte mellett, ennek az ajándékozó isteni szeretetnek kifejező jele, őseredeti szimbóluma és kinyilatkoztatása. Ezért állíthatja Pál apostol, hogy „ami Istenben láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta a világ teremtése óta művei alapján értelemmel felismerhető” (Róm 1,20). Ez azt jelenti, hogy a teremtett világ fokozatos kibontakozásával az isteni Eszme ragyogó bölcsességét és az isteni Szeretet nagylelkű jóságát sugározza. S ha ebből a megnyilatkozásból nem is tudjuk felismerni sajátos mivoltukban az isteni személyeket, az önmagát isteni bölcsességgel és mindenható erővel ajándékozó isteni szeretet kinyilvánul és felismerhető, hacsak okoskodásával az ember nem zárkózik el felismerése elől.

Az emberi szabadságban félelmetes lehetőség rejlik: Képes elzárkózni az elől, hogy a teremtett világban Isten szeretetének megnyilatkozását lássa. Pál apostol jól tudja, hogy ez meg is történt. „Noha felismerték az Istent — írja fent idézett tanítását folytatva — nem dicsőítették őt, mint Istent, s nem adtak hálát neki, hanem szégyent vallottak okoskodásukban és oktan szívük elborult... Isten igazságát felcserélték hamis tanokkal, s inkább a teremtménynek hódoltak és szolgáltak, mint a Teremtőnek, aki mindörökké áldott” (Róm 1,21.25).

Az ember szemében a teremtett világ könnyen válhat kétértelművé, hiszen mindaz, ami van, azon kívül, hogy Isten ajándékozó szeretetét hirdeti, önmagában is értékes és hasznos. A föld termékeny gazdagsága, a szerelem-érzéki varázsa, a birtoklás és hatalom szédítő kísértése — hogy csak az emberi élet legjellegzetesebb érdekköreit említsem — mint valós értékek egzisztenciális jelentőségüknél fogva könnyen fölcserélhetők az abszolút értelemben egyetlen valódi értékkel, maguknak az emberi értékeknek Teremtőjével. Az emberi oktalanság — önérdékétől elvakítva — az isteni szeretet ajándékait merőben önmagukért való értékeknek tekinti, s maga teremt belőlük isteneket magának: a termékenység, a szerelem, a hatalom istenségét. Pedig ha hálás szívvel és a felelősség érzésével fogadná Isten kezéből a teremtett világ javait, szabad ember maradna, így azonban a maga alkotta istenek rabszolgája lesz.

A kétértelműség eloszlatására magának az Isternek kellett megszólalnia. A teremtés ugyan már maga is kinyilatkoztatás, mégsem mondjuk Isten szavának, mert annak ellenére, hogy az isteni szeretet megnyilatkozása, mégis csak úgy érezzük, hogy ez a megnyilatkozás személytelen. Személyessé csak akkor válik, amikor Isten megszólítja az embert. A bibliai kinyilatkoztatásról szóló zsinati konstitúció ezt úgy fejezi ki, hogy Isten „szeretetének gazdagságától indítva mint barátaihoz, szól az emberekhez, társalog velük, hogy meghívja őket és befogadja saját életközösségébe” (Dei Verbum 2).

Itt nem szándékom megvitatni, hogy az emberiség nagy kultúrvallásai, mint a hinduizmus vagy a mohamedánizmus mennyiben nevezhetők isteni megnyilatkozásnak. Ami keresztény embernek sajátos értelemben isteni kinyilatkoztatás, az az üdvösség Bibliájában foglalt ószövetségi és újszövetségi története. E kettős kinyilatkoztatás folyamatos összefüggését és teljessé válását fejezi ki a Zsidóknak írt levél bevezető mondata: „Mint után többféleképpen és különböző módon szolt hajdan Isten a próféták útján atyáinkhoz, e végső korszakban Fia által szolt hozzánk.”

Aki megszólítja az embert, az nem valami személytelen felsőbb szellem vagy hatalom, hanem — mégha abszolút értelemben is — értelmes és szerető személy, személyes jóság, aki tudunkra adja az ember végső rendeltetését: hivatást arra, hogy beteljesüljön az igazság és szeretet isteni közösségében. Először — Izrael ószövetségi történetén keresztül — úgy szól magáról, mint a lét forrásáról és beteljesítőjéről, aki Tízparancsával közli, hogyan kell az embernek Istenével és embertársával közösségben élnie. De végül is — s ez az újszövetségi kinyilatkoztatás veleje — kijelenti, hogy Igéje nem csak Izrael történeti eseményeit kísérő prófétai szó, hanem valóságos isteni személy, maga az egyszülött Fiú, aki Jézusban emberré lett. Az emberré lett Ige élő személlyé lett, akinek arcán felragyogott szemünkben Isten ismerete (vö. 2Kor 4,6), hiszen ő maga mondta, hogy „senki más nem ismeri a Fiút, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és az, akinek a Fiú ki akarja jelenteni” (Mt 11,17). Élő személlyé lett, aki úgy nyilatkoztatja ki Istent, hogy meg is éli azt, amit általa mond Isten az embernek. Ő az, aki szereti Istent teljes szívéből, értelmének és akaratának minden erejével. Ő az, aki istenemeri szeretetének teljességével szereti embertársát. Ő az, aki Istennek szentelt életével és evangéliumi örömhírével, de főleg a keresztfán történt végső odaadásával válóra váltja mindazt, amit Isten elvár teremtményétől. Adhatott volna nekünk ennél többet az Isten? Hittel valljuk, hogy Jézus Isten emberszeretetének felülmúlhatatlan ajándéka.

*

Nos, ha így meglátjuk Jézusban Isten önkinyilatkoztatásának teljes emberi megnyilvánulását és ajándékozó szeretetének felülmúlhatatlan személyes megnyilatkozását, kérдем, hogy végül is *mi az, amit Jézussal nekünk adott az Isten, és válaszként mi az, amit mi adhatunk az Istennek.*

Mit adott nekünk Jézussal az Isten? A válasz egyetlen szó: *önmagát*. Pontosabban: részesített az isteni élet szentháromsági közösségében. Aki elfogadja Jézust, mint Isten szeretetének személyes ajándékát, és kereshetőségének megvalósításaként hisz benne, az tanítványa lesz és követi őt. S aki követi, azt szüntelen neveli is, mint *magister externus* (kívülről tanító mester), evangéliumi szavával, s mint *magister interior* (belülről tanító mester), Szentlelkével. (Szent Ágoston) Ez a lelki nevelés átalakít és hasonlóságot tesz Jézushoz, sőt az eucharisztikus közösségben valóságosan testvérévé és — a kegyelmi örökbe fogadás értelmében — a mennyei Atya gyermekévé, az isteni élet részesévé teszi. Adhatott volna-e nekünk ennél többet?

Ám mindezt hálás szívvel és a felelősség érzésével el is kell fogadnunk: *szolidaritást kell vállalnunk Jézussal*. S ez csakis azért lehetséges, mert ő előbb vállalt teljes mértékben szolidaritást velünk, hiszen hasonlóságot tett hozzánk mindenben, a bűnt kivéve (vö. Zsid 2,16; 4,15). A filippi levélben idézett őskeresztény himnusz ezt a szolidaritást magasztalja: Jézus „isteni mivoltában nem tartotta Istennel való egyenlőségét olyan dolognak, amihez föltétlenül ragaszkodjék, inkább szolgai alakot öltve, kifosztotta önmagát és hasonló lett az emberekhez” (2,6–7). Ez az önkifosztás, a *kenosis*, létrendi értelmű, s lényegében ugyanazt mondja, mint a második korintusi levél: ő, a gazdag, azonosult teremtett létünk szegénységével, hogy paradox módon éppen a „szegénység” vállalásával részesítsen az isteni élet gazdagságában.

Jézus szegénysége azzal, hogy emberré lett, nem marad meg a létrendi azonosulás síkján. Ő lelki és erkölcsi életében is megéli azt, amit az evangélium lelki szegénységnek nevez: nem köti lelkét a földi javakhoz, az emberi értékeket az isteni szeretet ajándékaként hálás szívvel fogadja és — amint a himnusz sorai folytatják — a szerető engedelmesség útját járja mindhalálig, s végül a keresztfán maradéktalanul odaadja magát mennyei Atyjának. Ez a maga teljes tisztaságában megélt és egészen Istennek szentelt emberi élet tette Jézust alkalmassá arra, hogy kifejező jele, valóságot sugárzó szimbóluma legyen Isten ajándékozó emberszeretetének és így személyében megvalósítsa és tanítványainak közvetítse a benne megvalósult istenemeri életközösséget.

Mire tesz képessé bennünket ez az isteni ajándék? *Mit adhatunk mi Jézussal az Istennek?* A válasz itt is egyetlen szó: *önmagunkat*. Hogyan? Pontosan úgy, hogy viszonzásul Jézus velünk vállalt szolidaritására, mi is teljes szolidaritást vállalunk Jézussal, ami azt jelenti, hogy hozzátartozónak valljuk magunkat és lélekben, az ő Szentlelkében, azonosulunk vele. Ez az emberi fogalmakat meghaladó hozzátartozás és azonosulás az, amit Pál apostol úgy fejez ki, hogy „Krisztus testének tagjai” lettünk. Lényegében ez a „Krisztus-test” az egyház. S ezt az egyházi közösséget a feltámasztása által Úrrá és Krisztussá magasztosult Jézus (ApCsel 2,36) teremti meg Szentlelkével. Mi ennek a közösségnek tagjaként éljük meg az ő szolidaritását velünk és a mi szolidaritásunkat övele. Szakramentális szinten ez főleg a közösségben ünnepelt keresztség és eucharisztia által történik. Spirituális szinten bűnbánó, imádságos, lelki azonosulás ez a szakramentumok kegyelmi ajándékával. Erkölcsei szinten pedig mindez nemcsak arra indít, hogy hűségesen megtartsuk Isten parancsait, hanem hogy önmegtagadó és áldozatra kész étellel járjuk a szeretet evangéliumi útját.

Végeredményben mi hát az az isteni nagylelkűség, *Isten ajándékozó szeretete, amit karácsonykor ünneplünk?* A mondottak értelmében mi más volna, mint az a „csodálatos csere”, ami magában Jézusban valósult meg, hogy az ő hasonlóságára bennünk is valóra váljék. Az ő istenemberi személyében Isten, a Lélek által maradéktalanul odaadja magát nekünk, hogy mi emberlétének szegénysége által meggazdagodva, a Lélek indítására, vele visszaadhatassuk magunkat Istennek. Így jön létre Isten szeretetének ajándékaként az az istenemberi életközösség, az egyház a maga eszményi valóságában, amit Jézus Lelke terem meg a történeti lét folyamán, s ő tesz teljessé Isten országában.

De meg lehet-e élni ezt a „csodálatos cserét”, az ajándékozó szeretet misztériumát anélkül, hogy ez *bennünk is ajándékozó szeretetté* ne váljék? S ha azzá válik, akkor nyilván elsőként Istenre irányul. De lehet-e valódi és hiteles ez az istenszeretet, ha Jézust követve, úgy mint ő, nem adjuk magunkat embertársunknak? János evangelista kétségbe vonja. „Aki azt állítja: szeretem az Istent — írja első levelében —, de felebarátját gyűlöli, az hazug”. S meg is okolja: „Aki nem szereti testvérét, akit lát, Istent, akit nem lát, hogyan szerethetné? Ezért ezt a parancsot kaptuk tőle: aki szereti Istent, szeresse testvérét is.” (4,20–21)

A megajándékozottnak *ajándékozóvá kell válnia*. Azzal, hogy Jézussal elfogadtuk Isten szeretetének ajándékát, a szeretet nagylelkűsége gyökerében meghatározza keresztény életformánkat. *Hogy valódi-e szeretetiünk Isten iránt, azt embertársi szeretetiünk hitelesíti*. S e hitelesítés igényét Jézus még azzal is kiemeli, hogy azonosítja magát embertársunkkal, főleg a legkisebbekkel: a gyengékkel és az elhagyottakkal. „Bizony mondom nektek: amit a legkisebb testvéreim közül egynek is tettetek, velem tettétek.” (Mt 25,40) Isten ajándékozó szeretete testvérünké tette Jézust, s vele minden embert, főleg azokat, akik hazánkban *ezen a szegénységében gazdag karácsonyon* velünk és körülöttünk élnek. Ezért imádságunk nem lehet más: Uram, tégy ajándékozó szereteted eszközzé!

Az 1994 évet az ENSZ a CSALÁDOK ÉVÉNEK hirdette meg.

**A TEOLÓGIA 1994. évi számai
ezért a családdal kapcsolatos kérdésekkel fognak foglalkozni.**

TANULMÁNYOK

Várszegi Asztrik OSB.

A PÁRBESZÉD EGYHÁZA

Az itt közreadott gondolatsor nem teológiai szakmunka, talán más „szak”-munka keretébe sem illeszthető. Inkább tapasztalat, összegzés, tájékozódás vagy méginkább e sorok írójának mindennapos hitvallása. Két évtized személyes tapasztalata, leginkább az eltelt öt esztendő segítettek megfogalmazásában. E tapasztalat közreadására a felkérésen túl az késztetett, hogy a felvázolt gondolatok igazságáról meggyőződtem, a módszert eredményesnek találtam és ezért másoknak is merem ajánlani. A védekezés és támadás, névtelen visszavágás Krisztus tanítványainak nem fegyvere, sokkal inkább a megélés és annak hiteles és szavakban, párbeszédben, tanításban és igehirdetésben történő továbbadása. Keresztény embernek a másokkal való szó-értés kötelező, különben az igazi Szót, Isten Szavát, Jézus Krisztust sem hallhatja, értheti meg.

Az egyház párbeszéde

Az egyház hitvallásában mondjuk, hogy Jézus Krisztus „értünk emberekért, a mi üdvösségünkért” jött közénk, de sokszor nem gondoljuk végig egy-egy hitágazatnak gyakorlati következményeit. Ha „értünk, emberekért, a mi üdvösségünkért”, akkor minden kor minden emberért jött közénk és ezt az igazságot, örömhírt kell elmondanunk mindenkinek. Az „elmondásnak” számos lehetősége és módja van. Ezekről a módozatokról több alkalommal beszélnek a pápai megnyilatkozások. A személyes elkötelezettségből, hitből fakadó tanúságtételen, a katekézisen és igehirdetésen túl az egyik leghatásosabb eszköze egyházunknak a párbeszéd. A II. Vatikáni zsinat *Lumen gentium* kezdetű tanításában újra megfogalmazza ezt a célkitűzést: „Az egyház Krisztusban mintegy szakramentuma, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének; ezért szeretné — az előző zsinatok tanítását folytatva — tüzetesebben feltárni híveinek és az egész világnak a maga lényegét és egyetemes küldetését” (LG 1.) Ennek a kettős irányú, az egyházban megnyilvánuló kutató feltárásnak és a világ irányában megmutatandó lényeg-feltárásnak még tudatosabb és körvonalazottabb távlatát adja a *Gaudium et spes* konstitúció: „A zsinat, mely... Isten népe — a Krisztus egybegyűjtötte közösségének — hitéről tanúskodik és azt kifejti, nem is adhatná ékeőbb bizonyosságát elkötelezettségének, tiszteletének és szeretetének az emberek nagy családjára, melyben maga is él, minthogy párbeszédet kezd vele ezekről a kérdésekről, az evangélium fényét vetíti rájuk és az emberiség rendelkezésére bocsátja azokat a felszabadító erőket, amelyet a Szentlélek vezetése alatt álló egyház alapítójától. Hiszen az embert, a személyt kell felelőlni és az emberek közössége vár megújításra.” (GS 3.) Fejetegekhez itt most szorosan nem tartozik, de szükségesnek tartom a zsinati szöveg további idézését is, kitűnő példája annak a lelkipásztori hangnemnek, ahogy az emberrel, a világgal beszélünk, ahogy a megszólítás hangneme, tónusa elfogadható.

„Az egyház felkínálja az emberiségnek őszinte együttműködését: segít megteremteni azt a mindenkire kiterjedő testvériséget, amely egyedül méltó ehhez a hitvalláshoz. Az egyházat nem fűti földi becsű: egyetlen célja csupán az, hogy a Vigasztaló Szentlélek vezetésével folytassa Krisztus munkáját, aki azért jött a világra, hogy tanúságot tegyen az igazságról. Azért jött, hogy üdvösséget szerezzen, nem pedig, hogy elítéljen, azért, hogy szolgáljon, nem pedig, hogy neki szolgáljanak” (GS 3. folyt.).

Ha a Bibliát tekintjük, úgy is megközelíthetjük, hogy az nem más, mint Istennek teremtményeivel ősidóktól folytatott párbeszéde. Ige, melysre fület és szívet keres és tettekben váltja valóra a megszólításra, kihívásra és meghívásra adandó választ. Isten és em-

ber kölcsönös, egymás utáni vágyának párbeszéde, ahol teremtményi voltunké az utolsó szó: „Jöj el, Uram Jézus (Jel 22,20). Minden beszédben, melyet az istenhívő és istenkereső mond, ott van ennek a benső párbeszédnek valósága. Ha ez nem így volna, minden elmondott szó és beszéd „csak zengő érc... vagy pengő cimbalom” lenne. A Szentírással egybecsengően ezért hangsúlyozzák a pápai megnyilatkozások a már említett személyes tanúságtételt, melynek forrása az Istennel folytatott töretlen párbeszéd, vagy a ráhallgatás.

A keresztény lélek párbeszéde

A kereszténység korai századaitól napjainkig hatalmas ívet alkotnak azok az írásművek, melyek a keresztény lélek önmagával folytatott párbeszédét rögzítik. Sajátos vallomás-párbeszéd műfaja ez. Látszólag a lélek önmagával, örömeivel és szomorúságaival, bűnével és környezetével tanúskodik, ez az örvendezés, vagy vergődés sohasem légiures térben történik, ott van, feltételezi, beleszólítja az Isten valóságát. Így a vallomások, a confessiók és soliloquiák sora nem zárul le, a hívő ember lételeme, hogy ez meglegyen, hogy ezt gyakorolja, hogy ebben a benső párbeszédben megtapasztalja Istent és Lelket, akit ismerni vágyik. Az ember arra született, hogy „valljon”: bűnt, szerelmet és e kettő feltételezi azt is, aki Ura mindkettőnek.

Párbeszéd az egyházban

Az isteni kinyilatkoztatás lényegi egysége és egyszerisége adottság, drága kincse az azt őrző és továbbadó egyháznak. Krisztus közössége azonban egy másfajta adottsággal is találkozhat, a magában is megtapasztalt és környezetében is meglévő emberi, kulturális, vallási sokféleséggel, melyhez küldetése szól. Ezért igazában három síkon folytat párbeszédet. A Lélekkel, mely megtanítja és elvezeti az egyre teljesebb igazság meglátására, melynek teljességét Jézus Krisztusban kapta meg. A közösség saját tagjaival, hogy érzékelje, összegyűjtse és összegezze, megkülönböztesse azokat az indíttatásokat, melyet részben az egész közösség kap. Ilyen jellegű párbeszédben és megfogalmazásban születnek kezdettől napjainkig a zsinati, egyházi tanítások, melyek mértékadóik voltak a tanítás továbbfejlődésének, kibontakozásának. A teológia története, mégha számos fájdalmas vita-oldalt tartalmaz is, igazában véve ennek a sokféle irányból érkező indíttatásnak egysége, közös nevezőre hozó törekvéseinek a története. Az egyházatyáktól napjainkig folyik ez a párbeszéd, melyet csak az emberi merevség, értetlenség tesz időnként tragikussá, vagy a szubjektív tévedés lehetősége árnyékol be. Jézus tanítása modell-szerűen örök mérce és igazság: az új bor új tömlőbe való. Az egyház közössége vagy a tanítók közössége fokozatosan találja meg a Lélek új borának az új tömlő szőttesét, szavakbéli kifejezési lehetőségét. Ezért az ilyenfajta párbeszéd szükségszerűen fájdalmas növekedési folyamat, áldozatot követel és személyes áldozat szintjén lesz világosság, hogy egy-egy újabb elgondolás képviselője megmarad-e hűségesen Krisztus egyházának közösségében vagy leválik. Ezért ez a párbeszéd hitet, tudást, történeti tudástapasztalást feltételez. Feltételezi azt a hitet, mely megtapasztalta már, hogy a „Lélek ott fű, ahol akar”, feltételezi azt a tudást, amely egy párbeszéd emberi oldalát ismerve szabadon és bátran, megfontoltan és mégis távlatban mer beszélni, kezdeményezni. Feltételezi a történeti tudástapasztalást, amely egyrészt ismeri az ember mindig visszatérő problémafelvetését, azt meg tudja fogalmazni és a nehézkeseknek „fordítani” is tudja a már addig mindenki által elfogadott, ismert értelmezési tartomány síkján. Ennek a párbeszédműveltségnek erőterében megvan az esély arra, hogy az evangéliumi igazság egy-egy nyelvi megközelítéssel, megfogalmazással igazabb és teljesebb, sokak számára újra közérthetőbb nyelvi kifejezőmódot talál.

Ma a világegyházban és hazánkban is nehéz az egyházon belüli dialógus, párbeszéd. Hangsúlyozzuk, szorgalmazzuk, de a párbeszéd kultúrájának szinte teljes hiánya miatt, továbbá a képzettségek sokfélesége, valamint a nyelvi kifejezőeszközök tökéletlensége és zavarossága folytán szinte merész vállalkozás. Mindaz, aki nem az iskolás módon el-sajátított szavakat, gondolatsort ismétli, mely már belül- és kívülről egyaránt szint veszített, illetőleg érthetetlen, — óhatatlanul gyanúba kerül, igazhitősége kérdőjeleződik

meg. A folytonos ismétlés egy célt szolgál csupán, megnyugtatja azon keveseket, akik félnek, és feladatuknak az őrzést, a mindenáron való megőrzést tekintik. Így viszont a só ízét veszti, a kovász erőtlen, a mécsvilág láthatatlan lesz. A belső párbeszéd célkitűzése az egyház egységének, hitelességének megőrzésén túl egyúttal az is, hogy az általános emberi tapasztalatokat, érzésvilágot, gondolkodásmódot és azt, hogy arra a kinyilatkoztatás és az egyházi hagyomány választ tudott adni, összhangba hozza, újrafogalmazza. Önmagunk és mások újraevangelizálásának is feltétele ez a közös érzésvilág és az arra adott, szavakban megfogalmazható, üdvösséges válasz. Ez utóbbinak közvetítenie kell a csorbítatlan isteni igazságot. A párbeszéd etikai kelléke az a bátorság, amellyel gondokkal szembenézünk, hiányokat megfogalmazunk, bajokat feltárunk. Mindez nem az emberi tapasztalatosság, bántás és önösség szándékával történik, hanem a jobbítás, a segíteni akarás szándékával. Éppen Jézus Krisztusban kaptuk meg azt a bátorságot, mely különbséget tud és mer tenni a bűn és a bűnös, a baj és az okozója között. A szellemi felkészültség hiánya nem mentesít minket a belső párbeszéd kötelezettsége alól. Nem csupán egymás előtt, hanem az egyház Ura előtt vagyunk felelősek. Az egyháznak nem szabad azt a bűnös farizeusi magatartást megtűrnie, amelyre nagyon is keményen maga az Úr utal: „Ha vakok lennétek, nem lenne bűnötök, de mivel azt mondjátok, látok, meghaltok bűneitekben”. Vagy még keményebb a másik feddés: „Az írástudók és farizeusok Mózes tanítószékében ülnek... Elviselhetetlen terhet rónak és raknak az emberek vállára, de maguk egy ujjal sem hajlandók mozdítani rajtuk...” És ennek a beszédnek folytatásában: „Bezárjátok a mennyek országát az emberek előtt. Magatok nem mentek be és az odaigyekvéket sem hagyjátok bejutni”. (Mt 23,2; 2,13) Az egyház hitének tanúságtétele éppen a nyílt, őszinte, testvéri párbeszéd. Ennek hatalmas erejében tud haladni a történelem zarándokútján, „az Úr halálát és keresztségét hirdeti, amíg ő el nem jön.” (1Kor 11,26) Megerősíti a feltámadott Úr ereje, hogy külső-belső bajait és nehézségeit türelemmel és szeretettel legyőzze és a valóságnak homályos képével ugyan, mégis hűségesen kinyilvánítsa a világban Ura misztériumát, amíg végül is az teljes világosságában meg nem mutatkozik” (LG 8). Hitünk komoly felelőssége az egyházon belüli párbeszéd, melynek áttételezen ugyanaz a célja, mint Jézus megtestesülésének, „értünk emberekért, a mi üdvösségünkért” történik.

Párbeszéd a világgal — környezetünkkel

A világgal folytatott párbeszéd folyamata és gyakorlata feltételezi a keresztyénről mindazt, amit fentebb már leírtunk. Itt kell kiegészíteni azzal, hogy világunkról, környezetünkéről valós ismerettel kell rendelkezni. Ehhez igen sok információra van szükségünk és egyfajta érzékenységre, amelyet igazában semmiféle könyvben nem írnak le, hírközlő eszköz nem hirdet. Tájékozódás-készség, mely állandóan kritikus, szem előtt tartja az egyedül fontosat, mérlegeli mindazt, ami azon túl van és párbeszédrel közelít, kísérletez. Kísérletet tesz arra, hogy környezetét komolyan véve, közös erőfeszítéssel tanítva és tanulva, azt elősegítse a krisztusi igazság meglátására, felfedezésére. Felfedezi a másik szavának igazságát és sajátjával olyan irányba növeli és neveli, hogy az a teljesebb felismerés irányában bontakozzék. A forrás közeléből kell tájékozódni a másik gondolata iránt és ha ott a legkisebb esélyét is látjuk az igazságnak, növelni kell azt a teljesség reményében. A párbeszédet folytatónak ismernie kell saját igazságának lényegét, ennek az igazságnak — mely az isteni kinyilatkoztatásra vonatkozik és üdvösséget hordoz — tudatában kell élnie és mégis a másik, a mások lelkiismeretének tiszteletben tartásával kell a párbeszédet folytatnia. A másik félnek véleménykülönbség esetén is bizonyosnak kell lennie, hogy az „őszinte együttműködés” szándéka vezet minket és hogy „nem fűt földi becsvágy” (GS 3).

A környezettel folytatott párbeszéd sok szinten folyik. Legtöbbször nem is kifejezetten „hitbeli” dolgokról kell először beszélnünk, hanem az általános emberiről, az ember közös belső tapasztalatáról, a kultúra felvetette kérdésekről, a társadalom emberi arculatáról: emberi jogokról, szolidaritásról, szociális kérdésekről, nevelésről stb. Ezekben a témákban kell a keresztyén félnek érvényesítenie az evangélium fényét, útmutatását, egy szóval a keresztyén értékrendet kell felcillantania, saját megoldásaiban pedig minden-

képpen érvényre juttatnia. Fájdalmasak és tragikus félreértésekhez vezethetnek a hit és kultúra, az egyházi szókincs és evilági szótár, a hagyomány és haladás fogalmai között húzódo feszültségek. Gondoljunk csak ilyen alapfogalmakra, melyeket — éppen mert sokfélélt jelenthetnek — pontatlanul használunk: katolikus, nemzeti, keresztény, szent, liberális. Ezek tartalmi mögöttese az adott társadalmi és nyelvi környezetben már jelentős változáson mentek át. Sokszor szinte teljesen megváltoztak. Ebből aztán a kölcsönös félreértések, félrehallások sorozata, viták és ellenségeskedések fakadnak. Ebben a sajátos és nehéz, bonyolult helyzetben az egyház példaadó lehet, miként kell az ellentétes fogalmakkal dolgozó és sokszor ellenséges beállítottságú feleket párbeszéddel szótértésre segíteni. Szavaink úgy válnak hitelessé és elfogadhatóvá, ha egyfajta egyetértés és megértés háttéréből mondjuk, fogalmazzuk meg azokat.

A párbeszéd gyakorlata

A modern lélektan szakirodalma számos lehetőséget nyújt a keresőnek, miként kell pedagógiai, gyógyító, segítő beszélgetést folytatni. Arra vonatkozóan is sok támpontot találunk, miként történik a párbeszéd, milyen szabályrendszerre kell ügyelnünk, ha a párbeszédet komolyan gondoljuk és é. d. emben akarjuk folytatni.

Először is annak a hitnek alapján kell állnunk, amely minden üzenet befogadására kész. Itt a hit készsége azt jelenti, hogy Isten bárkin és bármilyen eseményen keresztül szólhat hozzám, még ellenségem kritikájában is. A keresztény hagyomány egy ilyen írásos emlékére szeretnék utalni, Szent Benedek Regulájára. Észert az apátnak mérlegre kell tennie, amit a vendég szóvá tesz, vagy a testvérek mondanak, hátha Isten szándékát közvetítik.

A közelmúltban megjelent lelkiségi füzetre szeretném a figyelmet ráirányítani. A Krisztus a testvérem című könyv valós gyakorlatot ajánl Isten akaratának a párbeszédben történő felismerésére és általában a párbeszédre. Rendfőnöki konferencián alkalmazzák az alábbi szabályokat, amelyeket a konferencia tárgyalásai során a résztvevőknek figyelembe kell venniük. „A konferencián ne feledkezzen meg két fontos alapelvről. Az 1. alapelv: Aki hozzád beszél, azt hallgasd teljes szíveddel, egész lényeddel, egész lelkeddel és minden erőddel, egész szellemeddel figyelj oda. A 2. alapelv: Ha azután te beszélsz, beszélj egész lelkeddel, teljes szíveddel, egész lényeddel és egész szellemeddel” (11. old. i. m.). Ez a megközelítés nagyon emlékeztet az istenszeretetre vonatkozó parancsra, a MTörv 6,5, valamint Mt 22,37-re. „Teljes és oszthatatlan szívvel odafigyelni, annyit jelent, mint jóakarattal és szeretettel odafigyelni. Aki szeretettel és jóakarattal figyel, az nyitott mások számára. Félreteszi ítéleteit és előítéleteit és megkísérli, hogy szívével halljon. Martin Buber mondta egyszer egy barátjáról: „Amit hallott, nemcsak fülével hallotta. A fűre közvetlen kapcsolatban állt a szívével.” Csak aki ilyen belső jóakarattal hallgat oda másokra, az tudja megérteni, mit gondol valójában a másik és mi megy végbe szívében” (i. m. 11. old.). A modern csoportpszichológia ismer egy másik szabályt is, amely a párbeszédben segítségünkre lehet. A helytelen gyakorlatban saját magunkat is tetten érhetjük, ui. ha valaki, pláne, ha vitapartner, a másik fél hozzám szól, még beszél, már arra gondolok, miként cáfolom meg szavait. Így biztos, hogy mondandójának csak egy részét hallom, ill. értem meg. Ezért a párbeszéd szabálya ez lesz: „Hallgass oszthatlan figyelemmel arra, aki hozzád beszél és addig, amíg beszél, ne járjon az eszed már a magad feletén” (i. m. 12. old.). Úgy gondolom, ha magunkban mérlegeljük ezen szabályok esélyét, bármily egyszerűnek, kézenfekvőnek is tűnnek azok, mégis nagy lehetőségeket tárnak elénk. Szeretném hozzáfűzni — éppen a hagyomány tanítása nyomán — keresztény ember másként nem is folytathat párbeszédet; küldetésének, önmagának mondana ellen.

A leírtakat összefoglalva, talán túlzás nélkül mondhatom: a párbeszéd keresztény életforma, hiszen Istennel, testvéreinkkel embertársainkkal és önmagunkkal is párbeszéd-

ben élünk. A keresztségben a szentháromságos Isten életébe oltódtunk, bekapcsolódunk e titkos Hármasság életébe, mely egyúttal a szeretet végtelen párbeszéde, melyre hivatásunk szól. Ezt a tőlünk hallott éltető igazságot keressük mindenütt, ezt közelítjük meg és keressük, amikor az Igét hallgatjuk, amikor rola beszélünk és mindannyiszor, amikor testvéreinkkel az élet egyedüli értelméről beszélünk, annak éltető mélyeit kutatjuk.

A XX. század egyházában VI. Pál pápa tudatosította bennünk ezt az örök és ősi, ugyanakkor mindig időszerű módszert. *Ecclesiam suam* kezdetű enciklikája ihletője a modern egyház belső és a mai világgal folytatott párbeszédének, amelyet végeznünk kell, életformánkká kell tennünk.

Karl Rahner

PÁRBESZÉD AZ EGYHÁZBAN

Az egyházon belüli nyílt dialógus lehetséges és szükséges. Először is azért, mert ha az egyháznak ma párbeszédet kell folytatnia a világgal, akkor azt is tudomásul kell venni, hogy ez a „világ” nem egyszerűen „kívül” van, hanem jelen van magában az egyházban is. Tehát a világgal folytatott első és talán döntő párbeszéd éppen az egyház belső dialógusa.

A „világ” — mint a ma elengedhetetlen dialógusban az egyház partnere — nem csak ott és azért létezik, ahol és mert szilárd világnézetű, nem keresztény csoportok az egyház számára mint dialógus-partnerek társadalmilag szervezeten adottak. Az egyháznak a „világgal” folytatott dialógusa ezekkel a szervezett világnézeti csoportokkal már eleve adva van azzal a szinte áttekinthetetlen szellemi pluralizmussal, amelyben a mai ember él, s amely egyrészt megelőzi a világnézetek és azok hordozóinak a megszerveződését, másrészt nem lehet közömbös az egyház hite szempontjából. Az így értelmezett szellemi pluralizmus az emberi lét minden területén meglévő tapasztalatok, felismerések, ösztönzések és emberi lehetőségek összessége. Ennek a következő sajátosságai vannak:

— 1. Olyan óriási nagy és sokrétű, hogy az egyes ember egyáltalán nem tudja áttekinteni, még kevésbé adminisztrálni és egységes rendszerbe integrálni.

— 2. A megismerés és a tapasztalat nagyon különböző, nem eleve integrált forrásaiból ered, amelynek a pluralitását semmilyen apriori tudományelmélet sem képes adekvát módon megelőzni, rendszerezni és rendezni.

— 3. Nem lehetséges olyan hordozója, amely egyedül tudná vezérelni az egészet (az egyház sem).

— 4. Ennek az amorf összességnek minden része — ha különböző módon és különböző fokban is — jelentőséggel bír a keresztény hit és meggyőződés számára. Ezek a részek a mai ember világméretű és önértelmezésének faktorai, s így megint csak a keresztény ember hitének szituációját adják, kérdéseket tesznek fel hitének, sőt kérdéssé teszik azt.

Ennek a szellemi pluralizmusnak világa az egyházban is létezik, mivel tagjai ennek a szellemi pluralizmusnak a szituációjában élnek. Már ezért is szükség van az egyházban belső dialógusra. Az az állapot, amelyben a világ szellemileg homogén és könnyen áttekinthető volt, az egyházon belül is a vége felé közeledik. A francia forradalom és az egyházi restauráció után, a XIX. század közepétől egy teljes századon át — s ezt még megerősítette az I. Vatikáni zsinat — a katolikus egyházban jelentős szellemi homogenitás volt, bár bizonyos géttszerű vonásokkal: a teológiában és a filozófiában ez az újszólás-tika kora, az anyagában a részletekig kidolgozott természetjog kora, az egységes és centralisztikusan irányító római összegyházi kormányzat, a közös latin liturgia, a közös egyházjog kora, amellyel szemben a partikuláris egyházjog nem játszott szinte semmilyen szerepet. Az a kor volt ez, amely az egyház hivatásszervezetei, az iskolák, a keresztény

irodalom stb. által a lehető legönkényesebb módon akarta élni a keresztény-egyházi életet, — annak minden dimenziójában. Ez a kor egy viszonylag nagyon homogén módon kimondott „nem” volt mindarra, ami a modern kornak értékes volt: bizalmatlanság a demokráciával, számos társadalompolitikai és gazdaságpolitikai tendenciával, a női emancipációval, a nők választójogával szemben, a modern egzegézissel, vallástörténettel, az elfogulatlan dogmatörténettel és még sok mindennel szemben. Az egyházon belül nem volt szükség dialógusra, mert mind „egy nyelven” beszéltek, ezért apologetikus és defenzív módon kifelé fordultak. A fordulat természetesen már régóta készülődött, elsősorban X. Piusz pápasága után, valamint XV. Benedek alatt az első világháború után, amikor odalett az integralizmus mint egyházpolitikai erő, amikor felocsudtak az anti-modernizmus vitáinak a sokkjából, amikor részben maguk a pápák is támogatták az eltávolodást ettől az egészen integralista magatartástól (jóindulat a modern egzegézissel szemben, a Katolikus Akció támogatása, a lateráni szerződések, a liturgikus és ökumenikus mozgalmak eltűrése, majd támogatása). Azonban a huszas évektől kezdve XII. Piusz haláláig még messzemenően késleltette a változást az, amit valamilyen „Piusz-féle monolitizmusnak” nevezhetünk.

XXIII. János és a II. Vatikáni zsinat óta már nem csupán néhány mélyebbre látó ember, hanem az átlagos egyházi tudat előtt is nyilvánvalóvá vált, hogy magába az egyházba is beáradt és jelen van az a szellemi pluralizmus, amelyet az előbb próbáltunk vázolni.

Világosan látni, hogy az egyházi teológiában és filozófiában már nem csupán újszolasztikus nyelven beszélnek, hogy a modern filozófia problematikája és terminológiája az egyházon belül otthonos lett, hogy a protestáns teológia már nem csupán ellenfél, amely ellen harcolunk, hanem partner is, amellyel együtt állunk a mai szellemi szituáció kérdései előtt, s amelytől lehet tanulni. Egyszerre észre vesszük, hogy a katolikus egzegézis is kritikai-rationális és történelmi módszerrel közeledik a Szentíráshoz, ezért szokatlan kérdéseket tesz föl a dogmatikának, s az ezekre adott válaszok egyáltalán nem egybehangzók. Felfedezzük, hogy mi, katolikusok, magunk között számos jelentős kérdésben egyáltalán nem vagyunk egységesek, sem az antropológia területén, kulturális, művészeti, állampolitikai és gazdasági téren, sem pedig a nevelés területén. Ma már nem esküszünk egy és ugyanazon pártra. Olyan templomok és vallásos műalkotások jönnek létre, amelyek egyikünknek vallásos kinyilatkoztatás számba mennek, másikunknak meg valami szörnyűséget jelentenek. Ma már nem vagyunk abban sem egységesek, hogy milyennek kellene lennie ma a „keresztény” irodalomnak és költészetnek. Ami az egyik embernek egy dogma szükségszerű modern értelmezését jelenti, az a másiknak már súrolja az eretnekséget. Ami az egyiknek a mai keresztény ember magától értetődő életstílusa, az a másiknak minden keresztény eszmény hideg fejjel megfontolt vagy gyáva elárulása. Egyszerre csak rájövünk, hogy a minden oldalról elfogadott keresztény elvekből nem adódik olyan könnyen és egyértelműen a konkrét imperativusz, amit mindenki elfogad. Röviden (csak néhány példát említettünk): A szellemi pluralizmus világa adva van az egyházon belül is. Ezért elkerülhetetlen és szükségszerű az egyház belső dialógusa, még ha sokkal nehezebb és fáradságosabb is a dolgunk, mint azelőtt, mert hiszen ez a dialógus sok szempontból nehezebb, mint az egyházon kívül eső világgal folytatott párbeszéd. A mégoly nagy szeretettel folytatott családi veszekedésnek is megvan a maga éle és keserősége. Az egyház belső dialógusának ugyanazon keresztény hit és az egyház ugyanazon társadalmi szervezetének terén belül kell folynia a pluralista értékek között, s ez a „szükösség” nem ad meg sok olyan lehetőséget a kitérésre, amely megvan a külső dialógusban.

A pluralista szellemiségű egyházban a belső dialógus szükségszerű, még ha remélni sem lehet, sőt legitim módon törekedni sem szabad arra, hogy ezzel a dialógussal felülkerekedhetünk az egyházban jelenlévő minden pluralizmuson. Az egyház keresztény tagjainak segíteniük kell egymást abban, hogy keresztény módon jöjjenek tisztába a szellemi valóságoknak ezzel a pluralizmusával, amely ma jelen van minden emberben. A keresztényeknek segíteniük kell egymást abban, hogy legyőzzék a hitük tisztaságára és hatékonyságára (mind a kettőre!) leselkedő veszélyeket, amelyek együtt járnak ezzel a pluralizmussal, ámbár az még előtte van a világnézeti és hitbeli döntésüknek, és így bizonyos értelemben véve még „semleges”. A keresztények számára szükséges, hogy le-

gyen közös hitvallásuk, de ez nem azonos a teológiával, az egy hit és hitvallás reflektív értelmezésével; a teológia természetesen sokkal „pluralisztikusabb” lehet. Hit és teológia között azonban annyira szorosak a kapcsolatok, hogy ezt a két értéket soha nem lehet adekvát módon elválasztani egymástól. A teológiai reflexió tehát jelentős a hit számára mint segítség, de mint veszély is. Éppen ezért szükséges, hogy a teológiailag pluralista keresztények beszéljenek teológiáikról legalább azért, hogy megbizonyosodjanak arról: a teológiák különbözősége ellenére megvan a hitvallás egysége. Ezt a tényt ma sokkal nehezebb megállapítani, mint eddig gondolták.

A keresztény embereknek nemcsak elméleti kapcsolataik vannak az egyházban. Keresztény módon kell cselekedniük, az egyház egyetlen önmegvalósításának hordozóivá kell lenniük befelé és kifelé egyaránt. A közös cselekvés azonban, tekintve a cselekvők pluralista előfeltételeit, párbeszédet tételez föl, s ennek során egyeznek meg a közös cselekvésben. Az egyházon belül található pluralista szellemiség miatt tehát szükség van az egyházban párbeszédre.

Hogy még világosabban lássuk ezt a szükségszerűséget, figyelembe kell vennünk, hogy ezt a dialógust nem pótolhatja sem a tanító-, sem a pásztori hivatal valamely aktusa.

Régebben, a szellemileg homogénebb korokban ez így tűnhetett, bár akkor sem volt így. Mert a hivatal és annak a tanításra és cselekvésre vonatkozó döntései mellett mindig megvolt az egyházban az egyesek megakadályozhatatlan kezdeményező készsége, akik sohasem voltak csupán a felülről jövő parancsok teljesítői. Az egyházban mindig voltak szabad karizmák, amelyek az egyházi hivatal előzetes hitelesítése nélkül hatottak, így kellett hatniuk. Ma is megvan mind a kettő, és különböző okokból szükséges is, hogy növekvő mértékben legyenek meg. Régebben úgy tűnhetett, hogy a tanító- és pásztori hivatal döntéseit — a hivatalos döntéseket megelőző párbeszédés tanácskozás ellenére, ami természetesen nagyjából mindig megvolt — messzemenően előzetes dialógus nélkül hozhatták és hozták. Ez érthető. Az a szellemi szituáció, amelyben ezeket a döntéseket meg kellett hozni, viszonylag homogén volt, még a benne meglévő ellentmondások is (legalább látszólag) áttekinthetően álltak egymással szemben mint világos „igen és nem”; áttekinthető volt a döntés anyaga, s okos, érett férfiak egyszerű, mindennapos tapasztalata könnyen kezelhette azt.

Ma mindez másképp van. A döntés tárgya már nem egyszerű „igen és nem” formájában áll az egyházi hivatal előtt, hogy az az egyiket saját hiteles tanításának fogadja el, a másikat pedig anatómia alá vesse. A lehetséges cselekvésnek sok modellje kínálkozik, ezek szinte már áttekinthetetlenek és nem hozhatók érthető kapcsolatba egymással. Ma már nem ad elegendő információt az, amit egy embernek tanulmányai idején egy normális stúdium és az egyéni élettapasztalat nyújt. Ma a konkrét gyakorlatban maga a hivatal is szükségképpen föltételezi döntése előtt a dialógust, amely informál, ismerteti a teológiákat, rendszeresen gyűjti és feldolgozza a tapasztalatokat és tényeket, világosan megfogalmazza az egyházban meglévő törvényes tendenciákat. Az, amit a „dialógus” gyűjtőfogalommal jelölünk, ma azok közé az alkalmas emberi eszközök közé¹ tartozik, amelyek felhasználását az egyház szükségesnek látja a tanítóhivatal döntései előtt is, a Lélek támogatása ellenére is, s amelyek természetesen méginkább elengedhetetlenek a pásztori hivatal megfelelő gyakorlásához.

A dialógus nem pótolhatja az egyházban a tanító- és pásztori hivatal döntését. Nemcsak azért, mert sajátos funkciója miatt szükség van a hivatalra, hanem azért is, mert a szorosan vett elméleti dialógus mint ilyen, egyedül nem képes átlépni a határt az általános és konkrét, az eszme és egzisztencia, a lehetőség és valóság között. De megfordítva is áll: mai helyzetünkben a hivatal és annak döntése még a speciálisan a hivatalra tartozó dolgok területén is föltételezi a párbeszédet mint a helyes döntés megtalálásának az eszközét, s azt önmagával nem helyettesítheti. Ezzel azt akarjuk mondani, hogy az egyház belső dialógusa csupán a hivatal döntéseinek előkészítését szolgálja. Sok olyan dolog van, ami az egyház belső dialógusának tárgya lehet, bár nem esik közvetlenül a tanító- és pásztori hivatal illetékessége alá. Ilyen kérdések például: milyennek kell lennie ma a keresztény irodalomnak; mennyire konkrétan kell megítélni keresztény kritikával a politikai pártokat; melyik iskolatípust kell előnyben részesítenünk, a human gimnázium legyen-e még ma is az eszményünk; hogyan vélekedjünk a művészet legmodernebb

irányzatairól; hogyan kell megítélnünk a Weimari Köztársaságot, stb. Az ilyen és ezer hasonló más kérdés nyilvánvalóan nem tartozik közvetlenül az egyházi hivatal illetékessége alá. Azonban mégsem olyan kérdések ezek, amelyek a szellemi-kulturális életnek csak ahhoz az általános szférájához tartoznak, amelyben együtt élnek keresztények és nem keresztények, hanem olyanok, amelyeknek a keresztények között is párbeszéd témáinak kell lenniük.

Ez akkor is így van, ha az a véleményünk, hogy az ilyen kérdésekben a keresztény embernek először is elfogulatlanul részt kell vennie az általános, profán párbeszédekben. A keresztényeknek azonban egymás között is beszélniök kell ezekről a dolgokról. Kölcsönösen segíteniök kell egymást abban, hogy ezeket a valóságokat az evangélium kritikai fényénél maguk is jobban megértsék. Nem ritkán éppen egy ilyen dialógus segítségével juthatnak el a közös megértéshez és a közös tettehez. Ez pedig akkor is az egyháznak mint Isten népének a tette lehet, ha azt nem az egyházi hivatal foganatosítja. Az ilyen kérdésekben gyakran kiderül, hogy a párbeszéd ellenére különbözők a vélemények, s azok is maradnak. Erre az esetre áll a Zsinat kijelentése: „Sokszor éppen a dolgok keresztény szemlélete ajánl nekik (a világiaknak) bizonyos kérdésekben valamely határozott megoldást. Más hívők viszont, akiket nem kisebb lelkiismeretesség vezet — s ez gyakran megtörténik, mégpedig jogosan —, ugyanazt a dolgot másképp fogják megítélni. Ámbár az innét és onnét beterjesztett megoldásokat, a felek szándéka ellenére is, sokan könnyen kapcsolatba hozzák az Evangélium örömhírével, ne feledkezzenek meg arról, hogy senkinek sem szabad az említett esetekben kizárólagosan a maga véleménye érdekében igénybe venni az egyház tekintélyét. Iparkodjatok egymást mindig őszinte párbeszédben felvilágosítani, megőrizvén a kölcsönös szeretetet, a köz javát tartva első sorban szem előtt.”²

A látszólag teljesen eredménytelen belső egyházi dialógus is meghozza gyümölcsét: ha minden oldalon megvan a jóakarát, akkor intellektuális szerénységre és óvatosságra nevel; informálja, gazdagítja és finomítja a továbbra is különböző véleményeket és magatartásformákat. Az is megtörténhet, hogy éppen a dialógus következtében derül ki: melyik az a csoport az egyházban, amelynek a nézete és magatartásformája a konkrét döntésben és tettben keresztülviszi akarátát a többiekkel szemben is, és tehetetlenségre, hatástalanságra kárhuztatja az ellenkező véleményt. Ez is hozzátartozik az élethez, amit türelemmel el kell viselnünk.

Az egyházon belüli dialógusok hordozóiként a legkülönbözőbb erők a legsokrétűbb kombinációkban képzelhetők el, s így kapnak arra felszólítást is. Az egyes emberek egymást között; a hivatalos és nem hivatalos csoportok az egyházon belül; a hivatalviselők, világiak, szakteológusok; az intézményesen megbízott szóvivők; a szabadon, esetleg „karizmatikusan”, saját kezdeményezésükből szót kérők; sőt az olyan nem katolikusok és nem keresztények is, akiket azért vannak be az egyház belső dialógusába, mert „szakértelmükkel” valami fontos, esetleg pótolhatatlan információt képesek nyújtani az egyház belső dialógusához. Ma már nem lehetünk meg a dialógus bizonyos fokú intézményesítése nélkül. Nem vehetjük el azonban a dialógus szabadságát, váratlan és improvizált voltát, hiszen ezek annak lényeges alkotóelemei, ha nem akarjuk, hogy a dialógus hivatali döntések előzetes, bürokratikus megbeszélésévé fajuljon. Az intézménynek éppen azt a föltételt kell megteremtenie, hogy az ember szabadon jelentkezessen szólásra, hogy a konkrét esetben vegyék észre a dialógus szükségességét, ne feledkezzenek meg róla és ne mellőzzék tudatosan, mert kényelmetlen. A dialógust konkrétan lehetővé tevő intézmények már léteznek, azonban felül kell vizsgálni és esetleg meg kell reformálni őket azzal a céllal, hogy a párbeszéd valóban lehetséges legyen. Ezeknél a már létező intézményeknél elsősorban az a fontos, hogy vezetésük valóban vállalja a dialógust, ne fojtsa el, ne manipuláljon, engedjen tisztelettel és türelemmel másokat is szóhoz jutni, maga keressen igazi és bátor partnereket, akiknek van mondanivalójuk, és ne helyettesítse őket valamilyen „pro forma” képviselőkkel; vonjon be és bátorítson kiemelkedő szakkompetenciával rendelkező valódi világiakat, s ne olyanokat, akik a világi voltukból egyházi hobbít vagy egyházi hivatalt csinálnak. Az intézmény a dialógus külső kereteit úgy alakítsa — elkerülve minden fölösleges egyházi hivatali jelleget —, hogy valóban szabadon lehessen beszélni.

A már fennálló intézményekben újra meg újra meg kell vizsgálni, hogy megvan-e bennük ez a „dialógusképesség”, kezdve a püspöki karon és az egyházmegyei szinódusokon, az egyházmegyei hivatalokon és székesegyházi káptalanokon, a hivatásszervezetek vezető grémiumain le egészen az esperesi koronáig, a világiak különböző tanácsáig, az egyházközi bizottságokig, a katolikus akadémiákig és így tovább. A Lélek nem helyettesíthető intézményekkel és paragrafusokkal. De hogy a Lélek ne fújjon el mellettünk, az intézményekben is fújnia kell, sőt támogatnunk kell ebben: az Isten és Jézus Krisztus iránti szeretet Lelkét, a testvériség, a kölcsönös tisztelet, a türelem lelkét, az egymás meghallgatásának, szabadságának, a klerikális és világi beépzettségéről való lemondásnak, az önkritikának és a szerénységnek s annak a bátorságnak a lelkét, amely a történelmi valóság kontinuitását és a még ki nem próbált újnak a kockázatát is vállalja.

*

Szóljunk néhány szót arról is, hogy mi a lényege és hol vannak a határai az egyház azon belső dialógusának, amely a szorosabb értelemben vett teológiai kérdésekről folyik, azaz biblikus, dogmatikus és morális problémákról. Ma szükség van erre a párbeszédre is. Hogy miért, azt lényegében már elmondtuk: a tulajdonképpeni teológia területén is megvan a szellemi pluralizmus. A teológiai ismeretek forrásait és módszereit már nem képes egyetlen ember kezelni. A teológiának szükségképpen párbeszédben kell állnia korunk egyéb szellemi erőivel, ezek viszont olyan nagy számban léteznek, hogy a dialógus komoly helyzetet teremt a teológián belül. Gyakorlatilag már nincsen egységes teológiai fogalmi nyelv, s nem is lehet egykönnyen, ha a teológiának ma az annyira heterogén, pluralista szellemi világnak szóló igehirdetést kell szolgálnia. Nincs már egyetlen olyan teológus, aki csak egyetlen teológiai szakban is átfogóan ismerné ennek az egy szaknak a metodikáját, forrásait, problémáit, eredményeit. Mindenkinek mind többet kell valamiből tudnia, s ezáltal ez a „valami”, amiről lehetőleg mindent kellene tudnia, egyre korlátozottabb lesz. A teológiában is team-work-re és párbeszédre van szükség.

A teológia azonban nem önmagáért létezik, hanem az egyháznak, igehirdetésének és tanítóhivatalának kell szolgálnia. Innét kapja normáit is. A teológián belüli dialógust tehát az egyháznak óhajtania és támogatnia kell, a párbeszédnek pedig tudatában kell lennie mindig annak, hogy végső feladata az egyház szolgálata. Ne akarja átvenni az egyházban a tanítóhivatal feladatát, ne akarja elnyomni az egyháznak a hivatalban megnyilvánuló tekintélyét. A dialógus nem alakíthatja át az egyházat valamilyen vitaklubba.

Az egyház belső teológiai párbeszédének is igazi valósága csak bizonyos feltételek mellett valósul meg. Ezek: a résztvevőknek mind alá kell vetniök magukat a Szentírásnak, valóban arra kell hallgatni akkor is, amikor éppen ők értelmezik és fordítják; a dogmának egyértelmű zsinórmértéknek kell maradnia, nem lehet elvitatni mint nem kötelező „interpretament”-ot; s ez utóbbi akkor is áll, amikor a dogma (tágabb értelemben) kifejtést és értelmezést igényel, amikor nem egyszerűen megváltoztathatatlan. Ugyanakkor mint a tanítóhivatal autentikus kijelentését, a mindenkori és nyilván különböző fokban kötelező voltának megfelelően komolyan kell venni. Az egyház tanításából indulva ki és azt tekintve célnak mindig újra és újra komolyan átgondolandó a saját, szükséges, elkerülhetetlen és jogos teológiai szubjektivitás, még akkor is, ha ez kényelmetlen és fájdalmas: bele kell ágyazni az egyháznak a mostaninál mélyebb hittudásába, s akkor az egyház tanítóhivatalában hiteles kifejezést és konkrét erőt nyer. Minden más lehet mélyértelmű, izgalmas és szellemtörténetileg jelentős dolog, mégsem lesz az egyház belső teológiai dialógusa.

Az egyház belső dialógusa nem érezheti lényegével ellenkezőnek azt, ha egy meghatározott kérdésben nem húzódik a végtelenségig, hanem az egyház tanítóhivatala bizonyos értelemben véget vet neki. Ez kaput nyithat egy másik párbeszéd előtt, sőt szükségessé teheti azt. Az új dialógus azonban csak akkor lesz az egyház belső teológiai dialógusa, ha a tanítóhivatal új kijelentését egyértelműen és engedelmesen kiindulópontnak és kötelező normának — mindig a tanítóhivatal megkívánta kötelező erővel — tételezi fel.

Lehetséges, hogy vannak püspökök, akik — szakteológiai-tudományos szempontból — nem sokat értenek egy teológiai kérdéshez. Ilyen esetben erkölcsi kötelességük a szükséges információt egyenesen vagy közvetve tudós szakemberektől beszerezni, ha egy-egy kérdésben döntést akarnak hozni, vagy döntést kell hozniok. Ez azonban — teológiailag nézve — semmit sem változtat azon a tényen, hogy nem a teológusok, hanem mint püspökök ők a tulajdonképpeni bírák a hit és erkölcs kérdéseiben, amikor dönteni kell az egyház hitének egysége és tisztasága érdekében. Emberileg nézve jó, hogy így van. A szakemberek és specialisták adjanak tanácsot, de a döntést engedjék át másoknak, olyanoknak, akik képesek elfogulatlanul nézni a teljes valóságot.

Mіндеz önmagában véve a katolikusoknak magától értetődik. Mégis úgy tűnik, hogy korunkban erősen hangsúlyozni kell ezt a közhelyet, mert nem is annyira magától értetődő. Nem veszik ugyanis eléggé figyelembe sem a szóbeli, sem az írásos dialógusban. A püspöki „*imprimatur*” sem biztos garancia már arra, hogy valóban tekintettel vannak erre a magától értetődő dologra.

Ez az egyik oldal. Másrészt viszont ki kell mondanunk azt is: a tanítóhivatal tekintélye nem pótolhatja a teológiai párbeszédet. Szükségünk van rá. Magának a tanítóhivatalnak is erkölcsi kötelessége, hogy a párbeszédet azon eszközei közé sorolja, amelyeken keresztül köteles a maga döntéseit előkészíteni és kiérleltetni. Ezzel még semmi döntő dolgot nem mondunk ki arról, hogy milyennek kell lennie konkrétan a szükséges teológiai párbeszédnek, hogyan kell esetleg önmagára reflektálva szerveződni, sőt intézményesülnie. Ennek pontosabb meghatározása nyilvánvalóan részben a tanítóhivatal dolga. A kötelezettség teljesítésének a megállapítása és megítélése szintén az egyházi tanítóhivatalra tartozik. De ez megint csak nem cáfolja azt a történetileg megalapozott véleményt, hogy a tanítóhivatal döntései előtt egészen napjainkig nem teljesítette mindig a kívánatos vagy szükséges módon a teológiai párbeszéd lehetővé tételét és támogatását.

Amikor a hit dolgában végső, definitív döntésről van szó, akkor a Lélek megóvjá a tanítóhivatalt a tévedéstől. Ez azonban nem legitimálja a mulasztásokat. Egy, bár változtatható, de tekintélyelvű döntésben azonban az ilyen mulasztások magát a döntést is hibássá, töredékessé és megváltoztatandóvá tehetik, s így nehéz helyzetbe és az egyház tanítóhivatalával szemben meglévő készséges lelkület tényleges elsorvadásához vezethetnek. Úgy hiszem, hogy XII. Piusz nem egy tanításbeli kijelentése másképp alakult volna formailag, de tartalmilag is, ha megelőzte volna az illető kérdéssel folytatott elégséges, nyílt és szabad teológiai dialógust. Az sem kétséges, hogy VI. Pál a teológiai dialógust komolyabban bekapcsolta a tanítóhivatali döntések előkészítésébe (vagy egy olyan döntésbe, hogy nem hoz döntést; de ez is fontos aktusa lehet a tanítóhivatalnak), mint elődei az előző évtizedekben, jóllehet ezzel — kívülről nézve — saját helyzetét nehezítette meg.

Csak kívánni lehet, hogy a püspökök kövessék ezt a példát, mert hiszen ők is rendelkeznek tanítói tekintéllyel. Ezt tudomásul is kell venniük, s napjainkban semmiképpen sem helyettesíthetik azt a pápai tekintéllyel, mint azt még néhány évvel ezelőtt megtehették.

Az a felismerés, hogy a párbeszéd szükségszerű, de vannak határai, s hogy rá van utalva az egyház hitének teljes megvalósítására, arra kell, hogy bátorítson és kötelezzen bennünket, hogy hallgassuk meg és vegyük komolyan a másik véleményt. — Végül arra, hogy megőrizze a dialógust attól a veszélytől, hogy fecsegéssé fajuljon, amelyben csak tiszteletlen tudálékosság és elhamarkodottság hallatja a szavát. A dialógusnak tudatában kell lennie annak, hogy a bűnösök szent egyházában folyik, hogy az üdvösséget kell szolgálnia, hogy Isten ítélszéke előtt kell felelnie. Ha tudja ezt, akkor bátran kell folytatni az egyházban. Mert szükség van rá.

Jegyzetek: 1. Vö. a II. Vatikáni zsinat hittani rendelkezése az egyházzól, „*Lumen Gentium*”, 25. sz. — 2. A II. Vatikáni zsinat lelkipásztori rendelkezése, Az egyházzól a mai világban, „*Gaudium et Spes*”, 43. sz. (Vom Dialog in Kirche — Schriften zur Theologie VIII., 426—444. I. Részletek)

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB.

Tomka Miklós

MEGOSZTOTSÁGAINK

Könnyebb diagnózist készíteni, mint gyógymódot találni. Pedig a látélet önmagában mitsem ér. Sőt, a bajok, a panaszok unos-untalan ismétlése demoralizál. Azt a benyomást kelti, mintha nem folya kezelés. Mégis: diagnózis nélkül szinte reménytelen a megoldás. Viszonyaink vizsgálatában tehát ne panasz, még kevésbé vádolás vezessen, hanem javító szándék.

Az egyházmegyei zsinatok összehívása a magyar katolicizmus fájdalmas sajátosságára válasz — megosztottságunkra. Nehezen értünk szót egymással. Túl sok konfliktus terheli kapcsolatainkat. Túl hamar ítéljük el a másikat és nevezjük ennek-annak. Túlságosan beleszoktunk, hogy kereszténységünket önmagunknak éljük. Saját, belénk nevelődött szabályainkat, normáinkat túl gyakran kezeljük öröknek és tévedhetetlennek. Nem vezet eléggé a másikat, a többi embert tisztelettel elfogadó szeretet, ami különbségeink ellenére is közösségbe fogna.

(Persze nem csak az egyház megosztott. Egész társadalmunk az. Ha most mégis a magyar katolicizmusról szólnak, ezt az a remény élte, hogy egyházát Jézus maga irányítja az egység felé. S az ellentéteit áthidaló egyház a társadalom egészében az egység jele és tényezője lehet.)

Az elmúlt korszakban nem volt mód dolgaink szabad és nyilvános megbeszélésére. Ki-ki magára maradt véleményével. Egy-egy család, szerzetesrend, iskola vagy szeminárium nem társadalmi, vagy egyházi mozgolódások és szellemáramlatok értékesítésével, hanem mindenképp előtte saját tradícióját őrizve fogalmazta meg álláspontját. Az elzártság megakadályozta a nézetek cseréjét, egymás megismerését, a sokféleség tapasztalatát. Amikor a korlátok leomlottak, megdöbbenve vettük észre különbözőségünket, és hogy milyen nehezen tudunk szót érteni egymással.

A mai magyar katolicizmusnak háromféle polarizációját véljük különösen lényegesnek. Az első a papi és a világi feladatok és szerepek különbözősége. A második az eltérő történelmi tapasztalatból fakad és (részben) generációs ellentétként jelentkezik. A harmadik az eltérő társadalmi-politikai helyzetek és szerepvállalások — vagy nem vállalások — ellentéte. Megosztottságunknak bizonyára egyéb tényezői és dimenziói is vannak. De addig is, amíg arról részletesebb térkép készül, hozzá lehet kezdeni egymás megismeréséhez.

1. Papok és világiak

A II. Vatikáni zsinat pontosan leírja a papok és a világiak ismertető jegyeit. Mindkettőjük küldetése Jézus jó hírének hirdetése és a tanúságtétel arról. Mindketten Isten népe, egymással egyenrangú tagjai. Ám feladatuk különböző. A világiak a világban, a munkahelyen, a közéletben, a kultúrában fogalmazzák meg és képviselik az Evangéliumot. Részesei kell, hogy legyenek a világnak. Fel kell vállalniuk annak gondjait. Rész kell venniük az evilági megoldások keresésében. Azért is a világ részeseivé kell válniuk, hogy a profán világ és társadalom kérdéseit a hívő közösség számára közvetíthessék — hogy az a Lélekben választ találjon azokra.

Gyakran többféle, egyaránt hitelesen keresztény válasz létezik, hirdeti a zsinat. Az egyházon belül is jogos a sokféleség. S hogy az ne széthúzáshoz vezessen, azért szükséges a pásztori hivatal. A pap közösség- és egységteremtő, békebíró. Feladata nem evilági (politikai, vagy egyéb) álláspontok hirdetése, nem a mellettük való korteskedés, hanem éppen ellenkezőleg a különböző vélemények tudomásul vétele mellett az egyház közösségben való megőrzése és nyitva tartása minden betérni és csatlakozni kívánó előtt.

Ezek a jellemvonások az egyház rendjét jelenítik meg. Saját megosztottságunk nem ebből következik, hanem abból az alapvető helyzetkülönbségből, ami egy fél évszázada-

don át papok és világiak életét meghatározta. A papság társadalmi létét sajátos „ketrecbe zárttság” jellemezte. Ennek lényege a világtól, a társadalomtól, a profán élettől való elszigeteltség, ám a saját birodalmon belüli viszonylagos — ismét pontos előírások által megszabott — „szabadság” volt. Az elszigetelésnek sok eszköze volt: a hívek elriasztása, a megbélyegzés, az állandó ellenőrzés, a civil közéletből való következetes kitiltás, az igehirdetés és a liturgikus tevékenység olyan megnehezítése, hogy másra erő, idő ne juthasson stb. A kommunista rendszer tudomásul vette a pap tanító és szentségkövetítő szerepét, de úgy szabta meg a „ketrecet”, hogy az minél jobban akadályozza a pap életét.

A „ketrec” sajátosságához tartozott a papság kiszolgáltatottságának és megalázottságának jogi-politikai rögzítése. Ez hozta magával, hogy az AEH uralkodásával és a BM tisztek bizalmaskodásával, vagy egyszerűen a kizárótlóságot megfogalmazó rendszerrel szemben a papság a társadalmon (pontosabban: a fennálló társadalmi rendszeren) kívüliségbe menekült. A „valóban létező szocializmus” el nem fogadásával együtt járt a közéleti és minden vezetői tevékenység negatív megítélése, az azokat végzők elítélése.

A társadalom nyilvános életéből való kizártság hozzájárult az egyházkép eltorzulásához. A politika megcsönkította az egyház szervezetét és akadályozta Isten népe közösségi életét. Amikor a világegyház a világiak szerepét hangsúlyozta és az egyházat zárandokutat járó népként jellemezte, a magyar katolicizmus — a külső nyomással szemben — abba kapaszkodott, hogy az egyház isteni alapítású intézmény. A papság nem a világgal való párbeszédben, hanem a 2000 éves örökség birtokosaként szólaltatta meg az Evangéliumot. És a papi szerepet a hierarchikus rend jelölte ki, függetlenül a világi hívek elvárásaitól.

Nem lehet szépíteni: a kommunista rendszer súlyosan korlátozta az egyház életét Magyarországon. Mégis, az egyházszerkezet és a papság működési körét körülölelő „ketrec” biztonságot is adott. Kijelölte, hogy az alapvető emberi jogok közül és az alkotmányban megígért vallásszabadságból az uralkodó hatalom mit és mennyit hajlandó valójában megadni. Az állam — a már említett megkötésekkel — tudomásul vette a papok vallási, hitet közvetítő tevékenységét, amiért világi embernek mindenféle büntetés „kijárt”. És a papság — ritka kivételektől eltekintve — bár nem jólétet, de olyan egzisztenciális biztonságot nyert, amit a világiak egy része soha sem tudott elérni.

A papi élet „ketrecbe zárt biztonságával” szemben a magyar társadalom életét a támpontok nélküli kiszolgáltatottság, a kiszámíthatatlanság jellemezte. Különösen érvényes ez azokra, akik nem voltak hajlandóak kompromisszumokra, például a pártba való belépésre. A politikai hierarchián kívül a boldogulás minden útja bizonytalan, minden érvényesülési stratégia sikere kétes maradt. Nem csak a nagy karrierek voltak esetlegesek, hanem például a gyerekek taníttatása, otthonhoz juttatása is. Két dolog látszott bizonyosnak. Előbb-utóbb az egész társadalom rádöbrent, hogy noha a rendszer nem garantálja a jólétet és az előbbre jutást, de azoknak, akik nem sajnálják a többletmunkát és az erőfeszítést, lehetővé teszi azt. S bár minden másodállás és maszokolás bomlasztotta a pártállam centralizmusát, a viszonyítási rendszer, amelyben mindez a tevékenység folyt a „valóban létező szocializmus” volt. Az abból való „kiszállás” lehetősége fel sem merült. A hajót, amiben ülünk, akkor sem célszerű elpusztítani, ha utáljuk. Menet közben átépíteni ellenben csak belülről lehet.

A világi hívek számára még valami nyilvánvalóvá vált. A papság és az egyházi intézmény az összetartozás szimbóluma és segítség a hit gyakorlásában és továbbadásában. Segítség! A kereszténység megélése és a fiatal nemzedéknek való továbbadása a családokra, a világi hívekre, közösségeikre maradt. Nekik kellett vállalni az ezzel járó — a tanulást, a munkahelyi előmenetelt, néha a munkahelyet, később csak a külföldi utazási lehetőséget veszélyeztető — kockázatokat. Nekik kellett megtalálniuk önképzésük és gyermekeik keresztény nevelésének módját, eszközeit, baráti köreit. Könnyen belátható, ha számukra az egyháznak jelentősebb és értékesebb meghatározása az, hogy „Isten népe”, mint az, hogy „hierarchikus szervezettű intézmény”.

A kétféle élethelyzet végeredményben oda vezetett, hogy a kommunista korban a papság tekintélyes része erős fenntartással figyelte a világi hívek szerepvállalását. Megfordítva, a világiak azt nehezményezték, hogy a papság látszólag érdektelen maradt a világiakat nyomasztó anyagi és politikai feszültségekkel szemben. Ami pedig az egyház-

ban betöltött szerepet illeti, egyfelől a klérus, másfelől a világi hívek és a kisközösségek saját tapasztalataikból azt szűrhetnék le, hogy a kereszténység megőrzése és továbbadása főleg az ő helytállásuknak köszönhető. A kétféle élethelyzet mind az egyház belső rendjét, mind az egyház és a világ kapcsolatát illetően eltérő következtetésekhez vezetett.

2. Történelmek és világlátások

Hibás egyszerűsítés, ha a világ híveket egyetlen csoportként kezeljük. Történelmi tapasztalatait tekintve *a magyar katolicizmus négy jól elkülönülő rétegre tagolódik*. Az életkor függvénye, hogy ki mit élt át, mikor kellett állást foglalnia a társadalom, vagy a kereszténység dolgaiban. A valahai állásfoglalás pedig gyakran végigkísérte az életet: mint osztály-, vagy káderlap-besorolás, mint megtörtént beskatulyázás, vagy mint a tiszta lappal indulás lehetősége. Négy generáció jellegzetes élményei és azokra épülő lehetőségei (vagy azok hiánya) magyarázat adnak arra, hogy miért olyan eltérőek a katolikusok nézetei az egyházzal és saját feladataikról az egyházban.

Az *első csoport* „a 45 előttiék”, a század első harmadában születettek. Boldog békeidők hírhozői és a legsötétebb sztálinizmus megszenvedői. Többnyire felnőtt fejjel élték át a háborút, a német és orosz megszállást, az államosításokat. Sokuknak része volt B-listás, vagy egyéb állásvesztésben, kitelepítésben, x-esként való megbélyegzésben. 1956-ban közülük a legfiatalabb is túl volt a huszas éveire. A kommunizmus őket ellenségnek tekintette. Őket pedig az ellenállás és a talponállás virtusa éllette. A rendszer feketelistájáról az állam dolgaiba nem szólhattak bele. De fel tudták nevelni gyermekeiket becsületesnek, kereszténynek és magyarnak.

Ez a csoport a keresztény Magyarország szószólója. Tagjai részesei voltak annak az időnek, amikor az egyház állam- és társadalomalkotó intézmény volt. A kommunizmus megveszekedett egyházüldözése csak erősítette meggyőződésüket, hogy az egyház fellettük álló adottság, amit a társadalomban is jelentős szerep illet és amihez a jelen szűk-séghelyzetben kell leginkább hűnek lenni.

Ez a csoport mindmáig az egyház gerince. Legtöbbjük nyugdíjas korú. Közülük kerülnek ki a „nagy öregek”. Ma, 30–40–50 évi szünet után az egyház és a világ életében újra nyilvános felelősség hárul rájuk. És a többi csoport rajtuk keresztül szembesül évtizedekig eltitkolt és bemooskolt nézetekkel és értékekkel.

A *második csoport* a világháború, a sztálinizmus, a forradalom vagy az azt követő megtorlás idején született. Gyermekkori élményük a szegénység, szülei üldözöttsége, a kiszolgáltatottság. 1956-nak ifjonti lelkesedéssel részesei. És azután rájuk szakad a szörnyű belátás, hogy a Nyugat nem segít, a pusztaság ellenállás zsákutca, a kommunista tábor részeként kell jobb világot teremteni. Ennek a nemzedéknek (hívő tagjainak is) egyéni válasza a teljesítményfokozás, az önkizsákmányolás, bizonyos jólét — a „gulyáskommunizmus” — teremtése. A társadalmi válasz a helyzet által kikényszerített együttműködés, de a rendszernek való folyamatos „betartás” (— „amíg csak fizetgetnek, addig csak dolgozatunk”), a centralizmus belülről való gyengítése, a rendszer eszközeit felhasználó ellenzékiesség, a lassú liberalizálódás kikényszerítése, a kommunista államrend logikájával ellentétes „második gazdaság”, „második nyilvánosság” és nem engedélyezett választási kisközösségi élet kiépítése.

Ez a generáció átélt az egyházüldözésnek mind korábbi, durvább és leplezetlen, mind későbbi, rafináltabb, az állam és egyházi vezetők által egyaránt leplezett szakaszait. E generáció hívő része azt is látta, hogy a totális hatalomra vágyó és törekvő rendszert az egyház — hierarchiája és hívei — léte korlátozza. Tehát minden arra ösztökélte őket, hogy erősítsék és védjék az egyházat. Még valamit láttak: hogy az állam által gúzsba kötött és állandóan ellenőrzött egyházszervezet alig képes követni a kor kihívásait. Eből következett, hogy az egyházat nem csak védeni kell, de meg is kell újítani!

Ennek a generációnak tagjai a hatvanas években, a zsinat idején éppen csak felnőtt korba léptek. S ami apáiknak alig adatott, ők már utazhattak és szembekerülhettek a katolicizmus világméretű pezsgésével. Néhányan közülük hivatást éreztek közösségteremtésre és a kereszténységnek saját viszonyaira válaszoló, saját nyelvükön történő kifejezésére. Ezek a kisközösségek, a tudatos hit, a kezdődő vallási megújulás nemzedéke.

Ám öntörvényű, kritikus, együttműködéshez kevésbé szokott nemzedék, amely az intézménynek több hátrányával, mint előnyével találkozott.

Ebben a nemzedékben, a ma 45–60 évesek között viszonylag kevés az elkötelezetten hívő. Soraitak talán inkább a jólét keresése, semmint a marxista ateizmus ritkította. Mindenesetre kevés voltak nyomasztja őket. Fájóan, nehezen viselik, hogy az ő korukhoz kötődik a vallásos embereknek meghatározó többségből kisebbségbe kerülése, a keresztény kultúrának összetett, sokszínű, de zömében nem vallásos kultúrával történő felváltása. Még jobban megszenvedik, hogy erre az átmenetre az egyház egyéb csoportjai kevésbé érzékenyek, ők maguk pedig — a hívők közötti viszonylag kis arányuk miatt — csak kevésbé tudják érvényesíteni, amit a katolicizmus számára szükségesnek és jónak tartanak. E csoport talán a leginkább kezdeményező és a legérzékenyebb.

A *harmadik csoport* éppen csak kezd jelentősebb szerephez jutni. Ők a ma 30–45 évesek, a kádári kor, a bomló szocializmus, a „liberalizálódás”, a Nyugat felé való nyitás, a növekvő jólét időszakának gyermekei. Számukra 1956 már nem élmény, hanem történelem. A politikai rendszer már nem volt ideológiai viták tárgya, hanem egyszerűen adottság, élettér. Így az a korábbi kérdés is értelmetlen volt, hogy kívül, vagy belül maradni. „Kívül” nem igen volt, a „belül” viszont egyre kevésbé jelentett zárt kereteket és korlátozottságot. A „valóban létező szocializmus” ennek a nemzedéknek nem a terrort és a totális kontrollt, hanem a gazdaság szétesését, az erkölcstelenséget, a nyers haszonhajhászást, a fenyegető csődöt idézte. Számukra a rendszer inkább siralmas, mint ijesztő volt.

Magyarországon a hetvenes évek a vallásosság terén is mélypontot jelentettek. Néhány pap képviselő, egy az Elnöki Tanácsban ülő pap, a meginduló „marxista-keresztény dialógus” és az állam és egyház jó viszonyát hangoztató nyilatkozatok a kevésbé bennfentesekben azt a benyomást kelthették, hogy a katolikus egyház kiegyezett és együttműködik a rendszerrel. Más nézetben viszont az egyház a társadalomban és annak egyre drámaibb változásaiban nem vett részt. Az ezeket látó világi hívő számára mindez hármass ösztönzést adott. Ösztönzést, hogy saját helyét egy kézzelfogható közösségben keresse és találja meg. Ösztönzést a lassúnak, tehetetlennek, aulikusnak ítélt egyháziak és hivatalok bírálata. És főleg ösztönzést a szétesettnek, nem működőnek látott egyház újjáteremtésére.

A kritikussághoz ellenben gyakorta nem társult sem kellően alapos vallási tudás, sem megfelelő egyházismeret. Így a kritika gyakran igaztalanná vált. A közösségteremtés mellett esetenként nem volt hasonlómód erős az egyház nagy közössége iránti felelősség. A vallási önképzés és önkifejezés alkalmasint heterodox éretlenséget termelt. A hetvenes években nyilvánvalóvá váló társadalmi krízis ennek az időszaknak vallásos híveit is érintette. Az egyensúlyok megbomlottak.

Végül a *negyedik csoport* még jóformán csak készülődik. Ez a rendszerváltás nemzedéke. A 30 évnél fiatalabbak. 1945 előtti világról, 1956-ról, az egyház intézményes társadalmi jelenlétéről ők szinte kizárólag az iskolában hallottak. Ott azt is megtanulták, hogy a hazugságnak még az ellentéte sem igaz. A mindent szétrohasztó kommunizmusnak ők az igazi kárvallottjai, akik önmagukon kívül senkiben és semmiben sem bíznak. Ez a generáció szervezet- és intézményellenes. Kevés oka van arra, hogy az egyházat kivételként kezelje. Akik ebben a fiatal csoportban hívők, azokat kevésbé foglalkoztatja az intézmény, a törvény, az egyházszervezet. Vallásukat autonóm s egyéni módon alakítják. Taizé vonzza őket. Nem értik azokat, akik bírálják az egyház — feltételezett — hiányosságait, visszasságait. Számukra természetesebbnek tűnik azokkal mit sem törődni. A látható, a szervezett egyház sokuk számára jellegtelen, érdektelen. Azt sem látják be, miért illelné megkülönböztetett társadalmi megítélés és szerep.

Mai helyzetünkben a két leginkább megosztó kérdés alighanem a kommunizmus és az akkori tevékenység megítélése, valamint az egyházzal és az egyházért való felelősségünkéről alkotott felfogás. Mindkettőt alapvetően meghatározzák a személyes élmények — amelyek pedig történelmi helyzeteknek is függvényei. Akik a kommunizmust átmenetinek vélték, továbbá akiket a rendszer eleve megbélyegzett és „belső számkivetésbe” üzött, azok számára a leglogikusabb (talán az egyedül lehetséges) magatartás a szembenállás, a „non possumus”, a passzív rezisztancia volt.

Akik a szovjet rendszert beláthatatlanul hosszúnak gondolták (s 56 után erre minden ok megvolt) és tudták: a jövőt mégis biztosítani kell, másképpen döntöttek. Ha a hatalom szemében nem voltak eleve gyanúsak, nyitva állt előttük a szakmai, vagy akár vezetői pálya. Nem csak önérdékük, hanem a rájuk bízottakért, vagy akár az országért való felelősségük is azt diktálta, hogy ne hársítsák el a lehetőséget. Az ő próbatételük: tisztának maradni a rendszer hatalmi játékaiban, korrupciói, önkényeskedései közepette. Sokan nem állták ki a próbát. Ám csak vakok mondhatják, hogy egyáltalán nem lehetett volna becsületesnek és eredményesnek lenni.

Vannak, akik a kommunizmussal mint adottsággal, ám mint molyrágta, foszladozó anyaggal találkoztak. Más híján tudomásul vették és helyet foglaltak benne, de figyelmüket új lehetőségek keresése kötötte le. Végül már olyanok is vannak, akik nem értik, hogyan lehetett a kelet-európai bolsevizmust tartósnak hinni. Így azt sem értik, hogyan lehetett abban hivatalt, funkciót vállalni. A kommunizmus utáni kor gyermekei nem csak köpködik a döglött oroszlánt, de azt is lenézik, aki korábban tartott tőle.

Talán még nagyobb nézeteltéréseket okoz, hogy ki milyennek látta a papjaiban, püspökeiben, szervezetében és nyilvános tevékenységeiben testet öltő (hivatalos) egyházat. Akinek gondolkodását a hatalmas és jól működő 1948 előtti egyház formálta, és akinek biztonságot adott az egyháztörténelem viharainak ismerete, megelégedhetett a passzív, de hitvalló hűséggel, a megoldást az Úristenre bízva. Aki nem csak kiszolgáltatottnak, hanem saját világától elszigetelődnének tapasztalta az egyházat, abban fel kellett hogy ébredjen a változtatási szándék és saját felelősségének és részvételének kérdése. Akinek az elvallástalanodás és az egyházszervezet egyre hiányosabb és szaggatottabb funkcionálása volt meghatározó élménye, és akit talán még a zsinatnak a világiak hivatásáról szóló tanítása is hajtott, az talán túl könnyen mondott bírálatot, de mindenestre egy új, szebb, az Evangéliumot láthatóbban és hitelesebben közvetítő, a világgal párbeszédet folytató egyházért dolgozott. Végül a kommunista kor vége felé egyre többen hitüket is elmagánosodva őrizgették. Akik az egyházat jelentőségét veszített, politikailag kompromittált, az egyéni meggyőződéseket inkább korlátozó, semmint támogató intézménynek ítélték, legszívesebben figyelmen kívül hagyják. Nekik még újra fel kell majd fedezniük a kereszténységnek eredendően közösségi, egy szűk csoporton túl az emberiség egészéért elköteleződő természetét.

Ma azonban az az első feladat, hogy észrevegyük: *a nézetkülönbségek nem hibás valóság-látás, még kevésbé erkölcsi botlások, hanem a világ összetettségének és különböző generációs tapasztalatoknak a következményei.* Aki ellenben nem képes a többi álláspont őszinteségének és valóban létező élményfedezetének elfogadására, csak önmaga rövidlátásáról tanuszkodik, — és alapjaiban sérti az egyház közvetítő, párbeszélő, egységet teremtő küldetését.

3. Aktívak és passzívok, megbicsaklottak és eredményesek

Megosztottságainkat átszővi múltbeli helytállásainknak és gyengeségeinknek sokasága. Mérlegeljük, mit tettünk bölcsen és mit tévedtünk, gerincesek, vagy gyávák voltunk. S mások is mérlegelnek. Vannak, akik saját múltjukat próbálják szépitgetni. Vannak, akik Grál-lovagnak tartják magukat, másokat meghunyászkodónak, kompromisszumkötőnek, vagy akár árulóknak is bélyegezve. A nézeteltérések oka lehet a papi, vagy világi státusz, lehet a különböző nemzedéki tapasztalat, s lehet még valami, ti., hogy a kommunizmussal való szembenállásban ki hogyan boldogult. Itt három kérdés látszik meghatározónak. Az első a társadalmi becsvágy, az önmegvalósítás, a (tovább)tanulási és a munkahelyi előmeneteli szándék, a talentumok kamatoztatásának igénye, pontosabban mindennek a mértéke. A második kérdés a kereszténység nyilvános képviselőre és továbbadására való elszántság, vagy annak hiánya. A harmadik, hogy a vallási meggyőződés tudatos képviselője és az ezzel az elmúlt korban elválaszthatatlanul együtt járó feszültségek és konfliktusok milyen nagyságrendű töresekhez, kénytelen pályamódosításokhoz vezettek. Ez csak részben volt a személyes ügyesség, találékonyság és munkabírási függvénye. Részben a pillanatnyi politikai légkörtől, vagy éppen a körülmények véletlen összejátásásától függött. Végző soron négy típus formálódott ki, amelyek mindegyike — saját jóhiszeműsége és erkölcsi értéke bizonyítására — megteremtette annak

ideológiáját, hogy szerinte mit lehetett, mit volt szabad és mit kellett tennie a hívő kereszténynek a kommunista korban. Azóta pedig ezek az ideológiák egymás meg- és elítélésének keretei.

A konfliktus lényege abban állt, hogy a pártállam az alaposabb műveltség, a több jövedelem, a nagyobb befolyás, a magasabb státusz megszerzését feltételekhez kötötte, amelyek között a vallásnélküliség is szerepelt. A rendszer arra törekedett, hogy a vallásosság a társadalmi emelkedést kizáró tényező legyen, illetve hogy a rangban, jómódban, műveltségben tekintélyes és felfelé ívelő pályájú emberek között ne lehessen vallásos. Tudjuk, ez a törekvés nem volt sikertelen. Mégis kérdés, hogy erre a módszeres diszkriminációra miképpen reagálhatott egy hívő ember.

Lehetséges és gyakori stratégia volt a helyzet belenyugvó elfogadása. „Itt semmit sem lehet tenni.” „Olyan szakmákat kell keresni, ahol kisebb a nyomás!” Így állt elő az a furcsa helyzet, hogy az orvosok és természettudományi végzettségűek között, akiknek nem hívő, agnosztikus, földhözragadtan racionalista híre van, hirtelen nőni kezdett a vallásosak aránya, míg a pedagógusok, jogászok, társadalomtudósok között mutatóba is alig maradt hívő ember. A legtöbb vallásos ember persze az alacsonyabb rétegekben, a parasztok, a munkások, a nők, a nyugdíjasok között maradt.

Bizonyos, hogy gyakran csak hitehagyás árán lehetett a társadalmi ranglétrán előbbre lépni. A lehetőségekről való lemondás gyakran tiszteletreméltó áldozatot követelt. A „semmit sem lehet tenni” kimondása ellenben még gyakrabban inkább a vállalkozókedv és a kitartás hiányának bizonyítéka volt, a talentumok elásásáé. Ha pedig kiderült, hogy valakinek mégis sikerült az állítólag lehetetlen, azonnal megszületett az ítélet: a siker csak tisztességtelen úton volt elérhető. A passzivitás így erényre minősült, az eredményes erőfeszítés pedig bűnné. Fejre állított logika! De saját magatartásukat sokan csak azzal tudták magyarázni, hogy így érveltek. Ráadásul „bizonyítékuk” is akadt.

A második típus: az alkalmazkodó vállalkozók, akik a karrier, vagy a nagyobb kenyér érdekében a rendszer elvárásaihoz igazodtak. A nyilvános vallásgyakorlatot beszüntették. A gyereket „előmenetele érdekében” nem írárták hittanra. Előbb azt mondták, hogy ők azért „lélekből” keresztények. Utóbb ez a pislákoló láng is elaludt. Gyakorlati materialistává váltak. Szélkakas emberek, gyengék, zsarolhatók a keresztények között is akadtak. S az ő társadalmi csillogásukat könnyen lehetett úgy általánosítani, hogy a kommunizmusban csak talpnyalóknak és júdásoknak termett (volna) babér. Ez a csoport azzal mentegette magatartását, hogy „nem volt más választása”. Noha állításuk aligha volt meggyőző, erősítette azt a benyomást, hogy a vallásosság és a társadalmi előmenetel nem fért össze.

Még hatásosabb volt az ellenkező irányú „bizonyíték”. A harmadik típus: a megfélemlített vállalkozások esete, a törbe csaltaké, a „leleplezetteké”. Sokan tudtak csendes keresztényként kitartó munkával lépésről lépésre feljebb emelkedni. Aztán egy irigyük jelentette, hogy templomba járnak, vagy gyermekük elsőáldozó volt, vagy valami hasonló. És akkor válaszút elé állították őket: elveik nyilvános megtagadása, vagy a pedagógusi állás, a katonai pálya, a vezetői megbízatás elvesztése. S aki nem volt hajlandó megalkudni, az évtizedekre, talán örökre elvágtá emelkedése lehetőségét. Megbélyegzett maradt, akármit csinált. Természetesen ennek a személynek — aki tipikus: ezrek és ezrek sorsa alakult így — értelmetlen erősítgetni, hogy de igenis, el lehetett feledtetni a fekete pontokat, ki lehetett törni, hívő meggyőződéssel, sőt tevékenységgel is lehetett magasra kerülni. A személyes tapasztalattal szemben mások áttekinthetetlen pályája nem érv. Sokan vallják mindmáig, hogy nem volt kivétel. A hitvalló kereszténység és a társadalmi karrier, szerintük, a kommunista rendszerben előbb-utóbb szükségszerűen összeütközött és az embert kibillentette addigi pályájáról. Legfeljebb ez az egyik szakmában, vagy területen később következett be, mint a másikon.

Pedig a negyedik típus kezdete mintha más reményt hordozna. Igaz, a kommunista rendszer csapdákkal teli akadályversenyt készített. De mintha az élet kezdetén általában még a siker reménye bízottat volna. Ismertek voltak a hívőkre háruló teherkételek. Azonos minősítésért nagyobb teljesítményt kellett nyújtaniuk. Igyekezniük kellett nélkülözhetetlenné tenniük magukat. Időnként díjazás, ellenszolgáltatás nélkül is dolgozniuk kellett. Úgy kellett hozzájárulniuk főnökük sikereihez, hogy ők közben háttérben ma-

radtak. Mindezen túl minden kifejezett konfrontációt, a vallásosság látványos kinyilvánítását kerülniük kellett. S főleg barátokra kellett szert tenniük, akik kisebb konfliktusait elsimíthatták. Egyértelmű azonban, hogy ily módon hívő emberek is tekintélyes egyszisztenciát teremthettek, vezetői állásba kerülhettek, befolyásra tehetek szert. — Igaz, a nyolcvanas években valóban könnyebben, mint a hetvenesekben; a hetvenes években inkább, mint a hatvanasokban.

A körülmények különösen előnyös összjátékára és óriási egyéni erőfeszítésre volt szükség ennek az akadályversenynek eredményes végigjárására. Akinek sikerült, könnyen elbizakodottá vált, mondván, hogy más is gürizhetett volna annyit, mint ő s akkor más is boldogult volna. Őt a megfeneklettek túlzott kompromisszumkészséggel, elvtelenséggel vádolják. Ő lustasággal, a vállalkozás és a kitartás hiányával az előbbieket. Őt azzal gyanúsítják, hogy világi pozíciókért hűtlen lett hitéhez és egyházához. Ő vádolóinak azt veti szemére, hogy azok a világhoz szóló küldetésüket tagadták volna meg.

4. Megosztottságból az egység felé

Megosztottságunk nem egyszerűen a kommunizmus gyümölcse. Még valami közrejátszott: önközpontúságunk. Magunkhoz és saját, speciális, nem általánosítható adottságainkhoz mértünk másokat — és utasítottunk gyakorta el, mert nem feleltek meg a mi mércénknek. Saját tehetetlenségünkben a másikon kértük (kérjük) számon, hogy ő miért nem tett többet, miért nem segített, miért nem tette azt, amit mi elvárnánk (vagy miért tett éppenséggel mást). Eközben *nem bíztuk eléggé az Urat, hogy rendezze el népe ügyeit, hanem magunkat kezeltük nélkülözhetetlenek.*

El kell temetni gyanakvásainkat! Súlyos bűnként kell megbánnunk a másikról rosszat mondást — s meg kell próbálnunk jóvá tenni azt! El kell hinnünk, hogy a másik keresztény saját indítékai és helyzetmegítélése alapján jó szándékkal cselekedett és cselekszik! *Bizalmat kell hitelezniünk egymásnak!*

Lehet, hogy megosztottságunk leírása is, az okok jelzése is csak félig, negyedig igaz. Lehet, hogy ez a lecsupaszított váz — mint a röntgenképen a bordák — nem a teljes igazság, hiszen mögöttük megújulóban van az egyház szövete és működik a Lélek. A lelkesedés ellenben nem elegendő bordatorés ellen. Éppen a megújulás követeli ellentétünk felszámolását. Ez csak akkor megy, ha szeretetben tudjuk elfogadni a másikat. *A szeretet azt követeli, hogy adjuk meg egymásnak azt a szabadságot, amit Isten kinek-kinek megadott.* Ennek a szabadságnak nem csak elvi jognak, hanem az egyház közösségeiben megnyilvánuló *tényleges együttműködési lehetőségek* kell lennie. A híveknek *„szabadságukban áll, sőt olykor kötelességük is, hogy véleményt nyilvánítsanak az egyház javát illető dolgokban”,* sőt *„saját kezdeményezésből cselekedjenek is”* — tanít a zsinat (LG 37.). Ez olyan egyenrangúságot, kölcsönös elismerést és bizalmat igényel, aminek megteremtése a magyar katolikus egyház első számú feladata.

A TEOLÓGIA folyóirat munkatársai a katolikus egyház tanításának keretein belül saját felfogásukat, nézeteiket fejtik ki, saját választott módszerüket alkalmazzák. A közös hit egysége folyóiratunk számaiban a legitim sokszínűség harmóniájában kerül az Olvasó elé.

A TEOLÓGIA BESZÉLGETÉSE

NEMESHEGYI PÉTER SJ. PROFESSZORRAL

Az egyetemes dialógus felé

Főtisztelendő professzor atya negyven évi Japánban töltött igehirdetői küldetése teológiai tanári megbízatása folyamán módja volt különböző népek, kultúrák között dialógust folytatni, sőt a zsinat utáni párbeszéd jellegét az egyházi tanító szervek javaslata szerint formálni. Ma nagy szükség van az igehirdetésre, újraevangelizálásra éppen úgy, mint a párbeszédre. Erről kérnék áttekintést.

— A katolikus egyház napjainkban programba vette, hogy dialógust-párbeszédet folytasson mindenkivel. Azt kívánja, hogy a dialógusra való készség legyen a keresztényeknek, a katolikusoknak az alapbeállítottsága. Új dolog ez. Korábban nem volt szokása az egyháznak, hogy dialogizáljon másokkal. VI. Pál pápa hirdette meg legvilágosabban ezt a kívánalmat az „Ecclesiam suam” kezdetű első enciklikájában (1964. VIII. 6.) közel harminc éve. Ebben kifejti, hogy a katolikus egyház dialogizálni akar minden vallással, a modern világgal, minden emberrel. A II. Vatikáni zsinat tovább mélyítette a kérdést. Majd a zsinat után negyedszázaddal a Római Kúria újjászervezésével kapcsolatban (Pastor Bonus, 1988) a másvallásuakkal foglalkozó hivatal új nevet kapott: a Vallások közötti Párbeszéd Pápai Tanácsa, mely úgy másfél évvel ezelőtt kiadott egy dokumentumot arról, hogy miképpen kell napjainkban a másvallásúakkal párbeszédet folytatni. Érdekes, hogy ugyanakkor az okmányoknak a második fele, a Népek Evangelizációjának Kongregációja által megfogalmazott írás az evangélium hirdetéséről szól. A kettőből kiderül, hogy egyszerre van szükség a **hitre és a dialógusra**, az evangélium hirdetésére és a másokkal való párbeszédre. Ma az egyháznak ez a kettős feladata tűnik a legfontosabbnak: hirdessük nagy hittel és meggyőződéssel Krisztus evangéliumát; — ugyanakkor folytassunk dialógust, legyünk nyitottak, tanulékony szívűek minden ember felé.

Lélektanilag nem is olyan természetes, hogy a kettő jól megférjen egymással. A hitnek ugyanis az a lényeges, hogy életemet feltétlenül odaadom Valakinek, rábízom az Úr Jézus Krisztusra és Érte hajlandó vagyok vértanúhalált is halni. Annál azonban, aki hitében nem annyira felkészült, fennáll a veszély, hogy más felfogásával beszélgetve elbizonytalanodik hitében.

Ám, ha én igazán hálával veszem tudomásul és tudom, hogy az Úr engem megváltott, isteni természete részesévé tett és élem az Ő életét, akkor azt is tudnom kell, hogy Ő ezt mindenkinek akarja adni. Ekkor érzem meg, hogy küldetésben vagyok: hirdetnem kell az evangéliumot minden nemzetnek a világ végéig és mindenkit Jézus tanítványává szeretnék tenni.

Az egyház tehát azt mondja, egyfelől legyen igazi hitünk, hirdessük nagy meggyőződéssel, — de ugyanakkor folytassunk nyitott szívvel párbeszédet az egyházon belül és az egyházon kívül.

A hit hirdetése és a párbeszéd tehát olykor úgy tűnik, mintha ellentmondó lenne. Főtisztelendő atya több évtizedes küldetésében mindkettő lényeges. Hogyan hozta harmóniába?

A hit és párbeszéd lélektanilag ellentmondásosnak tűnhet főleg azoknál, akiknél olyan erős a hitbeli meggyőződés, mint például a mohamedánoknál. Ilyeneknek nincs is nagy vágyuk a dialógusra. Ők inkább monologizálnak és hajlamosak a kontroverziára, a szembefordulásra. Ez rendszerint azonban fanatikus magatartás. Sajnos, a katolikus egyház is sokáig így tett. — Teljesen más beállítottságú az, aki a másikkal vitatkozni akar, látván annak hibáját, tévedését és arról mindenáron meg akarja győzni, — és egészen más az, ha valaki társalogni akar a másikkal és tanulni tőle. A kontroverz, azaz szembeforduló típusú — legyen az egyén vagy csoport — azt tételezi fel a másikról, hogy az vagy ostoba vagy gonosz, mert nem akarja az általa felismert igazságot elfogad-

ni. Nem igyekszik meghallgatni és megérteni a másik véleményét. Olyan felfogást tulajdonít neki, amit ő könnyen meg is tudna cáfolni. Ezt a viselkedést igen erős érzelmek kísérik, főleg akkor, ha a másik tagadni meri azt, amit az egyik hisz és igaznak tart. Végül nem egymással beszélnek, hanem egymás ellen.

Az ilyen magatartás nagyon sok bajt okozott már nemcsak az egyének, hanem a közösségek, az emberiség történetében, és méginkább az egyház történetében.

A vallási türelmetlenség, az üldözések, az eretnek-égetések és vallásháborúk mind az ilyen beállítottságnak a következményei. Ezért azt hiszem, nagyon gondviselészerű, hogy a Szentlélek készítése alapján az egyház most dialogizálni akar. A dialógusnak komoly **lélektani feltételei** vannak. — Először is fel kell tételezni a másik emberről is, hogy az jószándékú és értelmes valaki. Amit ő mond, az nem lehet csupa tévedés, bizonyára van benne valami igazságmag is. — A másik szempont, hogy én igyekszem megérteni az ő szempontjait, az ő álláspontjáról figyelni a helyzetet. Érdekeljen, hogy vajon miért mondja ezt, milyen tapasztalatai lehetnek, mit is akar kifejezni. Nélkülözhetetlen az ilyen nyitott és megértésre törekvő beállítottság. — A harmadik szempont annak feltételezése, hogy minden ember képes az igazság megismerésére.

Egyesek úgy gondolják, a dialógus feltételezi, hogy valójában nincs is tényleges igazság, csak bizonyos álláspontokat kell összevetni, egyeztetni. Nem ez az igazi dialógus, hanem az, ha tudjuk, hogy létezik igazság, és azt keressük. Régebben mi, katolikusok azt mondtuk, mi birtokoljuk az egész igazságot. Ez igen furcsa kijelentés, mert nem lehet az igazságot, a teljes igazságot birtokolni. Inkább fordítva kellene mondanunk, hogy az Igazság — aki maga az Isten, maga Krisztus — birtokol minket. Senki sem tudja az Igazságot — mely azonos a végtelen Istennel — teljes egészében befogadni. A véges ember számára még a mennyországban sincs — ahol színről-színre látjuk az Istent — az Igazságnak teljes comprehensiója, átfogó megragadása. Szent Tamás mondja, hogy a hittételek az isteni igazságokat „feljűk irányulván” ragadják meg. Olyanok mint egy mutatóujj, mely azt jelzi, ebbe az irányba nézzünk, és ha ezt az irányt a végtelenig meghosszabbítjuk, ott az Igazság.

Ha ilyen lelki beállítottsággal közelítünk egy kérdéshez, akkor feltétlenül mondhatjuk: én nem láttam még meg az egész igazságot. A másik ember máshonnan nézi, ő is megláthatott az igazságból olyan fontos elemeket, melyek az én figyelmemet elkerülték. Ennek belátása után együtt gyarapodhatunk az igazság egyre mélyebb megismerésében.

A párbeszéd hosszú tanulási folyamatot igényel ugyan — ezt kiemelném —, de rendkívül értékes és gyümölcsöző, ha így tudjuk egymást tisztelni és egymáshoz közeledni. Észrevesszük, hogy talán más kifejezéseket használunk mint a másik, de a végső ponton mégis érintkezünk egymással. XXIII. János pápa gyakran mondta, hogy a falak nem érnek az égig. A legmagasabb pontokon csodálatosképpen valahol találkozunk egymással. És fontosabbak azok a pontok, ahol már egyek vagyunk, mint ahol különbözünk egymástól.

Mínhogy minden ember az igazságra van teremtve, azért megvan a remény arra, hogy az őszinte dialógus által valóban közeledjünk egymáshoz. Lassacskán egyre jobban megértjük egymást, legalábbis eljutunk odáig, hogy a másikat nem tartjuk bolondnak, gonosznak vagy netán megölelendőnek.

Kérdésre összefoglaló válaszem az, hogy a hitet és a dialógust össze lehet kapcsolni. A katolikus hitet meg kell tartanunk, teljes erővel ragaszkodnunk kell a keresztényiség lényeges központjához, ugyanakkor szűkségünk van nagy lelki nyitottságra, és tanulni kell a dialógust. Ki kell fejeznünk, hogy nem tudunk mindent, sőt nagyon sok dolgot nem tudunk. Hitünket egy koordináta rendszerhez lehet hasonlítani, melynek központja a **mysterium paschale** — Krisztus halálának és feltámadásának titka —, mely vakítóan fénylik. Ám ahogy eltávolodunk a középponttól, a fényesség lassan halványul, már nem látjuk világosan a határvonalakat: eddig biztos, innen már nem tudom. Nagyon sokat kell még fejlődnünk hitbéli tudásunkban és lelkiéletünkben. Yves Congar, a nagy ideológus, mondja, hogy dialogizálva hallgassuk a Szentlélek ihletését a dadogva kifejező partnerünkben — „balboutiement de Saint Esprit” —, de ugyanakkor maradjunk hűs-

gesek a szentek, a vértanúk, a századok egyházához, és mélyen gyökerezzünk a kereszténység kétezeréves hagyományában.

Azt kell mondanunk, hogy a hit nem csupán elméleti tudás, hanem föltétlen bizalom Valaki iránt. Ilyesfajta tanúságra jobban odafigyelnek: Jézus engem eleve szeretett, értem meghalt és feltámadt. A Szentlélek jóvoltából mélyen megtapasztaltam, hogy Ő életem megmentője, ezért vallom: Édes Jézus neked élek, édes Jézus neked halok. Életemben halálomban Tiéd vagyok.

Akár mennyit dialogizálhatunk, meghallgathatjuk a másikat — saját hitünket meg kell óvunk. Föl sem tételezhetem magamról, hogy abban kételkedni fogok... A kevésbé hívők, a másvallásúak el is várják tőlünk, hogy bemutassuk meggyőződésünket. De ugyanakkor ne érezzék azt, „ti mindent tudtok — mi elmaradtok, sötétben botorkálók vagyunk...”

Főtisztelendő atya nemcsak a párbeszéd lélektani jellegét ismeri — ami megfelelő igyekvéssel tanulható —, hanem tudja esztétikáját és filozófiáját is. Szükségünk van értelmi megkülönböztetésre éppen úgy, mint érzékeny átélőképességre ahhoz, hogy jól értsük a párbeszéd teológiáját.

— Szívesen szoktam a dialogizálást Mozart kvartettjéhez hasonlítani, ahol minden hangszer mondja a magáét. A hegedű vagy a brácsa hallgatja a másik hangszert és a maga hangján válaszol, így együtt egy olyan harmóniát, melódiát teremtenek, amelyre egy hangszer önmagában nem lenne képes. Minden dialógusnak az ideálja az, hogy az egyes partnerek olyan harmóniába kerüljenek, mely új szépséget, mélyebb igazságot hoz létre, mint amit valaki egyedül, a maga korlátozott beállítottságával el tudna érni.

Nagyra tartom Bernard Lonergannek a filozófiáját. Ő mondja, hogy az értelmi belátás — insight — egy olyan élő folyamat, melyben az egyén belátásai összegződnék és ebből születik az ismeret. Mindenkinek sajátos ismeretszerző folyamata van, ami teljesen egyedi valami. Tehát az igazság egy, de megközelítése nagyon sokféle lehet. Nincs két ember, aki ugyanolyan módon közelítené meg az igazságot. Tehát magáért az emberi megismerés természete miatt is párbeszédet kell folytatni.

Nagyon fontos hozzátennünk ehhez, amit a II. Vatikáni zsinat annyira hangsúlyoz, hogy a **Szentlélek** minden ember lelkében működik. Az a Szentlélek, aki hitünk szerint Jézus Krisztus megtestesülése, halála és feltámadása révén adatott — ismétlem — az **egész emberiség számára**. A zsinat egész világosan hirdeti, hogy a Szentlélek minden embernek — csak az Isten tudja miként — módot ad arra, hogy Fia halála és feltámadása misztériumával egyesüljön. A Szentlélek tehát — újra mondom — ott dolgozik, működik minden ember szívében. Karl Rahner és a többi teológus ezt nagyon hangsúlyozza. És ha a Szentlélek működik az emberben, akkor az, amit ő megtapasztalt, amit mond, az nemcsak a természetes eszének következtetése, hanem a Lélek üzenete is lehet. Ez a „praeparatio evangelii”, azaz a Lélek már ott dolgozik az emberben és előkészíti az igazság befogadására.

Fokozottabb mértékben áll ez az **egyház belső dialógusára**. Itt a Vatikáni zsinat egy másik meglátására kell hivatkoznunk. A Szentlélek minden keresztény hívőre kiárasztja különféle karizmáit. Ez a tény még fontosabbá teszi a dialógust, mivel a karizmák különbözőek. Szent Pál azt mondja, egyiknek prófétai karizmája van, a másiknak a tudomány, a harmadiknak a kormányzás vagy a gyógyítás karizmája adatik meg. Mivel az egyiknek az van, ami a másiktól hiányzik, és viszont, — ennek következtében az egyik olyan dolgokat tapasztalhat meg a saját karizmájával, amire a másik nem képes, mert neki nincs olyan adománya. Éppen ezért kell az egyes karizmákra odafigyelni és a közösség javára használni, meg kell hallgatni a másikat, hogy vajon mit mond neki a Lélek.

Olyan szépek és ide illőek a Jelenések könyvének szavai: „Akinek füle van hallja meg, mit mond a Lélek az egyházaknak...” (2,7). Szent Benedek szabályaiban azt mondja: „Ha az egész monostort érintő fontos kérdésekben kell dönteni... az apát mindnyájukat hívja meg a tanácsra, mivel gyakran a fiatalabbnak nyilatkoztatja ki az Úr azt, ami a jobb. (III. fej.)

En, aki már az öregek közé tartozom, ezt úgy értelmezem, hogy az öregek gyakran becsontosodnak és, ha a Szentlélek valami újat óhajt az egyházzal, azt a fiatalokkal közli, akik talán még tapasztalatlanok, éretlenebbek, de hajlékonyabbak és jobban befogadják indítását... Valójában minden életkornak megvan a maga ajándéka, meglátása és felada-

ta. Olyan gyorsan halad a világ fejlődése, hogy óriásnak tűnik a különbség a korosztályok között. Ezért olyan nehéz a megértés és a párbeszédkészség közöttük. Hogy ezt át tudjuk hidalni, nagy szükségünk van a **türelem** erényére. Segítségével kialakulhat a **generációk közötti párbeszédkészség**, ami az egyetemes dialógusnak egyik nagyon fontos feltétele. Az egyházon belül **különösen a papok számára** fontos, hogy ügyeljenek a karizmák sokféleségére. Mert — mi, papok — nagyon hozzá voltunk szokva, hogy mi döntünk el mindent, a mi parancsunk szerint kell mindenkinek mozognia, a hívek feladata pedig az, hogy engedelmeskedjenek, és végrehajtsák utasításainkat. Ma már látjuk, hogy ez a „piramis-ekkléziológia” milyen egyoldalú. A zsinat gyökeresen meg akarja változtatni. Minden egyháztagnak megvannak a maga sajátos feladatai, nemcsak passzívan, hanem aktív módon is. Tudatosítanunk kell magunkban, hogy a hit hirdetésére maga Jézus Krisztus küldi az embereket azáltal, hogy felvették a keresztség és a bér-málás szentségét. Krisztus teste építésének feladatában, amint a zsinat mondja, valamennyien egyenlők vagyunk egymással, mivel, mint mondtam, Krisztustól kaptunk erre felhatalmazást.

Az egyházi vezetőknek különösen ügyelniük kell arra, nehogy „kioltás a Lelket”, hanem vizsgálják felül, hogy adott esetben igazán a Lélek szól-e, vagy valami más van a háttérben. Mindenek előtt az egyháztagnak sokféle karizmáit kellene harmóniába hozni. Ennek feltétele, hogy a hívek merjenek beszélni, véleményt mondani, és püspököknek, papoknak és világiaknak legyen füle a hallásra.

Nem könnyű ezt elfogadtatni minden egyházztaggal, legyen az a klérus tagja vagy világi...

— **A hazai dialógus illusztrálására** mondom el — nem pusztán emlékeket akarok idézni — hogy Japánban igen komoly dialógust kellett folytatnom a protestánsokkal. Szegény japánok számára nagy botrány, hogy Krisztus hirdetésében szakadás van. Aki Jézus tanítványa, tehát keresztény akar lenni, az furcsa választás elé kerül: katolikus legyen-e vagy protestáns. Valójában meg sem értik, hogyan tehetünk ilyet. Ezért nekünk legalább csökkenteni kell a botrányt. Azt hiszem, évtizedek során sikerült valamit tennem, mert engem választottak annak a Japán Keresztény Társaságnak az elnökévé, melynek tagjai 90%-ban protestánsok. Ugyancsak tagja lehettem az ökumenikus bibliafordítás végrehajtó bizottságának. 18 éves kemény munkával van végre egy japánnyelvű közös bibliánk, melyet a protestánsok és katolikusok együtt hoztak létre nagy szülési fájdalmak közepette. — Hallom, Magyarországon is vannak különbségek még a bibliai személynevek írásában is. Ez az olvasónak zavaró lehet, össze kellene egyeztetni. Japánban évtizedekig még Jézus nevét is másként ejtették. A protestánsok „Jesz”-nek mondták, a katolikusok „Jézusz” nevét akarták meghonosítani. — A japán katolikus püspöki kar végül bölcsen engedett, mondván, jobban elterjedt a „Jesz” elnevezés.

Ennek a látszólag csekély engedménynek a háttérben az áll, hogy a japán püspöki kar nagyon odafigyel, hogy minden lehetőleg megtegyen az egyházak egységéért. A hitcikkelyeket nem változtathatjuk meg, de ezenkívül minden áldozatra hajlandók vagyunk. Ez a „conciliáris” magatartás az alapja a példamutató belső dialógusnak. Kétszer tartottunk Japánban olyan részleges zsinatot, melynek fő témája az evangelizáció mikéntje, sokféle lehetősége volt. Ilyenkor kerekasztal köré ülnek a püspökök, a papok, a világiak küldöttei. A püspökök nagy érdeklődéssel hallgatják a világiakat. A világi türelmesen meghallgatja, mit válaszol a papja és fordítva. Próbálják teljesen megérteni a másik nézőpontját. Senkit sem torkolltak le, és különösen a püspökök figyeltek oda, hiszen szemtől szembe lehettek papjaikkal és híveikkel. Ezek az ülések ugyan nem alkottak törvényhozó testületet, de a nagy értéke az volt, hogy meghallgatták egymást, emberként érintkeztek egymással és a kapcsolatok elmélyültek.

VI. Pál az „Ecclesiam suam” enciklikájában **tárgya alapján** részletezi a dialógus különböző területeit. Kezdi az egyházon belüli párbeszéddel, folytatja a többi keresztényekkel, a másvallásúakkal való dialógussal, és végül áttér az ateistákra. Tehát megvannak a dialógusnak a különböző rétegei, de hangsúlyozom, **valamennyit azonos lel-**

külettel és szinte egyszerre kell folytatni. Mert akinek olyan **dialogikus beállítottsága** van — amiről már beszéltünk —, az **mindenkivel párbeszédbe fog lépni**.

Magam tapasztaltam, hogy első időkben nem volt módom közvetlenül dialogizálni. Tiszteltem japán társaimat és nagyon sokat tanultam tőlük. Addig nem léphettem előre, amíg meg nem ismertem kultúrájuk alapjait annyira, hogy hitük igazságait lefordíthatam az ő felfogásuk, kultúrájuk nyelvére. A hitelesítésnek fő alapelve az **inkultúráció**, a keresztény igazságoknak az adott kultúrába való beágyazása. Ez nemcsak a (pogány) hitelesítés principiuma, hanem mindenfajta változást követően jelentkezik — például a török idők után — a keresztényeket újra kell evangelizálni, azaz az evangéliumot az új közegbe beletestésíteni. Hazánkban, ahol négy évtized alatt három generáció élt a materialista világnézet közegében — áll ez az olyan szomszédos országokra is mint például Erdélyre — másként kell az evangéliumot hirdetni, hogy azt termékenyen befogadják. Most éppen ezt kutatom, tanulom...

Úgy tudom, miközben a tokiói Teológiai Fakultáson tanított, sokat járt Európában és egyéb nyugati országban. Módjá volt megkülönböztetni a hittanítás és lelkinvelés különböző formáit.

— Római tanulmányaim után azzal indultam Japánba, hogy missziós munkának szenteljem életemet. Hamarosan felismertem — amint azt Yves Congartól és Jean Daniélou-tól tanultam —, hogy a kereszténység lényegét mindenfajta ugynevezett **nyugati páncél nélkül** próbáljam közvetíteni. Nyugati szokásunk például, hogy a dolgokat nagyon komplikáljuk. A keleti ember intuitív módon gondolkodik, megérzéssel, tapasztalattal és sokkal több érzellemmel. A keleti szemléletbe beágyazott teológiának ezért sokkal **szebbnek, vonzóbbnak** kell lennie. A nyugati teológia a „**verbumra**”, az igazra törekszik, de nem nagyon található meg benne a „**pulchrum**”. Pedig könnyebben lehet érintkezni a másikkal a „szép” útján, a művészet útján. Az igazi párbeszéd csak most kezdődik, az ének-zene segítségével, főleg a liturgiában, valamint az imádkozásban, — ahol illő módon szerepet kap a zen-meditáció is. — Megtanultam, — amit **ithon** is igényelnek főleg a fiatalok — először **misztagógiára** van szükség, a hitbe való bevezetésre, a szenthez való elvezetésre. A keletiek mindig **ÚT**-ról beszélnek, amely az egyházon belül is — a közös megértés igényes módján — alkalmazható. A japán lelkiségben az **ÚT** a fontos. Az **ÚT**-on való járás által ismerjük meg igazán annak célját. Ebből az életről fakad szerintük az új fény, az új tapasztalat.

Az atya tagja volt a Nemzetközi Teológiai Bizottságnak, ahol visszatérő téma volt a posztkonkiliáris korszak párbeszédének kidolgozása. Milyen értéket, gyarapodást jelentett az Ön számára?

— VI. Pál nevezett ki a Bizottságba. Nekem sok örömet okozott. Megismerhettem személyesen korunk nagy teológusait. Hallhattam javaslatait Yves Congarnak, akit én az egyik legnagyobb teológusnak tartok, főleg egyháztana miatt. Sok mindent megbeszélhettem Karl Rahnerrel, Henri de Lubac-kal. Ott volt Hans Urs von Balthasar, az akkor még fiatal Ratzinger, és Schürmann, az én kedves biblikusom. A Bizottságnak szerintem az egyik legnagyobb eredménye az volt, hogy kiadtuk az „*Unitas fidei et pluralitas theologiae*” című okmányt.

A „hit egysége és a teológiák sokféleségének” feldolgozása új irányt ad a párbeszédnek. Egységben kell látnunk a kereszténységet és ugyanakkor sokféle nyelvre, mindenfajta nemzeti és kulturális réteg számára „le kell fordítanunk”. A Bizottságban mi úgy mondtuk, hogy az egyháznak — egy rövid korszakát kivéve — mindig az volt az álláspontja, hogy a **teológia sokféle** legyen. Nemcsak szabad lennie, hanem **kell** is, hogy az legyen. A zsinat külön elismerte, hogy a keleti és a nyugati atyáknak nagyon fontos szerepük van hitünk kifejtésében.

II. János Pál pápa igen szemléletesen mindig „két tüdőről” beszél, amikor a keleti és a nyugati egyházra utal. Ahogyan korábban a görögök, a latinok, a germánok összeadták tudományukat, filozófiájukat, jogrendszerüket, tapasztalati világukat a hitigazságok kifejtéséhez —, úgy kell most jönniük az afriaiaknak, az indiaiaknak, kínaiaknak, japánoknak és így tovább...

Még csak az elején vagyunk annak, hogy megsejtsük, milyen is lesz a keresztény teológiának a hatalmas fája, mely oly sok virágot hoz és gyümölcsöt terem, és mindezek egy töről fakadnak.

Azokat a kincseket, melyeket a teremtő Isten a Szentlélek erejével évszázadokon át készített elő a népekben — amint a Misszióról szóló zsinati okmány 22. pontja mondja — be kell fogadnunk Krisztus egyházába.

A „második hazájából” kiszakadva, visszatért a gyökerekhez. Milyennek látja a magyar keresztények életét belülről?

— Én már többször is hazalátogattam, amikor lehetett, de csak két éve végezhettem papi működést, és most végleg hazatelepedtem. Magyarországon — úgy érzem — mint-ha olyan márciusi idő lenne. Hűvös szelek fújnak. Itt-ott még a hó is, a jég is megmaradt, de ezer virág nyiladozik. Ez nagyon vigasztaló számomra. És hallom a költő szavát: „Az nem lehet, hogy annyi szív hiába onta vért...” Azt a rengeteg szenvedést, amelyen oly sokan keresztül mentek a hitük miatt, minden gyengeségünk ellenére, a jó Isten kama-toztatja. — Nekem még nincsenek tapasztalataim, de innen-onnan hallottam, hogy a papság egy része még autokratikus. Ezt paptársaik és a hívek közül is többen tapasztalják.

Nekem viszont meg kell említenem, hogy több-kevesebb hittani kurzus elvégzése után gyakran kellő lelki műveltség nélkül kerültek olyanok is a plébániákra, akik utasítgatni kezdték a lelkipásztorokat, mit hogyan tanítsanak, még a mise könyörgéseit is ők akarták meghatározni... Tehát sok esetben bizonyos „visszahatásról” is szó van...

— Az ilyenek bizony veszélyesek lehetnek, külföldön is tapasztaltam. Akik sokat tudnak, akik bölcsék, azokkal nincs baj. Az egyszerűeknek, a falusiaknak pedig sokkal mélyebb a hitük, minthogy ellentéteket szátsanak. Azokkal van baj, akik valami csekély tudást szereztek. Azt hiszik, hogy azzal mindent el tudnak érni, és hatalmat akarnak. Pedig Isten országában a **szolgálat** a fontos. — Azt is tapasztalom, most, hogy megszűnt a cenzúra, mindenféle vallási dolgot írnak össze. Nem lehetünk olyan éretlenek, hogy mindent elfogadjunk. Szükség van a józan megkülönböztetésre, főleg a vallási dolgokban. De azért reménykedjünk. A „Redemptoris missio” kezdetű missziós enciklikájában a pápa különösen hangsúlyozza, hogy az evangelizálás főmunkása a Szentlélek. Newman — amikor bíboros lett — ünnepi beszédében elmondta, hogy az egyház egész történelme nem más, mint „historia calamitatum”, csak a gondok és bajok sorozata. Az egyháznak pedig az a feladata, hogy folytassa azt, amit folytatnia kell, vagyis hirdesse az evangéliumot, szolgálta ki a szentségeket, bízson az Úrban, bármilyen magasra is csapnak a tenger hullámai...

Hazánkban sürgető lenne a teljes belső dialógus: a megkeresztelt, de évtizedek óta távolállók „misszionálása”, és a várható egyházmegyei zsinatok előkészítése miatt. Főtisztelendő atya ezért kezd ilyen nagy lendülettel munkához?

— A pápa az első enciklikájában, a „Redemptor hominis”-ban írja, hogy minden embernek megvan a maga tempója a hitben való előrehaladásban. Mi korábban abban a felfogásban nevelkedtünk, hogy valaki vagy százszázalékosan hisz az Atyában, a Fiúban, a Szentlélekben, Jézus minden tanításában — vagy pedig nem — és akkor az illető vagy eretnek, vagy hitetlen. A pápa azt mondja, valóban vannak közbenső lépések. Vannak olyan emberek, akik még nem tudják Péterrel mondani: Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia —, de már eljutottak odáig, hogy Jézus számukra eszmény. Életmódja, szeretete, halála vonzó példa. Nem szabad türelmetlenkednünk, hanem örülnünk kell annak is, hogy vonzódnak hozzá. A türelmet először az egyházon belül, egymás között kell kezdenünk.

Az Egyházzal szóló konstitúció kiemeli, hogy az egyháznak van egy külső és van egy belső eleme. A külső van a belsőért, a szervezet az életért, az auktoritás van a kommunióért. Ezt az értékskálát nagyon fontos mindig szem előtt tartanunk. A zsinat hangsú-

lyozza, hogy azok tartoznak tökéletesen az egyházhoz, akik a pápa és a püspökök vezetése alapján élük életüket, és a Szentlélek a szívükben van. Legyenek elvárások, követelmények, de azok világosan, érthetően kapcsolódjanak a kereszténység központi lényegéhez. Ezért én nagyon gyakran hangsúlyozom: Jézus életéből, halálából, feltámadásából részesedjünk úgy, hogy kegyelméből gyarapodjunk a hit, remény, szeretet erényében. Részesedjünk a Szentháromságban: Az Atyában, aki értünk adta Fiát, általa élünk, — és a Szentlélekben, aki az örök élet záloga mibennünk.

Hazánkban, és a többi, „diktatúra alól felszabadult” országban keressük azt a teológiát, hitünknek azt a fajta magyarázatát, amely közelebb áll hozzánk, jobban megnyitja a szíveket Isten felé.

— Talán a jövő zenéje, de én azt gondolom, végre meg kell születnie a magyar lélekhöz sajátosan közelálló teológiának. Nem másolhatjuk egyszerűen a németeket, franciákat, amerikaiakat, amint azt a divatban tesszük. A külföldön végzett teológusainknak is fel kellene készülni egy olyan **rendszeres teológia** összeállítására, amely megfelel a **magyar lelkiségnek**. Ehhez a teológiai képzés mellett olvasniuk kellene a klasszikus magyar irodalmat, megismerni a hazai tájakat, a nép gondolkodásmódját, a paraszti bölcsességet. Költészetünkben, irodalmunkban igen sok olyan mély meglátás van, amit hitünk tanításában jól gyümölcsoztethetünk. Nekem fiatalon is olyan mély szomorúságot okozott — amikor Rómában egyháztörténetet tanultam —, mert szó volt benne a görögökről, latinokról, germánokról, spanyolokról, de rólunk soha sem írtak. Úgy érzem, nem becsülték meg kellően a magyar egyházunk történetét. Péter Varga László gyakran emlegette, hogy „Magyarország a zsenik temetője”. Nekünk is jogunk, sőt kötelességünk saját hittudósainkat, kiváló lelkipásztorainkat, azok tanításait felidézni, összefoglalni. Egy nemzetnél sem vagyunk alábbvalók...

Püspökeink, amint hallom, ebben az irányban keresnek. De hát nagyok a hiányok. A negyven év alatt három generáció esett ki az egyház életéből, a II. Vatikáni zsinat sem járhatta át egész mélységében hazai egyházunkat. Amint belenéztem, úgy láttam, a dokumentumok szövegeit is még egyszer át kellene dolgoznunk. Nagy a lemaradásunk. Itt az ideje az inkulturációnak, az újra evangelizálásnak, hogy igazán életre keljünk!

Főtisztelendő atya ez év június 7-én végleg hazatelepedett. Magával hozta mindazt, amit lelkébe harmonikusan beépített: a régit és az újat, a Kelet kincseit, a Nyugat tudását, hogy most szülőhazájában kamatoztassa. Péter Alszeghy mondta Önről, hogy intuíciója különösen érzékennyé teszi a dialógusra.

— Japánban dialogizáló módon sikerült élnem. Főleg azért voltam képes rá, mert magyar vagyok. Hiszen tudja, a „magyar az európainak az ázsiája”. Sok dologban ezért éreztem olyan közel magam hozzájuk, és próbáltam beplántálni lelkükbe Jézus Krisztust. Már fiatalon is úgy éreztem, hogy az egész Föld az Úr. Lehet, hogy egyik világrészen sötétebbörűek vannak, a másik tájon ferdén metszett a szemük —, de tudom, mind testvéreim Jézus Krisztusban. Tehát nem kell külön engedélyt kérnem, hogy köztük lehessenek.

Pasteur mondta egyszer: Ha valaki hozzám jön mint orvoshoz, nem kérдем tőle, milyen nemzet fia vagy, mi a vallásod, mi a politikai meggyőződésed, csak egy dolgot kérdezek: mi fáj? — Megtanultam, hogy minden emberi különbözőségünk ellenére, sokkal lényegesebb és sokkal mélyebb az, ami egybekapcsol bennünket.

Széll Margit

K Ö R K É P

Franz König bíboros

KRISZTUS EGYHÁZA LEGYEN

*meghívó egyház,
a nyitott kapuk egyháza,
meleget adó, anyai egyház,
a nemzedékek egyháza,
a holtak, az élők és a meg nem születettek egyháza,
azoknak az egyháza, akik előttünk jártak, akik velünk élnek,
s akik utánunk jönnek,
a megértés és együttérzés, az együttgondolkodás,
az együttörvendezés, az együttszenvetés egyháza.
Olyan egyház, amely együtt nevet az emberekkel,
együtt sír az emberekkel,
olyan egyház, amelynek semmi sem idegen, s amely maga sem idegen,
olyan egyház, amely, mint az édesanya, tud várni a gyermekeire,
olyan egyház, amely keresi a gyermekeit és utánuk megy,
olyan egyház, amely ott keresi föl a gyermekeit, ahol vannak:
a munkában, a szórakozásban, a gyárkapuban,
a futballpályán s házuk négy fala közt.
Az ünnepek egyháza és a köznapi apróságok egyháza,
olyan egyház, amely nem tárgyalt és nem alkudozik,
amely nem szab feltételeket,
nem kíván előzetes teljesítményeket,
olyan egyház, amely nem politizál,
olyan egyház, amely nem kér erkölcsi bizonyítványt,
de nem is állít ki ílyet.
A kicsinyek, a szegények és megterheltek,
a nyomorultak és meggörnyedtek egyháza;
azoké, akik zátonyra futottak és zátonyra futnak
életükben, hivatásukban, házasságukban,
azoknak az egyháza, akik árnyékban élnek,
akik sírniak és szomorkodnak,
a méltóak egyháza, de a méltatlanoké is,
a szentek egyháza, de a bűnösöké is,
nem a jámbor szólamok egyháza, hanem a csendes, segítő tette,
a nép egyháza.*

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

KONFLIKTUSOK ÉS MEGOLDÁSOK AZ EGYHÁZBAN A BIBLIA ALAPJÁN

A Bibliában az egyháznak nagyon reális képével találkozunk: Kezdetől fogva konfliktusok és az azok megoldására tett kísérletek nyomják rá bélyegüket a keresztények életére. Ez áll az apostolok és tanítványaik korára, de áll az ezt közvetlenül követő századokra is. Mert ezekben a századokban állandóan tévtanokkal való küzdelmek rengették meg az egyházat, még a legszörnyűbb keresztényüldözések éveiben is (vö. a gnosztikusokkal, Marionnal és Montanusszal szemben való védekezés, a húsvét ünnepe körüli viták, az elbukottak /lapsik/ újra befogadása, valamint Arius elítélése). Sok mai kereszténynek szokatlan ez az egyházkép.

Az eszményi kép kísértése

Amint Lukács és mindenekelőtt az egyházatyák az ősegyháznak azt az eszményi képét rajzolták meg, amelyben az apostolok mind egységesek voltak, ugyanúgy a későbbi időkben is megpróbálták az egységes egyháznak egy eszményi képét, egy „acies bene ordinatát” vetíteni a hívők szeme elé. Ez történt különösen akkor, amikor az egyház a XIX. századi katolikus restauráció korában a felvilágosodás támadásai ellen védekezett, valamint a nemzeti szocializmus és a kommunizmus egyházüldözése idején.

Az Evangélium integritásának a gondja

Ahogy az apostolok és az elmúlt századok sok keresztény hívője, mi is azt a parancsot kaptuk, hogy mindig a konfliktusok föloldására törekedjünk. Ebben nagy segítség, ha a konfliktusoknak a Bibliában említett három okáról elgondolkodunk. Ezek között első, hogy az Apostol aggodott az Evangélium épségéért. Amikor védte a gyengítésekkel vagy ferdítésekkel szemben, ez akkor is konfliktusokhoz vezetett, s odavezet ma is.

A második ok az, hogy az egyház részesedik a megfeszített Úr erőtlenségében (vö. 1Kor 1–2). Ennek következtében Jézushoz hasonlóan a tanítványok is a világ végezetéig sokféle szorongatásnak vannak kitéve, s nem csupán szorongatásnak (vö. 2Kor 4,6–10; 11,26). Mert az Evangéliumot nem terjeszthetik minden ellenvélemény erőszakos elnyomásával, mint az evilági hatalmasok, amint az szokás volt Augustus alatt a Pax Romana idején és a későbbi diktatúrákban. Sajnos, a múltban többször tettek így keresztény uralkodók is, sokszor a Lk 14,23-ra való helytelen hivatkozással: „compelle intrare”, kényszerítsd őket, hogy lépjenek be.

A harmadik ok Pál szerint abban van, hogy az egyházban olyan erők fenyegetnek bennünket, amelyek felülmúlják az egyes ember képességét (vö. 2Kor 2,11, valamint Ef 4,27; 6,12; Lk 22,31; 1Pét 5,8). Igaz, ezeket ma már nem tudjuk olyan naivan démoni hatalmaknak elképzelni, mint régen, s a tévtanítókat sem aposztrofálhatjuk például a „Sátán szolgálóinak”. Mégis, komolyan kell vennünk azt, hogy a kiengesztelődésre irányuló minden igyekezetünket olyan, személyi képességeinket felülmúló hatalmak veszélyeztetik, amelyeket ma kényszernek, agresszióknak és hasonlóknak nevezünk. Törekednünk kell ezért a szellemek megkülönböztetésére.

Korhoz kötött eljárásmodok

A Bibliában nagyon különböző kísérleteket találunk a konfliktusok megoldására, például a kiátkozást (anathema) és kiközösítést, eretnekké és a „Sátán szolgálóivá” való nyilvánítást, sommás gyalázkodást és intoleranciára való felhívást az ellenfelekkel szemben. Ha ezeket közelebbről megnézzük, kivétel nélkül korhoz kötött eljárásmodoknak bizonyulnak. Ezeket a formákat tehát nem vehetjük át minden további nélkül. Ha a II. Vatikáni zsinat lemond a kánonokról s bennük az „anathema sit”-ről, akkor ez azt jelenti, hogy tekintettel van a megváltozott viszonyokra. Ennek felel meg az is, amikor nem egy püspök és teológus azt tanácsolja, hogy le kell mondani az olyan egyházi jogi intézkedé-

sekről, mint amilyen például a tanári megbízás visszavonása. Hiszen ezek, amint a gyakorlat mutatja, sokszor kontraproduktívnak bizonyulnak. Ez nem jelenti azt, hogy a hivatalviselők nem foglalkhatnak állást, hogy nincs joguk figyelmeztetni az egyház hitváltásától való eltérésekre; ez kötelességük is, néven nekik a tévedéseket.

A fegyelmi intézkedéseknél azonban sokkal többet tehet a konfliktusok megoldásának érdekében az általános műveltségi szinthez szabott érvelés. Már Pál is tudatosan törekedett az argumentáló vitára, s leveleinek olvasóit felszólította, hogy maguk ítéljenek: „Értelmes emberekkel beszéltek: ítéljétek meg magatok, amit mondok” (1Kor 10,15). Ilyen vonatkozásban érdemes azt is végiggondolni, hogy a II. Vatikánum zsinati atyái a „Dei Verbum” hittani rendelkezés megfogalmazásakor kerültek a tévedések sommás és nem differenciált elítélését, — nem úgy, mint az előkészített séma (és a lelképásztori levelek szerzője).

Az egyenes beszéd követelménye

Korunkban, amikor minden megkeresztelt embert arra buzdítanak, hogy az egyház nagykorú tagjaként vegye tudomásul, hogy feladata a kapott karizmának megfelelően továbbadni az Evangéliumot, arra is joga van, hogy maga alkossa meg az ítéletét a tévtanokról, — természetesen figyelembe véve a hivatalos egyházi megnyilatkozásokat. De kötelessége egyenesen kimondani azt is, hogy hogyan ítéli meg ő maga az egyházban végbemenő folyamatokat. Amit Aquinói Szent Tamás mond a Gal 2,11–14 magyarázatához csatoltan, nemcsak a középkorban volt érvényes, hanem ma is az: „Az előjáróknak (praelati) példa az alázatosságra, hogy ne tartsák méltóságukon alulinak, ha kisebbek vagy alattvalóik javítják ki őket, az alattvalóknak pedig példa a buzgóságra és a szabadságra, hogy ne riadjanak vissza a prelátusok kijavításától, különösen ne akkor, ha az eljárás nyilvános és a tömegek számára veszedelmes.”

A bizalmatlanság gyökerei

Ebben az összefüggésben emlékeztessenek a keresztények arra, hogy Mk 10,41–45 szerint az egyházi vezetőknek abban kell különbözniük a világi uralkodóktól, hogy számukra nem a hatalom és a tisztelet a fontos, amint azt már az első Péter-levél is bírálja (1Pét 5,3). Ezért szégyellnünk kell mindannyiunknak magunkat a sok keresztény és nem keresztény ember szemrehányása miatt, amely szerint Rómának, sok püspöknek és papnak csak a hatalom a fontos, hogy megőrizzék mindazokat a jogokat, amelyeket az egyház nem éppen dicsőséges történelme folyamán megszerzett. Ami a múltat illeti, egyházunknak ezzel az „árnyékával” — amelyre megannyiszor csodálatos egyházi paloták, apátságok, síremlékek és hasonlók emlékeztetnek — együtt kell élnünk az emberi gyengeségnek aláztos megváltásával.

Itt az ideje, hogy kerüljünk minden olyat, ami a hatalmi törekvéseknek, a felfuvalkodottságnak, vagy az igazság manipulációjának akár csak a látszatát is kelthetné. Ide sorolható a valódi dialógus megtagadása keltette botrányok elkerülése (például olyanok megbüntetése, akik kritikusan főlemelik a szavukat). A rágalmozó iromány (M. Baigent és R. Leigh: Verschluss-sache Jesus) sikere a könyvpiacra ijesztő jele annak, hogy a legszélesebb rétegek hogyan ítélnék vezető egyházi körökről, s hogy mit tételeznek fel róluk még ma is. Ebben a vonatkozásban fel kell tenni azt a kérdést is, vajon az egyházi vezetőknek ez a rossz image-a végső soron nem azáltal jött-e létre és nem azáltal marad-e fenn, hogy nagyon kevesen emelték fel és emelik fel bátran a szavukat, mint Szent Pál.

Nem önelégült kritika

A konfliktusok megoldására vonatkozó bibliai utasításoknak megfelelően azonban az egyház minden tagja, aki tudja, hogy megilleti a jogos kritizálás joga, kötelezve van arra, hogy kritikáját nem önelégült, becsvágyó, ne érvényesülni akaró és felszínes elismerésre törekvő formában adja elő. Nekik, tehát mindannyiunknak szól a Bibliában többször kimondott figyelmeztetés, hogy Jézus aláztos példája legyen tájékozódási pontunk (vö. Fil 2,5; Mk 10,45), s hogy mindenben a szeretet (agapé) vezessen bennünket (vö. 1Kor 13). Ehhez a szeretethez — és a konfliktusok feloldására irányuló minden jogos megnyilatkozás alaphangját ennek kell megadnia — hozzátartozik egyrészt saját gyengeségünk szerény megváltása („miért nézed a másik ember szemében a szálkát...”), másrészt az

imádság ellenfelünkért, illetve azért, aki az egyházon belül ellenlábásunk, vagy nem a barátunk (vö. Mt 6,44).

Aki ehhez tartja magát, az találja meg legelőbb, ha bátran szólásra jelentkezik, azt a nyelvet, amely nem élezi ki a konfliktust, hanem feloldásához vezet. Annak nem kell kishitűen azért aggódnia, hogy igaz alázattól és szeretettől vezetett kritikája nem marad-e hatástalan. Végül az egyház az Úr közössége, aki Pál apostol szavaival arról biztosít bennünket, hogy a Vele való szeretetközösségünkben megtett erőfeszítésünk sohasem hiábavaló, még ha fáradozásunk eredményét nem is látjuk rögtön: „Fáradjatok minél többet az Úr ügyéért szüntelen, hiszen tudjátok, hogy fáradoztok az Úrban nem hiábavaló!” (1Kor 15,58).

Konflikte und Konfliktlösungen in der Kirche — Folgerungen des Wiener Neutestamentlers. Univ. Prof. Dr. Jacob Kremer aus der Auslegung der wichtigsten Bibelstellen zu diesem Thema. Kathpress 19.03.1993.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

Bittsánszky Géza

ELMÉLETI MEGFONTOLÁSOK A DIALÓGUSHOZ

Az egyházon belüli párbeszédéről gondolkodva felvetődnek a kérdések: mi teszi aktuálissá a párbeszédet, mi a párbeszéd célja, mik a feltételei, kik között, hogyan történik? Ezekre a kérdésekre kísérelünk meg az alábbiakban választ adni.

Az egyházon belüli párbeszéd aktualitása a „levegőben van”. A párbeszéd iránti igény erősödése azonban társadalmi jelenség, nem csupán az egyházban jelentkezik. Párbeszéd a hatalom gyakorlói és a társadalom között, párbeszéd a társadalom rétegei, érdekcsoportjai, párbeszéd a többség és a kisebbség, párbeszéd a népek, az államok között.

Mi magyarázza, indokolja a párbeszéd gondolatának, igényének ilyen általános megjelenését? Bizonyára nem tévedünk akkor, ha az indokok közé soroljuk

— a már meglévő vagy újonnan kialakuló rétegek, csoportok öntudatosodását, megszerveződését, intézményesülését, ebből adódóan

— a szervezett csoportok és rétegek erejét;

— a különböző csoportok és rétegek egymást keresztező, adott esetben egymással ellentétes tevékenységében rejlő veszélyeket, amelyek a társadalom stabilitását, sőt az egyes csoportok céljainak elérését is veszélyeztetik.

Az iménti felsorolás egyfajta logikai sorrendet követ, de végül eljut az érdekek, célok összehangolásának, sőt azonosságának kérdéséhez. Erre építve a párbeszéd további indokai lehetnek

— a célok közmegegyezésen alapuló hierarchizálása

— a közös célok megtalálása és elfogadása

— a közös célok és az egyes rétegek, csoportok céljai között meglévő ellentmondás feltárása.

Végül, de korántsem utolsó sorban a párbeszédet indokolhatja a résztvevők informáltságának javítása, kiegészítése, a másik indítékainak, ismereteinek megismerése, saját ismereteinek megosztása.

Noha meglehetősen nagy — és nem ritkán mellőzött — óvatosságra van szükség, ha *társadalmi jelenségek analógiája* alapján kíséreljük meg az *egyházban tapasztalt jelenségek magyarázatát*, értelmezését, a nehézségek megoldását, mégis a jelzett óvatosság és kritika előrebocsájtásával, a tévedés lehetőségének és a kockázatának tudatában merjük állítani,

hogyan az egyházon belül jelentkező párbeszéd igényének indokai között megtalálhatók az imént említett indokok.

Az analógiát már pusztán azért is érdemes vizsgálni, mert ezáltal — korrekt elemzést feltételezve — felismerhetők lehetnek az analógia alkalmazásának korlátai. E csábító lehetőség kiaknázására jelen dolgozat terjedelmi korlátai nem engednek teret, ezért meg kell elégednünk azzal, hogy a lehetőségre felhívjuk a figyelmet, és utaljunk a szociológiai analógia alkalmazhatóságának egyik leggyakoribb — ugyancsak gyakran figyelmen kívül hagyott — korlátjára: a társadalmi jelenségek, problémák tárgyalása, megoldási lehetőségeinek keresése alapvetően demokratikus szervezeti keretekben történik, — az egyház szervezete viszont alapvetően hierarchikus, ezért a demokratikus elemek korlátozottan, a hierarchikus rendszeren belül érvényesülnek (pl. pápaválasztás).

Ha már analógiáról esett szó, érdemes talán itt röviden kitérni arra, hogy a demokratikus felépítésű szervezetek, társadalmak is kénytelenek szembesülni a hierarchikus, meritokratikus elemek létével, azok integrációjának szükségességével. Különös hangsúllyal jelenik ez meg ott, ahol — mint szerte régióinkban — a demokratikus elvek a diktatúrát követően kezdenek el érvényesülni: a demokráciával szemben támasztott túlzott, idealisztikus elvárások, a hozzáértés, a minőségi jellemzők, az alá- és fölrendeltségi viszony stb. elismerését kérdőjelezzik meg. Bejáratott demokráciákban ezek a kérdőjelek idővel halványulnak, a megkérdőjelezett értékek, illetve mértékek elfogadottá válnak. A társadalmi lelkiállapottól függően — és egyébként jogosan — időről-időre felvetődik az elvek és a gyakorlat közötti különbség kérdése, s ennek nyomán kísérletek történnek a demokratikusabb működés megvalósítására. E kísérletek zászlóvivői gyakran sikertelenségre ítélt perfekcionista, akik tökéletessé ugyan nem teszik a rendszert, de minden megélt kudarcuk ellenére korrekciós folyamatokat indítanak el.

A változtatandó változtatásával a képlet — elmélet és gyakorlat viszonya térben és időben — az egyházi struktúrára is alkalmazhatónak tűnik, s talán hozzájárul ahhoz, hogy egyházi közállapotainkat derűsebb szívvel nézzék a pesszimizmusra hajlók is.

A párbeszéd igénye önmagában azonban még nem feltétlenül elegendő a párbeszéd létrejöttéhez. A párbeszéd megvalósulásának feltétele ugyanis egyfajta kölcsönösség, amely nem csupán az igény kölcsönösségét jelenti, hanem kölcsönös érdeklődést, odafordulást is. Enélkül a párbeszéd, vagyis a dialógus könnyen és nagy valószínűséggel monológgá válik. Ezért érdemes tovább vizsgálni a párbeszéd létrejöttének feltételeit.

A párbeszéd célja, mint alapfeltétel, evidenciának tekinthető, különösen ha elfogadjuk a párbeszéd igényével kapcsolatban a bevezető sorokban foglaltakat. Mégis fennáll a veszély, hogy a párbeszéd formálissá, céltalan szöcsépléssé válik (ha egyáltalán kialakul), mert nincs világos, kölcsönösen elfogadott célja, létrejöttét (ha egyáltalán létrejön) pusztán a divatnak, vagy egyfajta rossz közérzetnek köszönheti. A divatkövetés (vagy legalábbis a párbeszédde együttjáró áldozatoktól való ódzkodás) számlájára is írhatjuk azt a különbséget, ami az egyházon belüli párbeszéd igényét megfogalmazók száma, hangjának erőssége és a párbeszéd lehetőségével (egyházközségi élet, egyházmegyei találkozók, zsinati előkészületek vagy akár bibliaórák aktív résztvevői) ténylegesen élők kis száma között fennáll. Az aránytalanság kialakulásában azonban nem kis szerepet játszik az a többé vagy kevésbé megalapozott vélekedés is, hogy úgy sincsenek meg a párbeszéd feltételei.

Mielőtt a szükséges és hasznos párbeszéd kérdéseire rátérnék, ide kívánkozik egy megjegyzés: a divatkövetés mellett kerülnünk kell azt a veszélyt is, hogy a párbeszéd megbénítsa a cselekvést, a tettek helyét a párbeszéd töltse ki. A párbeszéd előzze meg a cselekvést, de alibi gyanánt ne szolgáljon a cselekvés halogatására vagy elmulasztására!

Az egyházon belüli párbeszéd valós igényét manapság leginkább a sokféle — jól körülhatárolható, öntudatos, gyakran számottevő nagyságú olyan csoport létezése indokolja, amelyeknek nem alakultak ki kommunikációs csatornái az egyházban, vagy — és ez sem elhanyagolható tényező — a meglévő kommunikációs csatornák a csoportok, rétegek számára alkalmatlanná váltak. Utóbbira példa lehet a hierarchia szintjei közötti kommunikáció tradicionális rendje. Ezek a csoportok helyzetüket, összetételüket, látás- és gondolkodásmódjukat tekintve meglehetősen különböznek lehetnek, sajátos körülményeikből fakadó véleményüket meg kívánják és meg is tudják fogalmazni. A kérdés súlya, jelentősége, szerzteágazó és egyben differenciált megközelítést, megoldást igénylő

jellege számos példával lenne bizonyítható. Ezek közül csak egyre hivatkozhatunk: párbeszédet igényel a világegyház, a globalizáció keretében a shintoista vagy buddhista környezetben, kultúrkörben élő egyházi közösség, de párbeszédre van szükség az új vagy akár régebbi lelkiismereti mozgalmak között éppen úgy, mint a lelkipásztor és a jegyesoktatásban résztvevők között.

Nyilvánvaló, hogy más jellegű problémák merülnek fel a különböző esetekben. Mi most csak a párbeszéd legáltalánosabb, az esetek többségére vonatkoztatható kérdéseivel kívánunk foglalkozni.

Joggal feltételezhetjük, hogy a különböző csoportok törekvéseinek célja az egyház — Krisztustól kapott — küldetésének megvalósítása, a küldetés teljesítéséhez szükséges feltételek javítása. Ha a párbeszéd ilyen célokra irányuló csoportok között valósul meg, akkor beszélhetünk valójában *belső dialógusról*.

Az egyházon belüli párbeszéd kérdéskörét vizsgálva rögzíteni kell, hogy konkrétan kik között lehetséges, kívánatos a párbeszéd. Az eddigiekből talán már kitűnik, hogy a kör nagyon széles és a variációk száma is nagy.

A belső dialógus két alapvető típusát érdemes kiemelni. Egyik a *hierarchia egyes szintjein belüli*, a másik a *hierarchia szintjei közötti párbeszéd*. A figyelem általában az utóbbira irányul, pedig a hierarchia szintjein belül folytatott párbeszéd legalább ilyen fontos, hiánya vagy fogyatékosága döntően hat a szintek közötti párbeszédre. Ha az egyes szinteken belül megvalósul a párbeszéd, akkor az nem csupán a *párbeszéd készségét és kultúráját* mozdítja elő, hanem árnyaltabbá teszi, kiszélesíti a szint gondolkodás- és látásmódját, megteremt a szintek közötti párbeszéd létrejöttének lényeges feltételeit, elsősorban is a szóbanforgó szintek álláspontjának világos megformálását. Éppen a szinteken belüli párbeszéd révén válik nyilvánvalóvá, hogy nem feltétlenül a szintek közötti párbeszéd kérdése okozza a legfőbb gondot, a hierarchia azonos szintjén is vannak olyan kérdések, melyek párbeszéd útján való tisztázása megkönnyíti a szintek közötti különbségek áthidalását.

Az egyházon belüli párbeszéd különös műfaját jelenti a *közellévők és a távolabb lévők közötti dialógus*, amely abból a realitásból fakad, hogy az egyházhoz tartozók köre a perem környezetében — ha teológiai pontatlanul fogalmazva is — elmosódóvá válik. (Gondoljuk meg, többé-kevésbé tudatosan vagy öntudatlanul hányan vonják kétségbe akár a Hiszkegy különböző tételeit, hányan értelmezik önkényesen az egyház parancsait. Persze itt is beleütközünk az egyházi közösség szociológiai kezelhetőségének korlátaiba; ugyan ki meri konkrét esetekben eldönteni, hogy a peremvidéken lévők közül ki van belül és ki kívül?) Ez a tapasztalat egyúttal felveti azt a kérdést is, hogy beszélhetünk-e egyáltalán belső dialógusról, hiszen a belső dialógus és az egyháznak a körülötte élő világgal folytatandó dialógusa az említett jelenség miatt összemossódik. (Az egyház benne van a világban, s a világ benne van az egyházban: továbbgondolásra érdemes ez a diffúzió!) Ebben az összefüggésben tűnik szerencsésnek, ha az iménti megfontolás követve *belső párbeszédnek* azt a dialógust tekintjük, amely az *egyház küldetésének megvalósítására irányul*.

A párbeszéd feltételeinek sajátos problémáját veti fel a közellévők — távolabb lévők közötti dialógus. A „ki-kit győz meg!” mentalitás talán itt hordozza magában leginkább a párbeszéd kudarcának lehetőségét. De mit tehetünk akkor, ha — mint újabban annyiszor tapasztalhatjuk — meggyőződése szerint az egyház tagjaként, vagy legalábbis elkötelezett keresztényként nyilatkozik meg valaki a nyilvánosság előtt, de mondanivalója tájékoztatásról árulkodik, sőt vaskos tévedéseket tartalmaz? Ilyenkor nagyon nehéz pusztán a szakszerűsége hivatkozva a dilettantizmus elutasításával előre jutni. Gyakran akadályozzák az előrejutást a másik oldal fogyatékoságai is, például a tekintélyelvűség. Bár meg kell védeni a tekintélyt azoktól a támadásoktól, amelyek mindenfajta tekintélyt alapjaiban utasítanak el, mégis látnunk kell, hogy ezeknek a támadásoknak hivatkozási alapja éppen a tekintélyre való hivatkozás nyilvánvaló túlhajtása. Mert mit szólunk akkor, ha szakmai, netán teológiai evidenciáknak mond ellen valaki, miközben tájékoztatatlanságát, párbeszédre, vitára való alkalmatlanságát rangjára, netán klerikusi mivoltára való hivatkozással igyekszik ellensúlyozni.

S ezzel eljutottunk a *párbeszéd szűkebben vett feltételeihez*. Ha ugyanis a párbeszédnek vannak potenciális résztvevői, akik igénylik a párbeszédet, s a párbeszédrel konkrét céljuk is van, akkor a sikerhez mindez még nem elegendő, ahhoz további feltételek is kellenek.

A párbeszéd nélkülözhetetlen feltétele, hogy a feleknek legyen mondanivalója, sőt mi több, olyan mondanivalója legyen, ami érdekli a másikat. Ne felejtjük el: a szó ma használatos értelmében a párbeszéd többet jelent annál, hogy ketten mondják a magukét. A párbeszéd során a felek fontosnak tartják egymást, törekednek a másik véleményének, látásmódjának megismerésére, többek között például azért is, hogy megtudják, mire rezonál a másik, mivel tudják saját mondanivalójukat a másik számára érdekessé, sőt vonzóvá vagy akár elfogadhatóvá tenni. Az érdeklődés, a nyitottság a másik fél irányában abból a bizakodásból fakad, hogy a párbeszéd kölcsönösen gazdagítja a résztvevőket. Mindez együtt — hangsúlyozva a kölcsönösséget — képezi, valósítja meg a párbeszédet.

A mondanivaló kérdése gyakran nem a tartalom vonatkozásában lényeges. Nem a „mit”?, hanem a „hogyan?” okozza a tapasztalat szerint a nehézségeket. A párbeszéd kialakulásának gyakori akadálya, hogy a közlő fél nem fordít gondot a másik fél, a hallgató érdeklődésének, „rezonanciapontjainak” megismerésére. Pedig éppen ez a kölcsönös megnyílás, megnyilatkozás teremti meg az igazi termékeny párbeszéd feltételét. A megnyílás feltételezi a bizalmat a másik iránt. Ez a bizalom azonban személyességet tételez fel. Ha a személyesség elvész, vele együtt veszt el a bizalom, s foszlik szét a párbeszéd alapja.

A személyességet két oldalról fenyegeti veszély: részben a hivatalosság uniformizáltsága, részben pedig a nyilvánosság üzletté alacsonyodása. Mindkét esetben léleknélküliséget emlegetünk, pedig valójában a személyesség hiányáról van szó. Mennyi szóban vagy írásban folytatott eszmecsere zajlott le például teológusok között az elmúlt kétezzer év során a személyesség jegyében, s milyen kevés csapódott le, kristályosodott ki ezekből a hivatalos dokumentumokból!

Megfordítva: a hivatalos dokumentumok továbbgondolását mennyire megnehezíti a személyes bizalmon alapuló eszmecsere hiánya, a tömegmédiák botrányhajhászó tevékenysége, amely tisztességes, jobbitó szándékok sorát képes hosszú időre diszkreditálni, a párbeszédet visszavetni.

Az előbbiekhöz kapcsolódva érdemes elgondolkodni a párbeszéd szakszerűségének problémáján is. Kézenfekvő, hogy a párbeszéd megvalósulását, sikerét elősegíti a résztvevők azonos mélységű *tárgyismerete*, a *közös terminológia*. Azonban tudomásul kell vennünk, hogy a párbeszéd igénye gyakran olyankor merül fel, amikor ez a feltétel nem teljesül. Ilyenkor kap különös jelentőséget a felek nyitottsága, a türelem, a párbeszédre törekvés, az elszántság a másik fél álláspontjának megértésére. Ezeknek az erényeknek a gyakorlásában természetesen a felkészültebb félnek kell elől járnia. Ez nem csupán bölcsesség kérdése (amely vagy van vagy nincs), hanem a több talentumból fakadó kötelezettség is.

A párbeszédben résztvevők *nyitottságához* tartozik a manapság divatos szomázzo címkezők: tradicionalista, fundamentalista, illetve progresszív és liberális jelzők kerülése. Éppen a valódi párbeszéd során válik nyilvánvalóvá, hogy ezek a jelzők mennyi előítéllettel terheltek, mennyire leegyszerűsítők. Éppen a párbeszéd nyitja meg a lehetőséget arra, hogy az előítéletek merev korlátait áttörjük. Így tudjuk az időhöz nem kötött — ilyen értelemben időtlen — örök igazságokat a mindenkori jelen gondolkodás- és látásmódjának, nyelvezetének korlátai között sikeresen interpretálni. E feladat jelentősége teszi a párbeszédet annyira fontossá.

A párbeszédre törekvésünkben nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a már említett hierarchikus *szinteken belüli* és *szintek közötti párbeszédet egyszerre kell művelni*, noha könnyen beláthatóan a kívánatos az lenne, hogy az előbbi logikailag megelőzi az utóbbit. A logikai sorrend megvalósítására azonban nincs elég idő. Mindenesetre ennek a ténynek a tudatosítása még indokoltabbá teszi a szintek közötti párbeszédben a tolerancia kölcsönös gyakorlását: Nem kiforrott, általánosan elfogadott vélemények és nézetek jelennek meg a párbeszéd során. Ez a körülmény pedig — feltéve, hogy a felek ezt felismerik — önmagában is a felszabadultság, a nyitottság élményével gazdagítja a feleket és lehetővé teszi, hogy a párbeszéd valóban gyümölcsöző legyen, résztvevőit kölcsönösen gazdagabbá tegye.

Pákozdi István

PÁRBESZÉD-KERESÉS A MÉDIA LABIRINTUSÁBAN

Az információközlésben a szolidaritás mint a valós és az igaz kommunikáció következménye jelenik meg, az eszmék szabad áramlásában; azoknak az eszméknek, amelyek méltányolják a lelkiismeretet és figyelembe veszik mások lelkiismeretét is...

Új Katekizmus, 2495.

Az új Római Katekizmus a nyolcadik parancsolat körében a szeretettörvényből kiindulva szól a tömegkommunikációs eszközökről: „Szeresd felebarátodat úgy, mint önmagadat!” Idézi a II. Vatikáni zsinat „*Inter mirifica*” kezdetű határozatát, amely a tömegkommunikációs eszközök célját a közjó szolgálatában látja és felhívja felelősei figyelmét az igazság és a szeretet egyszerre megvalósítandó követelményére. Ezek a hírközlő eszközök a befogadóban nemegyszer közömbösséget idéznek elő és tudattalan fogyasztóivá teszik őket a híreknek és a látványnak. E médiák üzemeltetőinek érezniük kell azt a kötelességüket, hogy világos és igaz lelkiismeretet formáljanak (Új Katekizmus, 2496).

PÁRBESZÉD A NÉZŐKKEL ÉS A HALLGATÓKKAL. A magyar média-háború hónapjaiban sokat írtak az egyház és a média kapcsolatáról, általában technikai, behatolási, terjedelmi, adásidő és egyéb gyakorlati kérdésekről. A viták szép csendesen elcsitulak. Az alapvető kérdés azonban még megválaszolatlan, és mostanában itthon is, külföldön is erre keresünk választ: *vajon mi a keresztény üzenet ismertető jegye egy olyan szekularizált világban, ahol a médián át egy igen „sokrétű” közönségnek közvetítjük?* Franc Rodé, a Nemhívőkkel való párbeszéd Pápai Tanácsának titkára Magyarországon jártakor ezt mondta: Az egyházat úgy kell bemutatni, mint ami igaz (ésszerű), mint ami jó (értékes), s mint ami szép (ünnepi, esztétikus). Így lesz képes a ma élő egyház örömet ébreszteni tagjaiban és a kívülállóknak egyaránt. Keresünk a helyes arányt a kultúrtörténeti, vallástörténeti, liturgikus, hírszertető (krónika jellegű), szentírásmagyarázó, gyermekhívet mélyítő és lelkesítő műsorok között a rádióban és a televízióban.

Az egyház párbeszéd kezdeményezése természetesen csak azokon a műsorokon keresztül jöhet létre, amelyek elkészítésében a létrejött megállapodások alapján szabad keze van, maga szerkeszti, vagy felügyeli létrejöttüket. A többi műsorokkal szemben — mint akármelyik más intézmény, vagy magánember — kifejezheti véleményét, tiltakozását vagy kritikáját. Az egyház igyekszik is hangot adni bizonyos romboló, közérkölcstől sértő vagy éppen az egyházzal ellenséges adásokkal kapcsolatban, nem lenne azonban szerencsés, ha bármiféle úton-módon erőszakkal szerezne érvényt akaratának. Élő és hasznos dialógus a médiával és azon keresztül a hallgatóval, a nézővel nem akkor alakul ki, ha letiltunk egy filmet, berekesztünk egy adást, hanem akkor, ha fokozatos neveléssel, értékeink bemutatásával legyőzzük a legtöbbször anyagi érdekeken nyugvó, fajsúlytalan adások, közlések termelését, forgalmazását.

A párbeszédteremtésben mindenképpen szem előtt kell tartanunk VI. Pál pápa híressé vált „látomását”: manapság az egyház a hírközlő eszközök közvetítésével a háztetőkről prédikálja a rábízott üzenetet úgy, hogy a szó behatoljon az egyes emberek szívébe, személyes elfogadást, elkötelezettséget eredményezzen (vö. „Evangélium nuntiandi” 45). A lehetőségünkre álló közszolgálati tájékoztatási eszközökben biztosított hely maximális kihasználásával a rádióvevők, a háztetőkön lévő antennák és műholdvevők foghatják a keresztény párbeszédet indító evangéliumi üzenet szövegeit. Ezeknek az újfajta, alakulóban lévő műsoroknak a megindulása után két és fél évvel még nézői, hallgatói levelek

alapján sem lehet fölmérni, mit jelentenek azok a magyar társadalom számára: általában a családban, a nevelésben, a felnőttek gondolkodásformálásában, a betegek, a magányosok, öregek stb. életében. A meginduló, üzenetovábbító párbeszédnek az igazi hatása nem az, ha a műsorokat dicsérik vagy éppen szidják, hanem az a maradandó élmény, tapasztalat, tudás, vallási azonosulás, amit egy-egy riport, hanganyag, képi ábrázolás vagy istentisztelet közvetítése vált ki a néző, a hallgató lelkében.

VALLÁS ÉS EGYHÁZ A RÁDIÓBAN ÉS A TELEVÍZIÓBAN. A *hit*, a *vallás*, az *egyház* megjelenési helyei a múltban a templom, az iskola, az oltár, a szószék, a katedra voltak. A párbeszéd sajátos módja indult el ezekről a helyekről. A dialógus partnere a befogadás, az elfogadás, az elmélyülés, a megtérés vagy éppen az elzárkózás magatartásával válaszolt. Az újságban, rádióban, tévében megjelenő vallási kérdések egy gyökerében újfajta kihívást jelentenek a világ számára. A misszióknak, ugyanakkor a fokozatos lelki táplálék adásnak a kettőssége jellemzi a megszólaló nem könnyű feladatát, mivel a megszólított már nem az áhitat, a fegyelem, a koncentrálttság közegében fogadja ezt, hanem a legkülönfélébb élethelyzetekben. Ezt sarkítja ki a dobozban maradt *Nagyvizit* című film a pápalátogatás közvetítésével kapcsolatban.

Komoly problémát vet fel a „*sacrum*” átadása, közvetítése ilyen körülmények között. Görögkatolikus istentisztelet közvetítésével kapcsolatban merült fel a kérdés: van-e joga a kamerának a képfal mögött felvettelt készíteni, amikor valaha a hitjelölteknek is az Eu-charisztia liturgiájáról a kapukon kívülre kellett távozniuk. Vajon nem tiszteletlenség-e az „éterbe dobni” legfélétebb, legdrágább hit-kincseinket? Lehet-e, szabad-e, s miként beszéljünk az egyház (belső) problémáiról az újságok hasábjain, a rádióban, a televízióban; vagy ezeket el kellene hallgatnunk? Egyáltalán milyen színben jelenik meg az egyház a médiában? Amennyiben csak „isteni fényét és rendeltetését” mutatjuk, akkor meglehet, hogy az őt kívülről (ellenzékbeli) kritizálók még hangosabban publikálják emberi gyengéit, ügyetlenségét, a megkívánttól elmaradó valóságát.

E kérdések láttán érezhető, mennyire megvan a *manipuláció lehetősége* a média által kezdeményezett párbeszédben. A profán híradásokban sokszor azt nehezményezzük jogosan, hogy a nyilatkozó főpap vagy hívő ember a „vágás” következtében egyoldalúan, gyakran negatívan szerepel és ezáltal pedig az „ügy” kerül árnyékba. Nagy itt a felelősség a vallással, egyházzal, hittel kapcsolatban. A rádióhallgató vagy tévénéző már azzal a tudattal ül le készüléke elé, hogy „hagyja magát” megszólítani, szeretne többet tudni, nyitott az elhangzó vallási dolgokra, éppen úgy, ahogy a természeti filmeket, tudományos ismeretterjesztő műsorokat vagy esztétikai élményt nyújtó zeneműveket szokta hallgatni.

A BEFOGADÓ ADOTTSÁGAI. Nem mellőzhető a nézők és a hallgatók korbeltől, felkészültségtől, érdeklődési különbsége. A pártközi, gazdasági, pénzügyi kerekasztal mellett eldöntendő kérdésekről vitatkozni szokás, esetleg sakk-matt helyzetek alakulnak ki; — a vallási-egyházi műsorok viszont a kinyilatkoztatás „örök igazságait” tolmácsolják. Ahogy Jézus, és később az apostolok nem vitáztak Isten Országáról, hanem beszéltek róla, bemutatták, éltek, annak a vonzását igyekeztek minél szélesebb körűvé tenni, úgy a médiában sem kíván az egyház „vita” tárgyává tenni olyan dolgokat, amelyekről hitében, hitrendszerében, morális tanításában vallja, hogy nem alku tárgyai. Viszont szóba kell hoznia olyan aktuális, sokakat foglalkoztató kérdéseket is, amelyekre tömegek keresik a választ. Például az ökumenikus szellemben készülő „*Útmutató*” című tévé-műsorok így választották már ki az eutanázia, a nevelés, az élet elfogadása vagy a meggyaláztatt boszniai szerzetesnővérek témáit.

Tény, hogy ugyanaz a hír, kép, hang teljesen ellentétes hatást válthat ki más és más emberből. A viccet mesélő jezsuita atya miatt egy-két merev, formalista hívő szégyenkezett, míg több ateista pozitívan értékelte a papság önróniáját, az egyháziak humorérzékét (húshagyó kedden).

Az őszinte fiatalok véleménye egyszerre vált ki például konzervatívabb beállítottságú főpapokból negatív érzéseket, a tiszteletlenség vádját, amíg egyetemista korúak azt

mondják: Végre a mi gondolataink is hangot kapnak a katolikus műsorban! — A pápa egyik latin-amerikai útján mondta: „A rabszolgakereskedelemnek sohasem szabad megismétlődni!” A több százezer néző és hallgató között volt, aki örömmel hallotta az új veszélyek között az egyház ősi igazságát, másokat kielégítetlenül hagyott, általánosnak bélyegezték. Mindezek ellenére a téma a pápai ígéhirdetés része volt, és bizonyára a beszéd megszerkesztésekor is tudták, milyen hatások várhatók.

Mit várhatunk el mint nézők és hallgatók, és mit nem? Egyetlen rádióműsor vagy televíziós egyházi, vallási adás sem tehet csodákat: márcsak azért sem, mert szűk műsori-dőben jelentkezik (még ha ezt egyes pártok soknak is ítélik). Nem tehet csodákat, mert bármennyire is „átütő” tekintetű, hangú, dialógusteremtő szereplőkkel is készülnek, a párbeszéd egyik alapkövetelménye, a személyes jelenlét mégis hiányzik. Ezt igyekeznek pótolni a közvetlen megszólítás, a gesztusok, a színek, az érthető hang, stb., mégis, a hallgató, a néző fizikai jelenlétének hiánya leküzdhetetlen. A médián jövő üzenettől azonban várható az, ami minden jól továbbított üzenettől: a becsületesség, a tisztesség, az igazság, a hűség, az üzenet tüzetek ereje. A Lumen 2000 sorozat eddig ismeretlen egyházi eseményei és hittörténései keveseket hagynak közömbösen, legalábbis elgondolkodtatnak. Bárcsak minden hitről, vallásról, egyházzal szóló műsor elérne ennyit!

A MISZTÉRIUM KÖZVETÍTHETETLEN, A TANÚSÁGTÉTEL NEM. Ahogy egy hit-tanóra soha sem válik szentmisévé, úgy a rádió-tévé istentiszteletek vagy egyéb szent-ségkiszolgálások sem részesítenek magában a misztériumban. Bekapcsolhatnak egy ünneplő közösségbe, akár a világegyházba, szinte ott érezhetjük magunkat a Szent Péter téren, a szentségi jelek távolsága, a részesedés hiánya azonban az érzelmi azonosulás ellenére is akadályoz a teljes ottlétben, részvételben. Ahogy telefonon át nem lehet gyónni, úgy rádión-tévéen keresztül sem lehet Eucharisziában részesülni. Korunknak ez a ténye új fénybe állította például a lelkiáldozás értékét mindazoknak, akik jogilag-erkölcsileg ténylegesen nem áldozhatnak. Valami hasonlót jelent a médián át követett szentmise a betegek, a mozgásképtelenek, az öregek számára. Részesedés a meghívásban, az ünneplésben, a liturgikus szövegek, imádságok együtt mondásában, mindez vágyat ébreszthet a nézőben, a hallgatóban a valóságos részesedésre.

Nagyon alkalmas előkészítés a misztériummal való személyes találkozásra a média útján való ráhangolódás. Egy-egy istentisztelet közvetítése sokak közös istenélményét hozza közzé hozzánk. A vallási és egyházi műsorok alkalmasak arra, hogy az „Isten-távolság” manapság sokszor érezhető tünetét orvosolják. A kultúrtörténeti, vallástörténeti ismertetések felfedik sok szokás, gesztus, elnevezés, személy, ünnep igazi valóságát, történeti kialakulását, mai súlyát. Egy-egy *tanúságtevő* vallomása, élettörténete, megpróbáltatása, tapasztalata pedig kifejezetten lelkesít, nevel, bátorít a hitben. Ha egy Dachauból, Auschwitzból életbenmaradt hívő szólal meg a képernyőről és hiteles Istenbe kapaszkodásról beszél, az nemcsak „megható”, hanem hitével való azonosulásra is szólít. Amíg a szószékek magasából sokszor nem lehet látni a prédikáló pap arckifejezéseit, a képernyőn ez is lehetséges; a Transcendens szinte átsugározhat egy-egy tanúságtevő arcán, szemein, mimikai játékán keresztül. Bár a meghitt események, az imádság bensőségessége, az Istennek való önátadás veszteség nélkül nem közvetíthető, ezért elsősorban csak azok számára van mondanivalójuk, akik hasonló közegekben élnek, már voltak ilyen élményeik, maguk is így élnek. Magyarázó szavak, értelmezések nélkül sok gesztus nevétséges, vagy színpadias lehet egy kívülről szemében. Ne felejtjük el azonban, hogy amint a szentségek parányi jelei, anyagai csodálatosan rejthetik magukban az örökkévalóságot, — úgy erre rá kell döbenniük azoknak is, akik csak távolabbi „szemléltői” a liturgikus eseményeknek.

A PÁRBESZÉD-KERESÉS JÖVŐJE. A szakmai járatosságnak manapság talán legfőbb kritériuma a *prognosztizálás*: aki tud, mer jóslni szakterületén belül, azt tartják „profi szakembernek”. A média alakulásáról, fejlődéséről, jövőjéről beszélni veszélyes vállalkozás, mert a technikai haladás, a bennük dúló „háború” vagy éppen az irántuk tanúsított tolerancia kiszámíthatatlan új fordulatokat hozhat. Olcsó és alaptalan minden prófécia, ám az *alapelveket* a jelen helyzet alázatos belátásával megfogalmazhatjuk. *Günter Biemer*

„Igehirdetés találkozás nélkül?” című cikkében találóan így fogalmaz: „Az egyház és üzenetének jelenléte a hírközlő eszközökben annyit ér, amennyit az egyház és jelenlétének hitele (jelenléte) a társadalomban” (Diakonia 1987/4).

A média labirintusai között nem vesztet el az egyház hiteles képe és mondanivalója. Ha az egyház maga hajlékony, bátor, áldozatvállaló, érték/örző/közlő/továbbadó, akkor az a médiában is elkendőzhetetlenül, valóságosan megjelenik (hacsak hatalmi szóval nem tiltják be). A tömegkommunikációs eszközök kulturális és társadalmi hatása óriási — állapította meg a *Gaudium et Spes* — benne az egyházi és vallási műsorok különösképpen az egyetemes kultúra útját egyengetik (vö. 61. pont).

A dialógus sikeréhez hozzátartozik annak igénye, hogy az evangelizáció ne *szakzsargonnal* érintse meg az embereket. A „bennfentes beszéd” — főként magyarul, értelmező szavak nélkül — riasztó, fásasztó, idegen. Törekedni kell arra, hogy az Istenről való beszéd alapki-fejezéseit minél többeknek megtanítsuk, és elvont filozófiai, teológiai nyelvet ne használjunk. Az adásidő, a területek lassú növekedése majd lehetővé teszi „vájtfülű” érdeklődők számára is a vallási, hitbéli dialógus kezdeményezését rádió, televízió keresztül. Addig azonban, amíg általában minden műsor mindenkihez szól — mert ez a helyzet jelenleg Magyarországon —, addig közérthetőségre, egyszerű kifejezésmódra kell törekednünk.

A párbeszéd egészen új módjai jelennek meg majd a szűkebb közösségek, például egyház-közösségek, egyházmegyék, szerzetescsaládok, mozgalmak sajtótermékein, rádió-, illetve televízió adásain keresztül, hiszen nem egy országot szólítanak meg, hanem rétegeket, lakóhely szerint, tevékenység szerint, esetleg kor és vallási igény szerint különböző embereket. Ezek szakszerű, felkészült használatától „mélyszántás” várható.

Éppen harminc esztendeje annak, hogy VI. Pál pápa az „*Inter mirifica*” zsinati határozatot kihirdette és szorgalmazta katolikus adóállomások felállítását (ott, ahol szükséges és lehetséges). Természetesen ez nem jelenti sehol sem azt, hogy az egyház a közszolgálati médiából vonuljon ki. Mindenesetre a párbeszéd egészen új és hatékony eszközei lennének a saját vallási adások. Ugyanez a határozat „haladéktalanul” sürgeti a papok, szerzetesek és világi hívők kiképzését, hogy a hírközlő eszközökkel az apostoli célokért a megfelelő szakértelemmel dolgozzanak (vö. 15. pont). II. János Pál pápa azt ajánlotta a magyar püspökök figyelmébe a legutóbbi „ad limina” látogatáson: „Nagyon sürgős az elkötelezett hívő fiatalok... szakmai képzése... A régi érdekhálózatok részben még mindig érintetlenül érvényben vannak a médiumok terén...” Azt is leszögezte a pápa, hogy „amikor az egyház a keresztény hagyomány bemutatásánál és szavattal magyarázatánál nyomtatékosan hivatkozik saját illetékességére, semmi esetre sem lehet szó hatalmi visszaélésről: ezt sokkal inkább azok követik el, akik meg akarják tagadni az egyháztól ezt a jogát” (Záróbeszéd 6. pont).

A párbeszédkeresés aktuális kérdései a hírközlő eszközök egyházi felelőseit állandóan foglalkoztatják. „Szeresd felebarátodat úgy, mint önmagadat!” — e parancs az Új Katekizmus szavai szerint a tömegkommunikációs eszközök világában is kötelez. Jó, ha azok egyre ügyesebb, átgondoltabb, hatásosabb formákban nyilatkoznak meg. Minden új műsor, minden új információ, új hang, új képanyag alkalmas arra, hogy új dialógust kezdeményezzen. Az is igaz azonban, hogy az elrontott lehetőségeket nehéz még sok ellen-tetés hatással is kijavítani. De kell! Erre indít a magunk és mások lelkiismerete.

Szerkesztőségünk mindenekelőtt azokkal a kéziratokkal foglalkozik, melyeket a közreműködő szerzők felkérésre írnak. Az önként jelentkezőktől kérjük, hogy tervezett írásait, illetőleg azok vázlatát a jelzett határidők előtt ÖT HÓNAPPAL szíveskedjenek a szerkesztőségbe eljuttatni.

Beküldési határidők: az 1. számhoz november 1-ig —; a 2. számhoz február 1-ig —; a 3. számhoz május 1-ig —; a 4. számhoz július 1-ig.

Mihályi Gilbert O.Praem.

AZ EGYHÁZ A DIALÓGUS MESTERE VAGY TANULÓJA?

A dialógus, az eszmecsere, a beszélgetés, a társalgás az embernek mint társadalmi lénynek életszükséglete. Csakis így lehet „homo homini socius”, az ember az embernek társa. Mihelyt a dialógus helyett a monológ kap lábra és a másiknak „hallgass”, az együttélés lehetetlen és a „homo homini lupus”-ává, farkasává válik.

Ha a leáldozó XX. századot nézzük, akkor — a legfiatalabb korosztályon kívül — mindenki megérti: micsoda tragédia az, amikor a dialógus monológgá aljasul és az önzés indulatában az emberek és a népek egymás torkának esnek. Ezért olyan reményt keltő, hogy „Kommunikáció egy jobb világért” lett a budapesti világiállítás jelmondata. Mennyire szüksége és igénye ez világunknak.

A katolikus egyháznak üdvösségközvetítő küldetésében nélkülözhetetlen a dialógus. Hiszen az evangélium hirdetésével jár, hogy keresse az embereket, megszólítsa és hívja őket, szóba álljon velük, eszmecserét folytasson velük, mert ez a kapcsolatteremtés, a közösségformálás módja. Csak így lehet Krisztus követőit összegyűjteni. — Innét kérdésünk időszerűsége és fontossága. A választ úgy keressük, hogy történelmi perspektívában vizsgáljuk, miként teljesítette az egyház missziós küldetését.

Jézus Krisztus, az Atya közvetítője — ember az emberek között

Mivel az egyház küldetését Mesterétől kapta, vessünk először rövid pillantást Jézusra, aki által Isten az idők teljességében szólott hozzánk (Zsid 1,1). Hogyan felelt meg ennek a küldetésnek?

Mail József a Pax Romana 1993. kongresszusán ezt így magyarázta: Isten az emberiségnek adott önközlését, kinyilatkoztatását, azaz kommunikációját Krisztusban valósította meg. Ezért kellett embernek lennie az emberek között. Az ember beszélgető partnereként tudta a közvetítést ellátni. A többiek nyelvén beszélt s így érte el, hogy a Pünkösdkor kiáradt Szentlelke a nyelvek sokfélesége ellenére is a szeretet közösségét teremtette meg. „Jézus Krisztus, a megtestesült Ige, lángoló szeretetének gazdagságából mint barátaihoz szól az emberhez, társalog velük, hogy őket meghívja és befogadja a saját közösségébe” — jellemzi a II. Vatikánum az üdvösség jézusi kommunikációját (Az isteni Kinyilatkoztatás, 1.).

Jézusi missziójában az egyház kezdetben dialógust folytatott a világgal

Az egyház üdvösségközvetítése ígéretesen kezdődött: nagy érzékenységet mutatott az összetételalkozó kultúrák iránt. Ebben különösen Szent Pál tűnt ki, ahogy Boda László rámutat, „amikor az Evangélium hirdetésének missziós útján a Római Birodalom pogány környezetébe került. Ami a zsidó-keresztényeknek még fel sem tűnt, hiszen ószövetségi szokásokat és előírásokat is követtek, az választ el állította a pogányokból lett keresztényeket (például a tiltott húskételek vitája és a körülmetélés). Pál apostol világosan látta, hogy nem lehet olyan szokásokat rákényszeríteni a pogányokból lett keresztényekre, amelyek nem tartoznak az evangéliumhoz” (Új Ember, 1992. július 19. 2. old.). A Népek Apostola nyíltsággal, megértéssel és emberségesen közvetítette az üdvösség üzenetét: „Mindenkinek mindene lettem, hogy mindenkit megnyerjek Krisztusnak” (1Kor 9,19–23). Nála nem történhetett meg a „más”-ság lenézése, elutasítása, kirekesztése, sem eltasztása. Egész magatartása hatékony kommunikáció, dialogizálás, befogadás, hiszen csak így lehet bárkit is megnyerni Krisztusnak.

Összeütközés a „más”-sággal, monológ és szankciók alkalmazása

Amikor az egyház a konstantini béke után „a hatalommal összefonódott, a dialógus egyensúlya a monológ irányába tolódott el... A dialógus másik résztvevőjét szankciók fenyegették, akár egyént, akár csoportokat, sőt népeket is, ha nem fogadta el a közvetítésnek ezeket a formáit” — állapítja meg dr. Tringer László professzor (Teológia, 1992/3. 143. old.).

Ez történt az inkvizícióban. IX. Gergely De Haereticis című dokumentuma szerint az eretnekeket akarattuk ellenére is kényszeríteni kell — saját érdekükben — az üdvösségre. A Szent Officium 1633-ban elítélte Galileo Galileit, pedig, amint II. János Pál mondotta rehabilitációjakor, „Galilei a Szentírás-értelmezés terén éleslátóbb volt a kortárs teológusoknál”.

Amerika meghódításakor erőszakosan térítették a bennszülötteket. „Beszélhetünk-e megváltásról, ha a misszionáriusok hadsereggel érkeznek? Ha pokollal ijesztgetik őket, hogyan jelentsen ez a vallás felszabadulást számukra?” — kérdezi Gerard Zserdin OFM, perui misszionárius (Hitélet, Újvidék-Szeged, 1993. január, 8–9.).

A dialógus teljes hiánya és a „más”-ság teljes megvetése volt a kínai ritusvita. Az egyház hatalmi szavával intézte el. A szélsőséges vallási türelmetlenség és összeférhetetlenség Husz János cseh reformátort a konstanzi zsinaton 1415-ben eretneknek nyilvánította és máglyahalálra ítélte, az ellenreformáció kölcsönös üldözéssé és vallásháborúvá fajult.

Az egyház a világgal szemben is ellenséges magatartást tanúsított, a haladó szellemű gondolkodás gyanús volt számára. Eszmecsere helyett egyszerűen elítélte. XVI. Gergely pápa 1848-ban a „Mirari vos” kezdetű enciklikájában a vélemény szabadság elismerését azzal utasította el, hogy „nem lehet ugyanolyan szabadságot biztosítani a tévedésnek, mint az igazságnak”. IX. Pius pedig az 1864-ben kiadott Syllabusban tévedésként elítélte azt az állítást, miszerint „a mai időkben nem kívánatos, hogy a katolikus vallás legyen, minden más felekezettel kizárva, az egyetlen államvallás” (Orsy László SJ, Keresztények és a Szabadság, 34. Magyar Pax Romana Kongresszus, 1992. Lillafüred, 162. old.).

„Galileitől IX. Pius 1864-es Syllabusáig, sőt X. Pius alatti modernizmus idején is a hivatalos egyház küzdött a modern emancipációs folyamat ellen, megkérdőjelezte a tudomány és kultúra, a politikai közösség autonómiáját, elítélte a modernséget mint modernizmust” (Szabó Ferenc SJ, Távlatok, 1991/1. 11. old.). „A tanítóhivatal figyelmeztetése a modernizmus veszélyével kapcsolatban jórészt indokolt volt, de a túlzásokra való ellenhatás sok káros következménnyel is járt: megbénította a kutatást, a szellemi megújulást” (Szabó Ferenc SJ, Kereszténység és a Szabadság, i.m. 46. old.).

Mindez egyszerűen melléfogás volt? Inkább bizonyos szemléletnek folyománya, mert a hivatalos egyház hatalmi tekintélyelvűségben és az igazság egyedüli birtoklásának tudatában fölényesen, önkényesen és erőszakosan a más-ságot gyakran rossznak, károsnak minősítette, s így elutasította, elvetette, üldözte, — mintha az Úr azzal bízta volna meg, hogy Országát tűzzel-vassal hirdesse.

E rövid történelmi áttekintés is elénk tárja, hogy az egyház gyakran nem viselkedett a dialógus mestereként.

A II. Vatikáni zsinat — történelmi áttörés, megújulás

Az évszázadok tragikus gyakorlata és eltorzulásai után a II. Vatikáni zsinat az egyház a kommunió-misztérium szemléletében visszatalálva saját léte titka teljesebb megértésére, történelmi áttörést vitt végbe és a megújulás útjára lépett. A megkereszteltnek Krisztussal és Krisztusban egymással való kommuniójában találta meg energiáit önreformjának, amely „a keresztény élet elmélyítésében és az egyházi élet változásnak alávetett formáinak korszerűsítésében” áll, ahogy a Liturgikus Konstitúció legelső szavai hirdetik.

A zsinat a megújulás szent hevületében az Új Pünkösöd kiáradását érezte és ujjongott: „A Szentlélek újítja meg, tanítja és vezeti az egyházat adományaival, s az Evangélium erejével megfiatalítja” (Az Egyház, 4.).

Ennek a lelki reneszánsznak ihletésében az egyház kitért a világ felé és szolidaritást vállalt az emberiséggel: „Az az öröm és remény, az a szomorúság és gond, amelyet a mi korunkban az emberek, különösen a szegények és a szenvedők éreznek, öröme és reménye, szomorúsága és gondolja Krisztus tanítványainak is” (Egyház a mai világban, 1.). Ebből következett a földi dolgok viszonylagos önértékének és önállóságának elismerése, a földi tevékenység emberi és keresztény értékelése és az emberekkel való dialógus fontosságának hangsúlyozása.

A Vallásszabadságról szóló nyilatkozat — a megújulás szellemében — nemcsak elhatárolódás a türelmetlenségtől és ellenségeskedéstől, hanem egyben mea-kulpázás is: „Bár Isten Népeinek életében — ez a nép pedig a történelem viszontagságai között zarándokol — előfordult az evangéliumi szellemnek kevésbé megfelelő, sőt azzal ellenke-

ző cselekvésmód is, de mindenkor megmaradt az egyház tanítása, hogy a hitre senkit sem szabad kényszeríteni” (12.).

A kommunió öntudatosulásában az egyház elhagyta a kereszténytelen vetélkedést és e téren is a dialógust, az ökumenizmust, a keresztények testvéri egységének munkálását tette feladatá. Egyben bünbánattal bevallotta a testvérek elleni erőszak, szeretetlenség vétkeit: „Alázatosan könyörögve kérünk bocsánatot Istentől is, különvált testvéreinktől is, viszont mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek” (7.).

A zsinat elismerte a nem keresztények értékeit és velük is dialógust kezdeményezett. Főleg a hinduizmusra, buddhizmusra és az iszlámra vonatkoztatva jelentette ki: „A katolikus egyház semmit sem vet el abból, ami ezekben a vallásokban igaz és szent. Az egyház buzdítja gyermekeit, hogy okosan és szeretettel, párbeszédet folytatva s együttműködve más vallások követőivel, mutassák be a keresztény hitet és életet, de ismerjék el, őrizték meg és fejlesszék tovább azokat a lelki és erkölcsi, társadalmi és kulturális értékeket, amelyek ezekben a vallásokban találhatóak” (2.).

A magyar egyháznak is meg kell újulnia

Ebben jelölte ki hazánk történelmi feladatát II. János Pál pápa 1991. évi látogatásakor. Lényeges kérdés tehát: mennyire lép rá a magyar egyház a zsinati megújulás útjára.

Farkas Beáta egyetemi docens a Pax Romana 1993. évi kongresszusán így jellemzi a helyzetet: Amit eddig létrehozott az egyház, nem azt mutatja, hogy gyógyító közösség tud lenni a társadalomban. Inkább hadiállásokba helyezkedik, mert hiszen mindenki — sajtó, liberálisok, stb. — bántja, támadja. Ebből csak úgy lehet kijutnia, ha új arcot tud mutatni. De ez csak úgy lehet hiteles, ha belső és külső arca fedi egymást. Belsőleg meg kell újulnia; híveit ismerje el felnőtteknek, szabadsággal és szabad véleménynyilvánítással, együttműködő szellemben. Kifelé pedig a pluralista társadalomban nyitottan, ne paternalisztikusan viselkedjék, mint az ember az emberhez, nem mint főnök az alattvalóhoz. — Horányi Özséb, a Pécsi Bölcsészettudományi Egyetem dékánja ugyanazon a kongresszuson az egyház feladatát így összegezte: Ha az egyház a mai korban teljesíteni akarja missziós küldetését, olyan lépésekre kell elhatároznia magát, amely korábbi identitásától talán messze esett, nem feltétlenül az elvek, de mindenképpen a gyakorlat szintjén. Vagyis meg kell teremtenie az egyházi nyilvánosságot, az egyház saját belső nyilvánossági fórumait. — A jezsuita Morel Gyula rámutat a fonákságra, és teljes megújulásra ösztönöz: A papság megmaradt az emelvényen, nem vegyül el a nép közé, bár a liturgikus reformban megfordították az oltárt. — Dr. Seregély István egri érsek, a Magyar Püspöki Kar elnöke az elmúlt negyven év tartósan bénító hatására utal, amikor az egyház tevékenységével elégedetlenkednek: „Még mi, papok sem tudjuk függetleníteni magunkat a szinte csak a túlélésre összpontosított papi élet negyven esztendejének hatása alól.” (Új Ember, 1993. március 21.) — Dr. Dankó László kalocsai érsek elismeri elmaradottságunkat: „Évek óta azt kell tapasztalnom, hogy a II. Vatikáni zsinat szelleme sajnos még mindig nem igazán járta át a magyar egyházat. Amikor tavaly apostoli vizitátorként végiglátogattam szemináriumainkat, meg kellett állapítanom, hogy még teológiai oktatásunk sem nőtt fel eléggé ehhez a feladathoz. Kuriozumnak hangozik, de igaz: találkoztam olyan paptestvérrel is, aki dicsekedve mondta, hogy sohasem olvasta még végig a zsinat dokumentumait.” (Új Ember, 1993. április 4.)

A megújulás az egész egyház kötelessége, papoké és világiaké egyaránt. — Mayer Mihály pécsi megyéspüspök őszintén kimondja, hogy a hívek többet tehetnének: „A zsinat által megfogalmazott célok elérésére folyamatosan törekedniük kell. A tanítás hatékonyságának és eredményességének fölitéle azonban: voltak-e, vannak-e elégséges számban tanítók? Volt-e megfelelő számú és életkorú papság? A társadalomban létezett-e az az értelmiségi réteg, amelynek a zsinati tanítást terjesztenie kellett volna? Sokan várták és keresték ezt a réteget.” (Új Ember, 1993. május 16.) — Dr. Tringer László kérdezi, vajon az egyház párbeszéd helyett nem az igazság birtokosaként, felsőbbrendűsége tudatában oszttévedhetetlen igazságot? Pedig az evangélium örömhír, üdvösségüzenet, amely párbeszédet feltételez, hiszen személynek szól, és mérlegelésre, továbbgondolkodásra szólít (Teológia, 1992/3. 144–145. old.). — Gyulay Endre szeged-csanádi megyéspüspök rámutat, hogy a papság jó része ahhoz szokott hozzá, hogy „csak az van jól elintézve, amit én teszek”. De mindegy mi az ok, „én nem adom ki a kezemből”. Ezen talán a jövő generációban lehet segíteni a papságnak.

(Kereszténység és a Szabadság. 34. Magyar Pax Romana Kongresszus, 1992. Lillafüred. 191. old.)

„Közösség helyett közönség vagyunk” — állapítja meg Gyökössi Endre lelkes-pszichológus (Új Ember, 1993. június 6.). De Szigeti László hozzászóló kérdése is találó: „Intézményesen és nem emberileg állunk az emberek mellé?”

A mondottak alapján megállapíthatjuk, hogy a zsinati megújulás még nincs hatékonyan folyamatban, az Új Pünkösd kiadása még nem termékenyíti eléggé magyar egyházunkat. A magyar katolikus egyház még mindig a „Tökéletes társaság” egyház látszatát tükrözi, annak minden anakronizmusával, a századok rárokódásainak eltorzulásaival. Radikálisan szembe kell néznie önmagával. Ez azonban nem szabad tetszés kérdése, hanem kötelesség. Nem „kozmetikázásról” van szó, hanem a zsinati szellemben való teljes megújulás a feladat. Enélkül nem lesz vonzó jele és hiteles tanúja Krisztusnak a mai Magyarországon.

Ha az egyház belsőleg megéli a kommuniót, külsőleg is ki tudja azt sugározni.

Egyházunk zsinati megújulása abban áll, hogy a kommunió-misztérium egyházává válik. Valljuk a Püspökök lelkipásztori hivatásáról szóló határozat témánkhoz módosított kijelentését: „Az egyház csak akkor éri el célját, ha lényege — szeretetközösség — Isten népe körében szembeötlően megmutatkozik” (22.). Ez pedig akkor történik, ha az adás és elfogadás, kérdés és válasz, személyiség és közösség, szabadság és felelősség-kötelesség, szolgáló és együttműködő szeretet folyamatos testvéri dialógusban lesz valósággá. Ez a dialógus a kapcsolatteremtés, a közösségformálás erejét hordozza magában, s az egyházon túl is ihlető példaképpül szolgálhat, hogy az emberek ebben az annyira megosztott korban újra sociusként, társként éljenek egymással.

Wolfgang Müller SJ

„SZEMTŐL SZEMBEN ELLENÁLLNI”

— A Biblia segítése az imádsághoz —

A harc, a veszekedés, a konfliktus és az ellenállás benne van, le van írva a Bibliában, de az emberi szív mélyén élő békevágys is, miként minden más emberi tapasztalat is. Feltétlenül közük van egymáshoz, sok esetben mégsem világos, hogy milyen „viszonyban állnak” egymással. Mi inkább kibékíthetetlen ellentétekben gondolkodunk, mintha kizárnánk egymást: az egyik jó, a másik rossz. „Háború és béke” hogyan férnek meg egymással?

A Szentírás segítése az imádsághoz, konfliktusok idején

Mivel napjainkban, különösen is az egyházon belül, fájdalmas konfliktusokat és vitákat élünk meg, s tudatára ébredünk annak, hogy ezeket nem lehet rövid időn belül „elintézni”, amint az régebben — látszólag — lehetséges volt, arra kapunk meghívást, hogy imádkozva kezeljük azokat, s imádságunkban ott keressünk segítséget, ahol mindig találunk, a Szentírásban. „Nézzetek rá, s arcotok nem fog elpirulni” — mondja a zsoltár (Zsolt 34,6), a Zsidókhoz írott levél pedig hív bennünket, hogy „tekintsünk föl a hit szerzőjére és bevégzőjére, Jézusra” (Zsid 12,2). „Úgy tanított, mint akinek hatalma van” (Mt 7,29). Ma is van hatalma arra, hogy szóljon hozzánk Lelke által, aki elvezet bennünket a „teljes igazságra”, témánkban is, sőt éppen a témánkban.

„Szemtől szemben ellenállni” — ezt Pál fogalmazta meg. A Gal 2,11-ben azt mondja: „Szembeszálltam vele (Péterrel), mert rászolgált”. Már az egyház bölcsőjénél volt feszültség és helytelen magatartás vezető körökben is, s ezt az Evangéliumból kiindulva lehetett és kellett látni és megoldani. „Szemben — ellenállni”: ez a két szó foglalja össze röviden, hogy mi a lényeges, hogy ha keresztény lelkiülettel akarunk nekilátni a konfliktusok megoldásához.

Az igazi dialógus alapelvei

Az Evangéliumban azt olvassuk, hogy Jézus „nyíltan” szólott. „Én nyíltan beszéltem az emberek előtt” (Jn 18,20). Követőitől is elvárja, hogy nyíltak legyenek, „Okosak, mint a kígyók és egyszerűek, mint a galambok” (Mt 10,16). A „nyíltan” mindig a „hátról” el-lentét jelent: az arcra emelt tekintetet, a közvetlenséget, amely nem akar sem támadni, sem sérteni, hanem szeretettel néz a másokra, az igazságot *tárja szemé elé*, s nem a hibáját *veti a szemére*. Az Úr „példát adott nekünk” (Jn 13,15), hogy kövessük azt. Minden olyan parancsot, amit testvéri kapcsolatainak irányítására az Evangéliumból kapunk, úgy kell tekintenünk, mint ami egyenesen Tőle való. „Ha testvéred vétkezik ellened (tehát nyilvánvalóan valami olyat tesz, ami eltávolítja a közösségtől, tehát Istentől is), menj, fedd meg őt négy szemközt!” — mondja Mt 18,15. „Négy szemközt” (A Vulgátában: közötted és egyedül közötted), annyit jelent: „Ha hallgat rád, megnyerted testvéredet”. Tehát nem arra megy ki a dolog, hogy igazunk legyen, hogy vádaskodjunk és vádoljunk, hanem egyszerűen arra, hogy megnyerjük.

Itt is arról van szó, hogy „belenézzünk a szemébe”, hogy mindenekelőtt megtudjuk: mi a véleménye a szembenállónak. Ha becsületesek vagyunk és csak akkor „ítélünk”, ha már meghallgattuk a másikat, akkor létrejön az a *dialógus*, amelyben a tárgyalófelek tudják, hogy komolyan veszik őket, mert csak ezáltal lesznek készek arra, hogy engedjék: nekik is mondjanak valamit, hogy ők is meghallgassák a másikat. A másíknak meglepő vagy bosszantó mássága nem csábíthat bennünket odáig, hogy ellenséggé nyilvánítsuk és harcoljunk ellene. Az egyszerű elfogadott embert lehetséges tárgyalópartnernek végig meg kell tartanunk: „Szeressétek ellenségeiteket!” (Lk 6,27).

Az emmauszi tanítványok története (Lk 24,13–36) mintapéldája az igazi dialógus dinamikájának: előbb világosan kiderül, hogy mi foglalkoztatja a tanítványok szívét. Amikor Jézus megkérdezi a kettőt: „Miről beszéltek?”, akkor viszontválasz következik — nem visszavágás — s ez az Írás szavaiból kiindulva megmagyarázza és érthetővé teszi, ami addig érthetetlen volt. A beszélgetés csak akkor folytatódik, ha mindegyik partner a maga véleményét meggyőződéssel beleviheti. Ez új, mélyebb kapcsolatra vezet, ami érezhetővé válik a marasztaló meghívásban — Maradj velünk! —, azaz: maradj kapcsolatban velünk. A kommunikáció tetőpontja — ez a kommunikáció működik! — azután az asztalközösség az Úrral. Ekkor „nyílt meg a szemük”, új tekintetet vehetnek a mélybe és a mélyből, s ennek már nincs szűksége a külső, testi alakra ahhoz, hogy meggyőződjék az igazságról.

A viszontválasz és a visszavágás hasonlóan tűnhet, de konkrét jelentésük között nagy a különbség. A *viszontválasz* továbbviszi a kérdés vagy kérés egy szavát, foglalkozik vele, hogy megfeleljen rá, hogy szolgáljon, hogy segítsen. A *visszavágás* lefékézi a dinamikát, a mozgást, felriaszt vagy elámít. A visszavágás szóban *ellenállás* jelent meg, amely az *álláspontot* akarja megőrizni vagy tisztázni.

Nem jutunk hát előre, ha az ellenállás és ellentmondás nem lesz csupán átmeneti elemévé a beszélgetés mozgásának. Jézus ellenállt és ellentmondott, határozottan és bátran, de csak úgy, hogy mindez a *dialógust* segítette. „Csak nem akartok ti is elmenni?” — kérdezi a tizenkettőt az eucharisztikus beszéd után (Jn 6,67). S amikor kérték, hogy gyógyítsa meg barátját, Lázárt, először hagyja, hogy meghaljon. Viszont elszántan elmegy oda, ahol a legnagyobb veszélynek teszi ki magát (Jn 11,6–8).

Amikor ellene mond az emberi kívánságoknak és félelmeknek, akkor annak a tanításnak a szolgálatában áll, hogy egyedül *Isten akarata* számít. Ez az akarat az üdvösség hatékony akarása. „Isten nem azért küldte a Fiát a világba, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvözüljön általa a világ” (Jn 3,17).

Ellenállás a diszkréció (megkülönböztetés) erejében

Az ellenállás és ellentmondás elveszíti értelmét akkor, ha megszakad a beszélgetés és a kapcsolat mozgása. Ezért mondhatja Jézus: „Ne szállj szembe a gonosszal!” (Mt 5,39), mert ha ezen a ponton ellenállunk, nem jöhet létre a beszélgetés és a kapcsolat embertársunkkal. Viszont ellenállást parancsol a „világ fejedelmével” szemben (Jn 16,11): „Szálljatok vele szembe keményen a hit erejével” (1Pét 5,9). Amikor a *végző álláspont*ról van szó, akkor Jézus olyan állást foglal el, amely már nem változtatható meg. A kísértővel szemben (Mt 4,1–11) kötelező az ellenállás és ellentmondás világos eltökéltsége, hogy az

el ne térítsen bennünket Isten akaratától. Erre is vonatkoztatható a Zsid 5,8 szava: „Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésből tanulta meg az engedelmisséget.” Embernek lenni számára is fájdalmas tanulási folyamatot jelent, amely a Teremtő teljes elismerésére torkollik, az Ő parancsa feltétlenül kötelező. A viszontválasz, a másik gondolatvilágába való behelyezkedés, valamint az ellenállás-ellentmondás kapcsolatára találunk az Iz 50,5-ben, ahol az Isten Szolgájáról azt olvassuk: „S én nem álltam ellen és nem hátráltam meg.” Ezeket az Isten Szolgájáról szóló szövegeket az egyház mindig Jézusra értette. Ezek mutatják meg világosan, hogy milyen is Ő: nem keresi a vitát, de kész a problémák megbeszélésére, s könnyen teremt kapcsolatot. Cselekvésének mindig megvan az a perspektívája, hogy elvégezze az Atya művét (vö. Jn 4,34). Magatartása nem *csupasz ellentmondás, ellenállás, nem reagálás, hanem megfelelés, jelenlét, tehát viszontválasz.*

Az Evangéliumnak ebbe az alapvető mondanivalójába van beleágyazva a mi igyekezetünk is, hogy *beszélgetésben keressük egymást.* Sok problémánk, amelyeket már csak világvizonylatban lehet szemlélni és kezelni, arra kényszerít bennünket, hogy egészen új módon nézzünk bele a Bibliába, mélyedjünk el „a szabadság tökéletes törvényébe”, kapaszkodjunk beléje, legyünk „ne csak feledékeny hallgatói, hanem tevékeny megvalósítói” (Jak 1,25). Újra fel kell ismernünk és meg kell látnunk, hogy *hogyan* kell hinnünk és hitünkéről tanúságot tennünk a világban, amely nem csupán ellentmondással és ellenállással tekint ránk, hanem vágyódó várakozással is. Kíváncsi rá, hogy mint Jézus Krisztus követésében élő emberek mit tudunk ma mondani meggyőző erővel az emberhez méltó életéről.

A nagykorúság feltételezi kapcsolatteremtő képességünket

A galambok gyanútlan „egyszerűségének”, amely látatlanban elfogad mindent, amely engedi magát rábeszélni (Mt 10,16), magában kell foglalnia azt a magatartást, amit Pál apostol hirdet: „Vizsgáljatok meg mindent, a jót tartsátok meg!” (1Tesz 5,21). De mindenütt áll a Mt 10,16 második része is: „Legyetek okosak, mint a kigyók!” Ez annak az embernek az okossága, aki szüntelen hagyja, hogy eszébe jusson: milyen fogadtatásra talál ma az embereknél Jézus igaz örömhíre. Csak ez a magatartás felel meg annak a *nagykorúságnak*, amelyre Krisztus tesz képessé, amelyre Isten Lelke vezet el bennünket (Jn 16,13).

Pál igehirdetésének egyik célja az, hogy a hívek felnőjenek a nagykorúságra, s ebben a maga példáját idézi fel: „Amikor még gyermek voltam, úgy beszéltem, mint a gyermek..., amikor férfivá nőttem, elhagytam a gyermek szokásait” (1Kor 13,11). „Akkor nem leszünk többé éretlenek, akiket a megtévesztő emberi tanítás és a tévedésbe ejtő álnokság minden szele ide-oda hány és tovasodor” (Ef 4,14).

A kiválasztott szentírási helyek megadhatják az első segítséget a személyes imádsághoz. Ha engedjük, hogy az imádságban Isten Lelke vezessen bennünket, akkor egyéni felfedezéseket teszünk majd. Ezek az emberi és a keresztény közösségi lét új dimenzióit ragyogtatják fel előttünk, *a dialógusban megnyilvánuló közösség új formáit*, amelyekben teljes világossággal láthatóvá lesz minden másságban az, ami közös, úgyhogy tudunk élni egymással anélkül, hogy ellenségeskedés támadna köztünk.

(„Ins Angesicht widerstehen” — Gebetshilfen aus der Bibel)

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

PÁRBESZÉDET ANNAK ELSZABOTÁLÁSA HELYETT! HOGYAN BÁNJUNK EGYMÁSSAL AZ EGYHÁZBAN?

— A Német Katolikusok Központi Bizottsága vitaanyaga —

Előjáróban: a vitaanyag szerzői és szerepe a német egyházban

A Német Katolikusok Központi Bizottsága (ZdK) az NSzK katolikus világi szervezeteinek és mozgalmainak a múlt század első felében alakult csúcsszerve. Nem a püspöki kar alá rendelten, hanem azzal partneri viszonyban működik. Ennek megfelelően a német püspöki kar püspöki megbízottakkal képviselteti magát a ZdK-ban, figyelemmel követi és alkalomadtán kikéri a ZdK állásfoglalásait. A ZdK ellenben önállóan dolgozik; a világi katolikusok szervezeteinek életét ösztönzi és támogatja; a társadalomban és politikában saját, demokratikus döntéseinek megfelelően foglal állást. (A kelet- és kelet-középeurópai egyházak támogatására létesített alapítványt, a Renovabis-t, a ZdK elnöksége javasolta olyan nyomatékosan, hogy kezdeti ellenkezése ellenére a német püspöki kar a tervet végül megvalósította.) Saját és általánosabban a katolikus világi szervezetek működésének és kulturális és szociális tevékenységeinek fedezésére a ZdK a katolikusok által befizetett egyházi adó egy része fölött szabadon rendelkezik.

A jelen dokumentumot a ZdK „Alapvető lelkipásztori kérdések” nevű, 8. bizottsága készítette. Azt a ZdK elnökségének jóváhagyása után publikálták és javasolták vitára a katolikus mozgalmak és szervezetek ezreiben. A tanulmány párbeszédet kezdeményez, hangsúlyozva, hogy „kifejezetten várja az — egymással is — vitatkozó hozzászólásokat”.

A vitaanyagot készítő bizottság 15 pap és 20 laikus tagja közül 21 férfi és 14 nő. Közöttük olyan ismert személyek is vannak, mint Walter Kasper rottenburg-stuttgarti püspök, mint a neves teológusok: Ludwig Bertsch SJ, Ottmar Fuchs és Hermann-Josef Pottmeyer, mint Walter Bayerlein, a bajor legfelső bíróság elnökbírája, Paul Maginot, a Német Katolikus Ifjúsági Mozgalom országos (szövetségi) prezese, Ortrud Ode, a Katolikus Német Nőszövetség országos elnöke, vagy mint a szociálpolitikus és szociológus Franz-Xaver Kaufmann.

A Német Katolikusok Központi Bizottsága eredetileg 1992-re tűzte ki az anyag és a hozzászólások záró vitáját. Ezt el kellett halasztani — örvendetes okból. A vitaébresztő anyagot a nagy érdeklődés miatt többször is újra kellett nyomni. Több, mint 30 ezer példányban fogyott el. Foglalkozott vele a karlsruhei Katolikus Nagygyűlés és persze a tömegkommunikáció. Nem csupán a német viszonyokra utaló jellege, hanem általános érvényessége miatt érdemes nekünk is bekapcsolódnunk a vitába.

Az egyházon belüli párbeszéd nehézsége és szükségessége

A dokumentum első fele helyzetleírás. Ennek tételei, hogy (1) a megváltozott társadalmi viszonyok az egyházon belüli szótértést is nehezzé tették; (2) eközben az egyháznak önmagáról és a világhoz való viszonyáról való felfogása is megváltozott; így (3) bár rendkívüli karizmával rendelkező személyek képesek a dialógusra, de ahhoz, hogy az egyház egészében meginduljon a párbeszéd, a kapcsolattartás új szabályait kell meghonosítani.

A viszonyok megváltozásának lényege a pluralizmus győzelme. A mindennapi életben eltűnt a katolikusokat a más vallásúaktól elválasztó határ. A televízió az elzárkózást gyakorlatilag a kultúra minden területén lehetetlenné teszi. Végül a munka világa, a női munkavállalás és a technikai és gazdasági haladás állandósítja a legkülönbözőbb emberek érintkezését. A modern társadalom gyengíti a hagyományt, viszonylagossá teszi a kötődéseket és fokozza az individualizmust.

A II. Vatikáni zsinatnak az Egyházzól szóló nyilatkozata „közösségi modellt fogalmaz” — írja a ZdK dokumentuma. „Minden hívő, a világiak éppúgy, mint a papok, közvetlen kap-

csolatban állnak Krisztussal és részesednek az Ő papságából. Ezért, az Isten népe tapasztalataihoz és adottságaihoz fűződő bensőséges kapcsolat nélkül, a jellegzetesen püspöki hivatal gyakorlása nem lehetséges. Eszerint, sajátos hivataluk gyakorlásához a püspökök rászorulnak a hívek élettapasztalatára és véleményére és a hívekkel folytatott párbeszédre.”

„A zsinat oly mély teológiai megalapozást adott, hogy egy olyan egyházat, amelyben nincsen párbeszéd, Isten akaratával ellentétesnek ítélte... Számunkra, a kinyilatkoztatása párbeszédes alakjában nyilatkozik meg a háromszemélyű Isten, aki önmagában is az Atya, a Fiú és a Szentlélek dialogikus közössége. A háromszemélyű Isten, az Ő dialogikus közössége, az egyház „végső mintaképe és létrehozó elve” (Unitatis redintegratio 2.). Tehát Isten párbeszédet folytat velünk, nem csak ő beszél, hanem szabad beleegyezésünkre és követésünkre vár, mert a párbeszéd magában Istenben van. Ha azonban Isten ilyen, és így cselekszik, annak a hívek közösségére nézve kikerülhetetlen következményeinek vannak: az egyháznak párbeszédet kell folytatnia egyéb vallásokkal és a társadalommal.

A zsinatnak az a tanítása pedig, hogy „mi közösen vagyunk az egyház” új ösztönzés ad a közösségi tudatnak. „Egyre több nő és férfi döbben rá az egyházért való felelősségére és várja el, hogy felelősként vegyék komolyan.” Súlylódásokra ad azonban okot egy idejétmúlt vezetési stílus. A hivatalviselők fokozódó elbizonytalanodása és túlterheltsége és a körülöttük zajló változásokkal szembeni tanácsstalanság mind arra készítik őket, hogy párbeszéd és közös tervezés helyett bürokratikus formalizmusba meneküljenek.

A ZdK dokumentuma új gyakorlatot sürget. Mindenekelőtt: a jelenlegi helyzet nem rossz szándék következménye. „Ellenkezőleg! A jóakarát állandó túlterhelése a jellemző, egy olyan erkölcsi voluntarizmus, amely aszkétikus erőfeszítéssel próbálja meg azt bepótolni, ami a valóságismeretből hiányzik. Az egyházba olyan áldatlan moralizálás loptódott be, ami kölcsönös erkölcsi megítélések légkörét alakítja ki, bűnbakot keres és félelmet terjeszt.” Az eredmény: reményvesztés és agresszív reakciók. „A rezignációnak és az egyháztól való távolságtartásnak eszerint nem csak a kereszténység és a minden napok egyre nehezebb összeegyeztethetősége, és nem csak egyes emberek tévedései és gyarlóságai az okai, hanem az egyházon belüli kommunikáció és kapcsolattartás gyakorlata és rendje is.” Ezen csak akkor lehet segíteni, ha az egyházat valóban közösséggé, az egyházi kommunikációt párbeszédé alakítjuk. A párbeszéd egymást személyes szabadságukban és teljességükben komolyan vevő, egymás előtt bizalommal megnyíló emberek közötti érintkezés, akik készek arra, hogy a másikkal való eszmecsere során saját véleményüket megváltoztassák... Az ilyen párbeszédben nem a beszélgetés tárgya a legfontosabb, hanem a személyek közötti kapcsolat... A párbeszédes emberi kapcsolatok lényege nem egy funkció, vagy látható teljesítmény, hanem a másik személy olyannak elfogadása, amilyen, és az iránta való érdeklődés.” „Ez annál inkább válik lehetségessé, minél inkább ugyanazon értékek mellett köteleződnek el az emberek, és főleg akkor, ha ezek között az értékek között az igazi bizalom is szerepel. A kereszténységben mégis csak kellene valaminek lennie, ami megkönnyíti az emberek számára, hogy párbeszédben érintkezzenek, azaz bizalmukat ne csak önmagukba, hanem mindig embertársaikba is vessék és ezért még a sikertelenség kockázatát is vállalják.” Mindez megelőlegezett bizalmat, a másik ember komolyan vételét és szaktudásának tisztelét követeli meg. A gyakorlatban ehhez társul, hogy időt kell találni a másik emberrel való foglalkozásra — a személytelen tevékenységek eltökélt és áldozatokkal járó korlátozása árán. Megfordítva viszont tudomásul kell venni, hogy fokozódó igénybevétellel járó világunkban nem tudunk — a tisztviselők pedig különösképpen nem tudnak — mindig, mindenki rendelkezésére állni. Az időhiányból egyenesen következik, hogy a vezetőnek tudnia kell feladatai tekintélyes részét munkatársaira bízni, azok munkájába nem beavatkozni, minél többeket bevonni — nekik egyszerre bizalmat, jogkört és feladatot adva.

Az első szavak; az első lépések; új élet

A ZdK vitaanyag második fele gyakorlati kérdésekkel foglalkozik. Három fő fejezetre tagolódik. 1. Búcsú a klerikalizmustól. Szót kérnek a világiak. 2. Búcsú a patriarhátustól. Szót kérnek a nők. 3. Búcsú a centralizmustól. Szót kérnek az egyházközösek. Fejezetenként a problémafelvetést elvi válasz, majd a konkrét tennivalók felsorolása követi.

„Ahol az egyházvezetés a világiakat, a világ alakításának eredendően az ő illetékességükbe tartozó területén nem veszi komolyan és az egyház emiatt nem válik igazán hatékonyá a világban, ott saját kora kultúrája és társadalma adósa marad.” A püspökök — a ZdK dokumentuma a továbbiakban a *Lumen gentium* 37. pontját idézi — „szívesen használják fel a világi hívők okos tanácsát, bizalommal adjanak nekik feladatokat az egyház szolgálatában és a cselekvésben hagyjanak nekik szabadságot és teret... (A püspökök) a világiak tapasztalata segítségével mind lelki, mind evilági ügyekben világosabban látnak és megfelelőbben tudnak dönteni.”

A világiaktól történő tanácskérést nem szabad lekicsinyelni. Az 1983-ban megújult Egyházi Törvénykönyv szerint „ha a tanácskérésre szükség van, érvénytelen az előljáró cselekménye, ha nem hallgatja meg az illető személyeket” (127. can. 2.2 §).

Ha pedig a továbbiakban ugyanitt az szerepel, hogy mindazok, akiknek véleményére vagy tanácsára (a *consiliumot* így fordítja a ZdK) szükség van, „kötelesek véleményüket őszintén előadni,” ez egyúttal azt is jelenti, hogy őszinte véleményüket komolyan figyelembe is kell venni. (127. can. 3 §) „A tanácsadás tehát nem üres szóbeszéd, nem jelentőség nélküli beszélni hagyás. A tanácsok nélküli figyelmen kívül hagyása jogsértés és a bizalommal való visszaélés. Ez rosszabb, mint a szabálysértés.”

„Christifideles laici” kezdetű apostoli buzdításában II. János Pál pápa a világ minden püspökét nyomatékosan egyházmegyei lelkipásztori tanácsok felállítására sűrgeti. „A világi hívők részvétele ezekben a tanácsokban kiszélesítheti a körütekintőbb konzultáció lehetőségét, valamint szélesebb alapokra helyezheti és erőteljesebben alkalmazhatja az együttműködés — ami egyes esetekben közös döntést is jelent — elvét” (25. pont). (Megjegyzendő, hogy a ZdK dokumentuma a Christifideles laici hivatalos német fordítását követi. A magyar kiadásban „együttműködési elv” helyett a világiak „közreműködése” szerepel, a „közös döntés” pedig „a határozatokra gyakorolt befolyássá” változik.)

„A közös tanácskozás az egymásra hallgatás kultúrájára épít. Sikeréhez hozzátartozik az abba vetett bizalom, hogy a másként gondolkodók is mindenki javára törekszenek, hogy készek a magukétól idegen tapasztalat alapos és előítéletmentes meghallgatására, ám saját tapasztalatuk közlésére és a párbeszédre is, továbbá, hogy ők is törekszenek a mindenki számára kötelező megegyezésre, tiszteletben tartva a gyakran jogosan különböző tapasztalatokat és véleményeket. A kritika tehát nem tilos, hanem jogos.” Sőt, s itt a dokumentum ismét az egyházi törvénykönyvet idézi, a krisztushívők kötelességei közé tartozik, hogy véleményüket az egyház javát érintő dolgokról „a többi krisztushívő tudomására hozzák” (212. can., 3.§).

A másodikként említett problémához a dokumentum Avilai Szent Terézt idézi. „Felrovnom korunknak, hogy erős és minden jó adottságokkal rendelkező szellemet eltaszít magától pusztán azért, mert nő.” Elfogadhatatlan a nőekkel kapcsolatos számos kérdés tabuként kezelése. A nők egyre kevésbé értik, hogy miért nem kapnak hangot és helyet az egyházszervezetben, különösen ahol vezetői megbízatásról van szó. A nőknek a polgári életben megvalósított egyenjogúsága és az egyház gyakorlata közötti szakadékra nincs elfogadható magyarázat. A párbeszédképességnek az az igaz próbája, hogy mellékes dolgokra fecsérreljük-e az időt, vagy merünk-e a legfontosabbakkal, bár gyakran a nehezebbekkel foglalkozni. Ez utóbbiak közé tartozik az egyház egyik felének máig tartó hátrányos megkülönböztetése.

A harmadik téma: az egyházközség. A téma keretét ismét a zsinat adja, amely „az összegyházzal szemben felértékeli az egyházmegyét, az egyházmegyével szemben az egyházközséget.” „Az egyházközség nem a felülről lefelé, hierarchikusan rendezett összegyház legalsó lerakata, hanem Isten evilági működésének önálló és mással nem helyettesíthető alánya.” Amint a *Lumen gentium* tanítja „Krisztusnak az egyháza valóságosan jelen van a hívek valamennyi törvényes helyi közösségében... Ezekben a közösségekben — jóllehet gyakran kicsinyek, szegények, vagy szétszórtságban élnek — jelen van Krisztus.” (*Lumen gentium* 25.).

„A modern egyházközség az azonos beállítottságúak közössége. Ez annyit jelent, hogy a legtöbb ember számára jóformán semmi más nem indokolja az egyház életében

való részvételt, mint a vallásosság, a keresztény hit... A mai emberek számára azonban, akik az önálló elköteleződés gazdagító erejét és a dolgok menetében való részvétel lehetőségeit az élet más területein megtapasztalták, az egyházközségek életében való részvétel csak akkor lesz vonzó, ha azt látják, hogy komolyan veszik őket, ha érvényesíthetik saját elképzeléseiket, ha azt tapasztalják, hogy hozzájárulhatnak az ügyek menetéhez. A gondolkodás azonosságára épülő közösségnek a cselekvés közösségévé kell válnia."

„A hit igazsága egyedül nem elegendő, — a hihetősége ma jobban mint valaha attól függ, hogy az egyház milyen társadalmi alakot ölt. A teológia új meglátásai és a megváltozott társadalmi körülmények többet követelnek, mint pusztán tudati változást. Azt követelik, hogy mind személyes, mind szervezeti vonatkozásban vonjuk le a következtetéseket: több közöségiséget, több szubszidiaritást, a vezetés terén több együttműködést követelnek.

Újra kell fogalmazni a közösség fogalmát az egyházban. Nem maradhat ki belőle a kölcsönös bizalom, az egymásért való felelősségvállalás, a nyíltság és a viszonyok áttekinthetővé tétele.

A szubszidiaritás, a katolikus társadalmi tanítás alapkövetelménye, az egyházra is érvényes. Mindent azon a legalacsonyabb szinten kell intézni, ahol az még éppen elvégezhető. „Eleve az alacsonyabb szint az illetékes.” „Ha a magasabb szint valamilyen döntést vagy illetékességet magához vont, bizonyítani kell, hogy alacsonyabb szint annak ellátására képtelen.” Ez az intézmények és egyházközségek önálló felelősségét és az egyházmegyei hivataltól való részleges függetlenségét jelenti.

Végül „a párbeszédre és együttműködésre épülő lelkipásztorkodáshoz szükségesek az új struktúrák, de ami nélkülözhetetlen, azok az emberek.” „Az egyháznak a vezető pozíciókban olyan nőkre és férfiakra van szüksége, akik örömmel teremtenek kapcsolatokat, akik képesek az együttműködésre és a konfliktusok elviselésére és kezelésére, akik nem akarnak mindent saját kezükbe összpontosítani, de nem is kerülnek a felelősséget, hanem aktívan ösztönzik a közösséggé válást és az egyház fejlődését. ...Az együttműködést és párbeszédet megvalósító lelkipásztorkodás nem születik meg önmagától. Azt elő kell segíteni és ösztönözni kell!”

Célunk: párbeszéd kirobantása

„A hatalmas buddhista szentélyvárosban, Borobodurban, Jáva szigetén, Indonéziában egy templom falán kődomborműveken ábrázolt példabeszéd tanítja a zarándokokat. Egy hattyúnyakú, kétfejű szép madárról szól. A felső fej élvezettel eszi a felette lógó zamatos gyümölcsöket, amelyeket az alsó fej nem tud elérni. Annak meg kell elégednie a lakoma földre hulló maradékaival. Kérését, hogy ő is megkóstolhassa egyszer a friss gyümölcsöt, a felsőbb azzal utasítja el, hogy mindegy, ki kapja a gyümölcsöt, úgyminden egy gyomorba kerül! Kétségeesésében az alsó fej végül a földön növő mérges bogyt is meg eszi. Az utolsó domborművön az egész madár megmérgezve, holtan fekszik a földön. Az alsó fej kimeredt szemében még ott a meg nem hallgatott kérésért ontott könnycsepp.”

„Mi is valljuk az egyszerre ijesztő és örömdetes felismerést, amit egyre többen látnak be: kényre-kedvre ki vagyunk szolgáltatva egymásnak — férfiak és nők, klerikusok és laikusok, egyházközségek és püspökök, egyház és világ. A párbeszéd tehát nem egyszerűen stílus kérdése, hanem az egyház és a társadalom életének, életképességének, túlélésének kérdése. Igaz ugyan, hogy mindenki önálló fővel teszi meg, amit tud, de ugyanaz a gyomrunk. Az egyházon belüli romboló konfliktusok kárvallottjai a mi egyházunk és ezáltal az én hitem és szavahihetőségem is. ...Csak egy józan választási lehetőség marad: a párbeszéd egymással, a közös cselekvés, az együttmaradás még akkor is, ha a dialógus átmenetileg nehézséggel küzd.”

Ismertette: Fráter Tamás

TEOLÓGIAI-LELKIPÁSZTORI KÉRDÉSEK

„OMNIA IN CARITATE!”

— Meditáció PAUL IBY kismartoni püspök jelmondatához —

Kedves Testvérem, Pál püspök!

„Omnia in caritate — mindent szeretetben”

Szent Pálnak ezeket a szavait választottad püspöki működésed vezérlő mondatául.

A nagymartoni szeminárium és az esperesi kerület fiataljai útravalóul gondolataikat szeretnék neked adni ehhez a szentírási ígéhez fűzött meditáció formájában.

És emlékeztetőül arra, hogy jelmondatod sehol sem sűrűsödik be annyira, mint az oltárnál, a szent Eucharishtiában, egy antependiumot ajándékozunk Neked címereddel és jelmondatoddal!

S még egy megjegyzést a meditációhoz:

Amikor a fiatalok Téged, püspöküket, „per tu” szólítanak, az nem a tisztelet hiánya, sokkal inkább a közelség jele és a Veled való szoros kapcsolatuk kifejezése!

„Omnia in caritate!”

Egy ember a kútban

Egy ember beleesett egy mély kútba,

s nem tudott belőle kiszabadulni.

Kiabált, kiabált...

És íme: egy filozófus jött arra.

Átnézett a kút kávéjában

s elcsodálkozott a kút mélységén.

Gondolataiba merülten továbbment.

Egy teológusnak is arra vitt véletlenül az útja.

Belenézett a kútba, meglátta az embert s azt mondta:

„Isten akarata. Legyen áldott az Ő szent neve!”

Szólt és továbbment.

Végül arra jött Jézus, lenézett a kútba,

s észrevette az embert, aki már nem tudott kiáltani sem.

Átugrott a kút kávéjában,

s így került az ember mellé.

Csodálkozó tekintetere ezekkel a szavakkal válaszolt:

„Hogy hogyan jutunk ki innen, még nem tudom,

de mindenképpen jobb az,

ha ketten vagyunk, s nem egyedül vagy itt és elhagyatottan.”

„Omnia in caritate”

Kedves Testvériünk, Pál püspök!

Talán egy kicsit Te is úgy érzed magad,

mint ez a kútba pottyant ember.

Biztosan elhalmoznak tanácsokkal,

hogy hogyan tudsz megbirkózni nehéz feladatoddal.

Közben azonban ne feledkezzél meg arról: Jézus Krisztus veled van!

Az Ő közelsége ad neked erőt és bátorságot,

segít, hogy „mindent szeretetben” tehesz.

„Omnia in caritate”

Kedves Testvérünk, Pál püspök!
Püspökként — akárcsak Jézus a történetben — Te is el fogsz menni olyan kutak mellett, amelyek az emberek börtönévé lettek, mert talán eltévedtek, annyira szomjaztak az életre.
Gondolj arra:
Tanácsaidnál sokkal inkább szerető közelségedre van szükségük!
Ragadjon át rájuk a Te lelkületed:
„mindent szeretetben tenni”.

„Omnia in caritate”

Kedves Testvérünk, Pál püspök!
Tudod már
hogy közelséged meggyógyíthat
megbetegíthet
halottá és élővé tehet
Tudod már
hogy közelséged jóvá tehet
gonosszá tehet
szomorúvá és jókedvűvé tehet

„Omnia in caritate”

Tudod
hogy távolmaradásod halált okozhat
hogy jöveteled ismét életet adhat
Tudod már
hogy hangod ismét hallóvá tehet egy embert
aki már mindenre süket volt
Tudod
hogy szavad vagy tetted látóvá teheti
azt, aki minden iránt vak volt
aki már nem látott semmit
aki már nem látta értelmét a világnak és az életének

„Omnia in caritate”

Tudod
hogy ha van időd az emberre, az bizonyos körülmények között
több az okos lelkipásztori terveknél
több a jószándékú prédikációnál
több a rendszeres sajtóközleményeknél
Tudod
hogy csodát művelhetsz már azzal, hogy meghallgatsz egy embert
hogy jóakaratódtól kivirulnak mások
hogy a megelölegezett bizalom százszorosan száll vissza Rád
És tudod
hogy a tett több a szónál

Kedves Testvéreink, Pál püspök, mindezt tudod már?

Akkor azt is tudod

*hogy az Ő közelségét Te teheted gyümölcsözővé
hogy ŐÁLTALA magad is kúttá lehetsz, amelyből sokan merítenek*

Mindezt meg tudod tenni

mert ehhez az ígéhez tartod magadat:

„Omnia in caritate”

Franz Horvat

A nagymartoni (Mattersburg) kis-szeminárium növendékei adták elő a kismartoni (Eisenstadt) székes-egyházban Dr. Paul IBY burgenlandi megyéspüspök beiktatásán, 1993. január 25-én.

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

Josef Homeyer

A PAPHIÁNY ÉS ANNAK A REMÉNYE, HOGY ÚJFAJTA EGYHÁZ LESZÜNK

Egyházmegyénkben jelenleg a 362 egyházközségből jó száznak nincs saját plébánosa. Öt-tíz év múlva 180-nak nem lesz. Ez azt jelenti, hogy — statisztikailag nézve — egyetlen pap sem indulhat el úgy, hogy csupán egy plébánia tartozik hozzá. És megfordítva: hamarosan egyetlen egyházközség sem várhatja el, hogy plébánosuk csak az övék legyen.

Aggasztó idők elé nézünk! Úgy látom azonban, hogy még messze nem ismerték fel és fogadták el az ebből a helyzetből folyó következményeket, sem a paptestvérek nagy része, de még kevésbé az egyházközségek. Ez a következmény röviden: amit ma két pap végez el, holnap nem tudja egy pap egyedül elvégezni — még ha nem egy pap meg is próbálja, és sok egyházközség el is várja! Hány plébánia harcol a plébánosáért, meg akarja tartani, esetleg egyedül magának akarja megtartani, s nem az egészet nézi! Lényegében így gondolkodnak: Ha a plébánosunk hagyja, hogy a püspök még egy második vagy harmadik plébániát is a nyakába varrjon, akkor meg is érdemli. De egy pap sem szereti, ha azt mondják róla, hogy lusta. Inkább megpróbálkozik a lehetetlennel, neki-gyürközik, s megpróbál kettő vagy három helyett dolgozni. Ennek nem lehet jó vége, s az Úr sem kívánhatja ezt.

Igazában még nem vagyunk jelenlegi helyzetünk tudatában. Szerintem ez az egyik döntő oka annak, hogy egyházmegyénkben sokfelé rossz a hangulat.

Teljesen világos, hogy ma már nem beszélhetünk — ahogy azt tíz-tizenöt évvel ezelőtt talán tettük — átmeneti időről, amit ki kell böjtölnünk, amíg nem lesz több pap. Azt hiszem, erről már közben kiderült, hogy illúzió. A jövőre nézve abból kell kiindulnunk, hogy kevesebb lesz a pap.

Mégis, nehezemre esik egyszerűen paphiányról beszélni. Ha az összegyházat nézzük, a papok kétharmada ott működik, ahol az összes katolikusok egyharmada él (USA, Kanada, Európa), s csak egyharmada dolgozik ott, ahol az összes katolikusok kétharmada él (a Harmadik Világ országaiban). S ha még azt is hozzávesszük — bár itt nehéz összehasonlítást tenni —, hogy hol javul és hol romlik a helyzet...

Oda akarok kilyukadni, hogy sokkal inkább azt kellene keresnünk: vajon nem Isten akarata-e mégis a jelenlegi helyzetünk. Talán el akar vezetni bennünket ehhez a kérdéshez: „Valóban olyan egyház vagytok, amilyent én akartam? Papjaitok nem végeznek-e az egyházközségekben sok olyasmit, aminek tulajdonképpen a közösség által végzett szolgálatnak kellene lennie? S közben siránkoztok, hogy mennyit kell dolgoznotok, s hogy annyira kevesen vagytok!” Ha minden úgy menne tovább, mint eddig, valószínűleg eszünkbe se jutna ez a kérdés.

Föl kell tehát tennünk a kérdést: „Úgy vagyunk-e egyház, ahogyan Krisztus akarta? Azt tesszük-e, amit tennünk kell?” A szükség arra kényszerít bennünket, hogy vegyük komolyan ezt a kérdést, és gondolkodjunk rajta. Csak most kezdünk el olyan dolgokat elvégezni — legalább is egyházmegyénkben —, amilyeneket igazában húsz éve, a Zsinat óta kellene tennünk.

Csak egy példát: Igeistentiszteletet vezetnek az ezzel megbízott világiak. Eddig ezen a területen nem lehetett tenni egyetlen lépést sem. S most hirtelen, amikor már sok helyen lehetetlenné vált az Eucharisztia ünneplése minden vasárnap, szükségessé válnak. Így aztán természetesen a világiak vezette igeistentisztelet igen szerencsétlen perspektívába került — csupán szükségmegoldásnak számít.

Ugyanez áll arra a tényre is, hogy egyre több főfoglalkozású világit alkalmazunk a lelkipásztorkodásban: mivel csak a szükség visz rá bennünket, rögtön pótpapot, pappótlékot látunk bennünk. Az eszünkbe se jut, hogy ezzel mint világiak a legsajátosabb feladatokat teljesítik.

„Communio” — az egyház kulcsfogalma

A Zsinat fedezte fel újra a „communiót” mint az egyház kulcsfogalmát: Az egyház minden megkeresztelt és megbérmált ember communioja. Emögött az a fontos meglátás rejlik, hogy az egyház nem csupán a hivatalból kiindulva épül. Ellenkezőleg, az egyházban minden tag alapvetően egyenlő, és ez ma lényegesebb, és az lesz a jövőben is, mint az — ugyancsak a Krisztus akarta — differenciáltság. Ez mindenekelőtt annyit jelent, hogy minden megkeresztelt és megbérmált ember illetékes és felelős az egyház építésében és életében, minden férfi és minden nő, még az egyházközség látszólag leggyöngébb tagja is, — amint ezt Pál kifejezetten mondja. Nem tudom, valóban megértettük-e már ezt a százszor hallott igazságot?

1989/90-ben hildesheimi egyházmegyei szinódusunk behatóan foglalkozott az egyháznak ezzel a communio-struktúrájával. Biztos, hogy rendkívül fontos eredménye volt a szinódusnak, hogy felismerte minden megkeresztelt és megbérmált ember illetékességét és felelőségét, s ebből azt a következtetést vonta le, hogy az Isten igéjére való figyelés útján új „evangelizálásnak” kell jönnie, hogy mi magunk is, és az egyházközségekben élő keresztények is mind, mélyebben megértsük hivatásunkat, s így új módon lehessünk egyház, építhessük az egyházat.

Mit jelent ez konkrétan?

Először két negatív alapvető megállapítást szeretnék említeni:

Az első: Azt, hogy újfajta egyház legyünk, nem kezdhetjük szerkezet átalakítással. Nem szabad tehát azzal kezdeni, hogy megszüntetünk plébániákat azért, hogy kezelni tudjuk a személyi helyzetet, mert akkor valóban annyi plébániánk lenne csak, mint amennyi papunk, egyébként azonban — a papok kétséges tehermentesítésén kívül — nem változna semmi.

A második alapelv: Azzal sem kezdhetjük, hogy mindazt a feladatot, amit a papok már képtelenek vállalni, egyszerűen átruházzuk főfoglalkozású világiakra. Ezzel azt a látszatot kelthetnénk, mintha az egyház megújításához csupán elegendő számú főfoglalkozású munkatársra lenne szükség, akik majdnem mindazt átvállalhatnák, amit eddig a papok végeztek, — az egyházközségekben azonban ezzel nem változna semmi. Mert újból csak leblokkolnánk a karizmákat, amelyek mindenek ellenére vannak, s amelyeket még föl kell fedoznünk.

E két negatív alapelv után nézzük, mit kell tennünk. Én úgy nevezem a tennivalót, hogy „a közösségi szolgálatok továbbfejlesztése” az egyház három alapvető megvalósulási területén: a martúriában (tanúságtétel), a liturgiában és a diakóniában.

Szolgálatok a martúria területén

Konkrétan a martúria területére alkalmazva ez azt jelenti, hogy azt, ami már megkezdődött a bérmlás és az elsőáldozás esetében, hogy tudniillik a fiatalokat és a gyerekeket az egyházközség tagjai készítik elő fél-háromnegyed éven keresztül, ki kell bővíteni. Azt várom, hogy egyházközségeinkben lesznek olyan keresztények, akik — saját illetékségükből, saját felelősségükből, saját karizmájukból kifolyólag — széles területen átveszik a martúria szolgálatát, vagyis tanúságot tesznek a hitükről.

Lesz egy kisebb csoport, amely a bérmlási előkészítésért lesz továbbra is felelős. Lesz egy másik csoport, amely az elsőáldozási előkészítést veszi kézbe, esetleg olyan formában, hogy nem a gyerekeket készítik elő, hanem a szülőknek segítenek abban, hogy gyermekük számára ők legyenek a hit első tanúi, s maguk végezzék az előkészítést.

Nagy súlyt fektetünk a jó házassági fölkészítésre. Ezen a területen is kell, hogy legyen az egyházközség tagjaiból egy olyan csoport, amely az Evangéliumból kiindulva a házassággal és a családdal foglalkozik, s karizmáját abban a formában fejti ki, hogy fiatal párokat készít fel a házasságra.

Ugyanezt mondhatjuk a kereszteleési előkészítésről. Itt is világiak, az egyházközség tagjai hivatottak arra, hogy felhasználják a karizmájukat. Vajon nem lenne-e egyetlen olyan csoport sem, amely kapcsolatban állna egy fél esztendőn keresztül azokkal a szülőkkel, akik meg akarják kereszteltetni a gyermeküket, s velük együtt próbálná meghallani az Írás szavát arról, hogy tulajdonképpen mi is a keresztség? Akkor azután legyenek minden plébánián meghatározott vasárnapok, amelyeken az Eucharisztia ünneplése közben történjék a kereszteleés. Ezzel visszaadhatjuk a keresztség szentségének ekkleziális jellegét, s láthatóvá tesszük azt, hogy megkeresztelt embernek lenni annyit jelent, mint az egyház communiójához tartozni.

Hatékonyabb közreműködés a liturgiában

Hasonló a helyzet a liturgiában. Ezután ne két vagy három lektor vállalja egy-egy egyházközségben ezt a szolgálatot, hanem húsz vagy harminc vagy negyven. Így képviselve lesz az egész egyházközség. Kanadában láttam, hogy az egyik egyházközségben nyolcvan lektor volt. Az első pillanatban luxusnak tartottam. De néhány lektor azt mondta: „Megerőltető dolog az Isten igéjét hirdetni. Alaposan föl kell rá készülni, végig kell meditatálni a szöveget, érteni kell azt, amit ott előadunk. Ezt legfeljebb kétszer-háromszor lehet megtenni egy évben.” Amikor aztán a gyakorlatban is láttam mindezt, megvilágosodott előttem, hogy mire gondoltak. Annyira intenzív módon hirdette a lektor Isten igéjét, hogy meg lehetett volna hallani, ha leesik egy tű, érezni lehetett, hogy mennyire azonosult a szöveggel. Azután féltette a könyvet, s két-három percig beszélt arról, hogy neki mit jelent ez a perikópa.

Hasonlót kell mondani az áldozatókról, a kántorokról, az igeistentiszteletek vezetőiről. Végül legyen egy olyan csoport az egyházközségben, amelynek tagjai a haldoklókcal foglalkoznak, s azután magukra vállalják a gyászessel kapcsolatos lelkipásztori munkát és végzik a temetést. Ez akkor lett számomra evidens, amikor négy évvel ezelőtt meglátogatott egyházmegyénk egyik papja, aki Brazíliában dolgozik, s ugyanakkor egy másik pap is, aki az egyik itteni egyházközség plébánosa. Az itteni plébános panaszkodott: „Nem tudom, hogyan bírom tovább. Ezen a héten is nyolc temetés!” Erre megkérdeztem a másik papot: „Őn azt mondta, hogy 28000 katolikus van a plébániáján, — hogy áll a temetésekkel?” Azt felelte: „Ehhez nem tudok hozzászólni, püspök úr. Huszonöt éve vagyok pap, de még soha nem temettem. Ezt nálunk a világiak végzik.”

Diakónia — az egész egyházközség szolgáló tevékenysége

S megint csak ehhez hasonlóan képzelem el, hogy a diakónia egyre jobban az egész egyházközség szolgáló tevékenységévé válik. Ezen a téren is sok történt már. De sehol sem olvasom a Szentírásban, hogy a diakónia olyan szolgálat, amit elsősorban — bocsánat — idősebb asszonyoknak kell teljesíteniük. Nem lennének-e olyan csoportok — fiatalokból

álló csoportok is —, amelyek ezen a területen vállalnak feladatot? Ahol ez egyes esetekben megtörténik, tapasztalni lehet, hogyan nőnek a fiatalok a feladat által, hogyan változik meg néha az életük, hogyan fedezik fel, hogy mit jelent hitből élni. Itt is olyan csoportokról van tehát szó, akik meglátogatják a betegeket, törődnek a társadalom peremére szorultakkal, szembenéznek bizonyos társadalmi kihívásokkal.

Ha sikerül a lelkipásztorkodást a jövőben a főntebb vázolt irányba fejleszteni, akkor egy jó lépéssel közelebb jutnánk ahhoz az újfajta egyházhoz, amely valódi communio. Az ide vezető út azonban — szeretném ezt befejezésül nyomatékosan hangsúlyozni — az evangelizáláson keresztül vezet. Tehát nem csupán és nem elsősorban a lelkipásztorkodás újjászervezéséről van szó, hanem valóban arról, hogy új módon legyünk egyház. Olyan módon, amely csak az Evangéliumra való figyelésből születhetik meg.

A hildesheimi egyházmegyei szinódus döntő tapasztalata volt, hogy a Szentírásról kisebb csoportokban — a rendelkezésre álló idő szűk volta ellenére naponta — tartott beszélgetés adta a legmélyebb impulzust a továbbgondolásra. Itt valóban az Úr kapott szót, hogy vezesse — ma is — egyházát.

(Der Priestermangel und die Hoffnung, auf eine neue Art Kirche zu sein. — in: Diakonia, 1992. 176–178.)

Fordította: Bánhegyi B. Miksa OSB

Hafenscher Károly

LELKÉSZEINK MAI KIHÍVÁSOK KÖZÖTT

— Evangélikus nézőpontból —

Nyugat felkészült a hidegháborúra, de váratlanul érte a Szovjetunió felbomlása és a Kelet-Európában kialakult helyzet is készületlenül találta. Ez ma szinte közhely. Ami ehhez képest többlet: valószínűleg érvényes ez a mi térségünkre is és az itt élő keresztény egyházakra. — Nálunk ugyan a változás folyamatos és nem robbanásszerűen, vérméltó és nem véres felkeléssel következett be, valami új már a levegőben volt, mégis 1989 után valóban radikálisan új helyzetbe kerültünk. Az új társadalmi, gazdasági és politikai környezetben az egyházaknak is természetesen nemcsak tájékozódniuk kellett, hanem identitásukat is tisztázni, feladataikat számbavenni kötelességgé vált. — E cikk keretében nem tudom értékelni minden aspektusból a változást. Az egyházakra, közelebről az evangélikus egyházra, ennek lelkészi karára és szolgálatára kell szorítkoznom és csupán néhány csomópontot ragadok ki. Ezek egy nagyobb háló csomópontjai és sok minden kima-rad a képből.

Mit jelent a mai evangélikus lelkészeknek az új atmoszféra? Miként lehet summázni mindazt, ami körülöttünk és velünk történt? Válaszként a *kihívás* szót szoktuk emlegetni. Esetleg többes számban: új *kihívások* jelentkeztek s a mi dolgunk most az, hogy megfelelően-adekvát módon — válaszoljunk a kihívásokra. Ne csupán szemléelői legyünk, hanem részesei is a változásoknak és az új lehetőségeket értelmesen, az egyház számára hasznosan kezeljük, az új korszakot tartsuk olyan időnek (az Újszövetség nyelvén Kairosznak), ami arra adatott, hogy ragadjuk meg és keresztényekhez méltó módon éljünk vele. Tanulási folyamatba kerültünk és most is ebben vagyunk valamennyien.

Az új *kihívás* — ma már szinte elkoptatott kifejezés, mégis használjuk és ebben az írásban is munkaeszközömnek tartom. Így is ki lehet fejezni azt, amit tudatosítani kell.

Kihívás — válasz

Ez a képlet valószínűleg a humanista történelem-filozófus, önállórendszer-alkotó gondolkodótól Arnold J. Toynbee-től való, aki Oswald Spengler-től merőben eltérő módon

próbálta megérteni a történelmet és benne korunkat is. Spengler a Nyugat Alkonya (Untergang des Abendlandes) című, első világháborút követő írásában az emberiség történelmét egymástól független, egymásra nem is ható, külön-külön önálló egységekben jelentkező, az évszakok változásának megfelelő képletben próbálta értelmezni. Egyértelműen a hanyatlás fázisában látta Európát. Sorsszerűen megyünk a vég felé, kimerülünk, lejárt az időnk! Toynbee korántsem ilyen pesszimista, sőt úgy véli az emberiség mindig — ma is — újra, meg újra kap kihívást a környezettől, társadalomtól és erre próbál lehetséges, megfelelő választ adni. — Ez a *challenge-response* elmélet. Ha és amennyiben sikerül megfelelő választ találni, úgy felvirágzás, megújulás következhet be. A kihívás serkentőleg hat a továbbélésre. — Van, aki Toynbee elméletét az *egyház történetre is érvényesnek* tartja: az ősi gyülekezet így lépett ki a jeruzsálemi, majd a szentföldi közösségből, találkozott a mediterrán övezet kultúrájának és civilizációjának kihívásaival, a zsidó szellem a görög rómaival, s a kihívásokra jól válaszolt. Minden egyes régió és európai nép új és új kihívást jelentett, sőt ez világméreteken is igaz — vélik többen. Még a magyarországi egyháztörténet értékelésében is segíthet ez az elmélet. Magam részéről csak *korrekcióval* tudom elfogadni a mondottakat: bizonyos korlátok között ugyan elfogadható, gondolatébresztő lehet Toynbee elmélete, de nekünk tudnunk kell, hogy nemcsak kihívás van, hanem *küldetés* is. Ez keresztény felfogás szerint fontosabb motiváció minden kihívásnál. Ez a *mandatum* akkor is szolgálatra serkent, amikor a magunk részéről nem látunk kihívást, mégis végezzük szolgálatunkat. Ez az, amit Pál apostol tanácsol fiatal munkatársának Timóteusnak: „hirdesd az igét, állj elő vele akár alkalmas, akár alkalmatlan az idő, fedd, ints, biztass türelemmel és tanítással” (2Tim 4,2 kk). A *mandatum* akkor is és úgy is érvényes, hogy látszólag az embereknek nincs is szükségük arra, amit adni tudunk, a mi látásunk szerint alkalmatlan az idő. Különben az igény, a kereslet határozna meg egyházi szolgálatunkat és *nem szolgálni, de kiszolgálni akarnánk* embertársainkat. Ez bizonyára hamis út. Így a korszellem (Zeitgeis), és nem a Szentlélek (Heiliger Geist) uralma alatt állnánk, vagy Ady kemény szavaival kifejezve: „Minden igának barma” volnánk. Mi pedig a Krisztus igájában dolgozunk... Csak ilyen értelemben vállalom a kihívás-válasz képletet, tudva, hogy *a mandatum több a kihívásnál is*, de így igen: lelkészeinknek ma valóban új kihívásokkal kell szembenéznük és ezekre meg kell kísérelni megtalálni a helyes választ. Megjegyzem: ha a kihívást nem az említett Toynbee képletben értjük, hanem a tanítványi elhívásra is gondolunk, vagy általános jézusi meghívásra gondolunk, úgy egy másik kép tárul fel előttünk: a kétütemű jézusi munkamódszer: „Jöjjetek énhozzám mindnyájan ...menjete el minden néphez”. Jöjjetek-menjete! Olyan ez, mint a szívdobogás, mint szívünk működése: beszívja a fáradt vért és kilöki a felfrissültet és ez megy szakadatlanul. Jöjjetek, menjete!

Új feladatok

Az új politikai, gazdasági és társadalmi konstelláció, történelmi helyzet evangélikus lelkészeinket is új feladatok elé állította. A teljesség igénye nélkül néhány ilyen területet említek meg. — Minden történelmi egyházban hazánkban jelenleg hasonló jelenségeket észlelnek, meggyőződésem szerint, más felekezetű, de az *egy Egyházhoz* tartozó szolgatársaink. Egyházainkban mindenütt keresik a helyes, megfelelő válaszokat, nemcsak elméletileg, hanem gyakorlatilag is naponta, mindennapi feladat teljesítésükben.

Több a munkaalkalom. Kapuk, ajtók nyíltak meg és ezeken be kell mennünk az evangéliummal... Kórházainkban nem csupán látogathatjuk híveinket szerdán-pénteken és vasárnap, hanem rendszeresen tarthatunk istentiszteleteket, úrvacsorát oszthatunk (eukarisztiát ünnepelhetünk), lelkipásztori, lelkigondozói szolgálatot végezhetünk, egyes helyeken külön szobában, teremben. Ugyanez érvényes a börtönben végzett szolgálatokra is, sőt itt mégjobban érezzük a nagyobb lehetőséget, hiszen ez a terület azelőtt el volt zárva előlünk. Hangunkat hallathatjuk sajtóban, rádióban, TV-ben. A közéletben várnak tőlünk valamit: sajátos színünket, hangunkat. Lelkészeink egy része ma arról panaszkodik, hogy nem bírja ellátni feladatát, vagyis nem tud minden kívánságnak és lehetőségnek eleget tenni. Nem futja erejéből, idejéből. Lelkeszi karunk másik része viszont azt érzi: nincs igazán felkészítve, felkészülve ezekre a szolgálatokra és *amatőrként mozog* az új lehetőségek között. Van, aki irigyli a nyugati kollegákat, akik sokkal jobban szakosod-

tak és nem kellett a „one-man-show”, az egyszemélyes munkastílusban élniök egy életen át egyházközségükben.

Ezekkel kapcsolatban jelentkezik a *feladatok időbeli ütközésének* (collisio officiorum) kérdése. Minket egykor Sopronban az egyetemen még arra tanítottak, hogy ilyen nincs, csak lusta, rendetlen pap, aki nem tud jól élni idejével, nem tudja beosztani napját és ezért él állandó időzavarban. Sajnos, ez nem igaz. — Sokan úgy tapasztaljuk, hogy ma egy időben egyszerre több helyen is kellene lennünk, de ez fizikailag lehetetlenség. Megéljük, hogy adós szolgálk vagyunk, akik tökéletes, teljes szolgálatot nem tudunk végezni, bocsánatra szorulunk.

Ide tartozik a *helyes hangsúly megtalálásának* kérdése, másképpen a *prioritások kiválasztásának művészete*; Mi az igazán fontos? Mit kell előnyben részesíteni? Mi az, ami elhagyható? A prioritások helyes kiválasztása is csak a bűnbocsánat reménységében történhet. Rászorulunk Urunk bocsánatára, haszontalan szolgálk vagyunk, akik nem tudunk minden feladatot ellátni. Magánvéleményként írom: azt figyelem meg, kollegáim egy része ma a *tanítás, az újra tanítás* lehetőségének varázsában él és közben elhagyja a fejtől-fejig történő missziót, vagy a releváns igehirdetésre készülést. Egyszerűen nincs ideje a pasztorizációra és az alapos evangéliumhirdetésre. Még azt is megkockáztatom, hogy talán a kisegyházak mai „sikereinek” titka az, hogy nincsenek iskoláik és nagyobb gondot tudnak fordítani a misszióra.

Más terület, de el nem hagyható a *financiális kérdések* labirintusa. Új anyagi lehetőségek jelentkeztek. Ha nem is gazdag az egyház, mint azt sokszor halljuk rosszindulatúan kívülről vádként, de az előzőeknél nagyobb anyagi lehetőségek között él. Ez *kihívás is, kísértés is*. A nagyobb anyagi keretek elfordíthatják tekintetünket az „egy szükségéstől”. Anyagi versenyhelyzetet emlegetünk, ahol mindenki a piacgazdaság keretei között gondolkodik. A kevés és a sok egyaránt lehet kísértés, nemcsak kihívás. Társadalmilag is csak az az egyház független, amelyik önálló, önellátó, öfenntartó és csak valóban aktív, anyagilag is felelős egyháztagjaira támaszkodik. Ez máris továbbvezet az egyház-államtársadalom-önkormányzat, bonyolult, a helyi gyülekezetekben is jelentkező összefüggésének kérdéséhez. Lebontva az állami és egyházvezetői tárgyalások eredményeit és tárgyalásait, *helyi szinten* nagyon kell vigyáznunk, hogy az egyház egyház maradjon, elsősorban ne igényei legyenek, hanem Urától kapott feladatai, *semmiképpen ne legyen az állam segélyezettje*. Erről szólni nálunk evangélikus lelkészek között nem mindig népszerű, de hosszú távon ezt tartom egyedüli helyes alapelvnek, becstelenségnek és jövőt ígérőnek. Mivel Amerikában is végeztem tanulmányokat ordinációim után, ott megtanultam, hogy így is lehet az egyháznak az anyagiakra tekinteni és lehet szabad adakozásból élni a gyülekezeteknek. Nem ért „sokk”-szerűen, amikor megszüntették a kötelező egyházi adózást. Sok evangélikus lelkésztestvérem az egykori NDK-ban ugyanezt vallja ma is.

Kihívásnak érzem az *ökumenikus lehetőséget*. Sajnos, nem látom, hogy lelkési karunk, vagy általában a történelmi egyházak lelkészei, papjai, lelkipásztorai igazán jól élnek ezzel a kihívással. Túláságosan el vannak foglalva saját portájuk söprögetésével, saját felekezetük sok-sok új feladatával, sokszor belső torzskodásaival és így „nem érnek rá” az ökumenikus kapcsolatok ápolására, az új lehetőségek kihasználására. Nem vagyok pesszimista, nagyobb ügynek érzem az ökumenizmust annál, mint ami csak néhány évtizedre szólt, ma időszerűtlenné vált, hiszen közös Urunk imádkozott érte és a mi nemzedékünk jobban megismerte végakarátát, mint az előző korok — „akarom, mindnyájan egy legyünk!” — mégis az a benyomásom, most, amikor túl minden udvariassági gesztuson, belemehetnénk az in sacris világába, komoly teológiai diszkussziókra lenne lehetőségünk, felismerhetnénk, miben szabad és lehet közösen bizonyosságot tennünk, sokan megfáradtak, sőt némi gyanúval kezelik az ökumenizmus ügyeit. Véleményem szerint, sem a Magyar Római Katolikus Egyház nem engedheti meg magának, hogy megfeledezzék testvéregyházairól, sem a magyar protestantizmus nem ismételtetheti 16. századi képleteit, vagy képzelteti azt, hogy mások nélkül tetszeleghet az „igaz kereszténység” szerepében. Nemcsak egymás sorsa lettünk itt, nemcsak kívülállók kezelnek egy egyházként, de élnünk kell és lehet azt a felismerést: *több köt össze, mint ami elválaszt*. Az ökumenizmus elhanyagolása a szektásodás korában és dzsungelében életveszélyes! Tudom, ez nem elég, hiszen a félelem kevés az egységhez, pozitívumok felmutatása

szükséges. Ez lehetséges is. *Letérünk a 20. század egyháztörténeti főútjáról, ha elhagyjuk az ökümenikus gondolkodásmódot és életgyakorlatot.*

Kihívásnak tekintem egy átgondolt *jövőkép* kialakítását is. *Milyen lesz az egyház holnapja? Milyen lesz a holnap egyháza?* Ez a kettős kérdés állandóan izgat és másokat is gondolkodásra és kísérletezésre készítet. Bátorítok is rá. Nem kell valamiféle egységes egyházi futurológiát erőltetni, percre kiszámított prognózist adni, de józanul tervezni kell: számba venni erőnket, mint a hadba induló király és a tornyot építő mester Jézus szavai szerint, természetesen ismerve az érem másik oldalát is: életünk ideje Urunk kezében van és „még az éjjel elkérhetik lelkünket”. Balgák volnánk, ha erre nem gondolnánk. Mégis *hiányolom az átfogó koncepciót egyházunkban és más egyházakban éppen a jövőképet illetően.* Ez nem megvetése a Hegyibeszéd tanácsának: „ne aggodalmaskodjatok”... ez inkább *felelőtlenység.* Ha ma már nem is beszélnek körülöttünk tervgazdálkodásról a szocializmus értelmében, de vállalatok és magánvállalkozások terveznek, erőiket józanon felmérve és belevetve a vállalkozásokba. Még a hamis sáfároktól is tanulhatunk! Nálunk sokkal többet foglalkoznak a múlttal, mint a jövővel. Ez nem vall apostoli mentalitásra. Az Újszövetség népe ugyan nem feledkezett meg a drága, közös múltról, de közben járta a vándorutat előre és a jövődőt kereste, az időbeli és az időtlen jövőt (Zsid 12,1–2 és 13,14). A vissza-visszatekintgető sóbálvánnyá dermed, a húsos fazekakhoz vágyó nép alkalmatlan az ígéret földjére érkezéshez. Aki unos-untalan elmúlt századok egyházi aranykorát emlegeti, vagy aki akár csak 50–70 évet akar visszalépni, az álmodozik, nem veszi komolyan a nekünk adatott időt s vele együtt korunk kihívásait. Nem is tudja betölteni mandátumát. Mostanában az Apostolok Cselekedeteiről írott könyvet az átlagnál többször olvasom. *Isten új népe keresi helyét, missziói szolgálatát az adott kihívások között.* Példaértékű lehet, amit ebből a könyvből tanulunk, valamennyi lelkészünk számára.

Brückner Ákos Előd O.Cist.

HÁZONBELÜLI PÁRBESZÉD

— LELKISÉGEK, EGYHÁZKÖZSÉGEK DIALÓGUSA

HAZAI EGYHÁZUNK ÉLETÉBEN —

„Katolikus-katolikus párbeszéd” címen tett fel kérdéseket a közelmúltban (1993. jún. 25.) az IGEN című ifjúsági lapunk. Jogos a lap érdeklődése, hogy az olvasónak milyen kapcsolata van a lelkiségi mozgalmakkal. Jó azonban azt is megkérdeznünk, milyen kapcsolatban vannak az egyház szervezetei, társaságai, elsősorban a lelkiségi mozgalmak, egyház-községek egymással. Vajon csak külső irányú kapcsolatok épülnek-e a közösségek és egyesek között, vagy abroncs-szerűen is átfogják egymást a különféle csoportosulások?

Elvi hátterek. Úgy is feltehetnénk a kérdést, vajon mennyire él vagy éled újjá nálunk az a biblikus szemlélet, amelyet például Róm 16., vagy 3Jn levél sugall? Az apostolokat kétségtelesen érdeklik a hívek, családok, közösségek sorsa, vendégszeretete, egymás elfogadása. Miért ne lehetne igehirdetésünk és imakultúránk része a szentpáli levelek hálaadásának öröme: „Hálát adunk Istennek... mert hallottunk... arról a szeretetről, amely valamennyi szent iránt eltölt titeket” (Kol 1,3–4); „dicsekszünk is veletek Isten egyházaiban” (2Tesz 1,4); „Istenbe vetett hitetek mindenüvé eljutott, úgyhogy nem is szükséges róla beszélnünk” (1Tesz 1,8–9). Látjuk, az egyházak élénk kapcsolatba kerültek egymással, elsősorban a vándorapostolok útján. Vajon napjainkban ez a minta mennyire tudatos, mennyire vonzó?

A II. Vatikáni zsinat szorgalmazza, hogy Krisztus pásztori szerepében osztozva vállaljunk közösséget a teljes egyházzal, az egész emberiséggel. „Az összes egyházakért való gond” ma nemcsak Péter utódának, de a kollegialitásban élő minden püspöknek is ter-

he. — „Az a lelki adomány, amelyben a papok felszentelésük alkalmával részesülnek, nemcsak valamilyen korlátozott és egy helyhez kötött küldetésre teszi alkalmassá őket, hanem az üdvözítésnek mindent átfogó egyetemes küldetésére is, „egészen a föld végső határáig (ApCsel 1,8).” (Presbyterorum Ordinis — PO 10). Ennek jegyében a papi szolgálat egyetemessége érdekeltté tesz egymás munkája, közössége iránt is. — Az egyetemes papság erejében minden hívőnek missziós küldetése van (Ad Gentes, 36). „Jöjjön létre az együttműködés magánszemélyek között éppúgy, mint — a helyi főpásztor megítélése alapján — az egyházak vagy egyházi közösségek és azok szervezetei között is.” (AG 15) Bár ez a kijelentés itt ökumenikus értelemben szerepel, hogyne tételezné fel a belső egyházi párbeszédet közösségeink között?! Az együttműködés fórumaiként létesüljenek egyházmegyei tanácsok, amelyek „a világiak különféle társulatainak és vállalkozásainak kölcsönös összehangolására szolgálnak, de hagyják meg mindegyiknek sajátos jellegét és autonómiáját.” (AA 26)

Hadd szögezzük le az eddigi elvi kijelentések nyomán, hogy a különféle keresztény közösségek és intézmények „kölcsönös összehangolása” nem csupán az értük való — hagyományosan annyira hangsúlyozott — felelősséget jelent, nem is csak a késztetést, hogy az evangéliumot egyaránt hirdessék, hanem — éppen ezek érdekében — az egymásra való odafigyelést és egymás kölcsönös elfogadását is. A kapcsolatok kétoldalúak — mondják a mai lélektani tudományok — ezért jó reménnyel hallgathatunk egymásra és tanulhatunk egymástól. Feladatainkat fokozott kreativitással oldhatjuk meg, ha ki-ki kölcsönösen hozzájárul az összeegyeztetett tervek megvalósításához. A szent rendjében és hierarchiájában élő egyház csak nyer azzal, ha az együttgondolkodás és cselekvés fórumait — a maguk helyén és jelentőségében — igénybe veszi. *Szent Benedek Regulájának* 3. fejezete már másfélezer év óta ajánlja, hogy a tanácskozásokon még a fiatalokat is hallgassák meg, természetesen a végső döntés az apát felelőssége. Szinódusok, kongresszusok, konferenciák, szakbizottságok, team-munkacsoportok korábban élünk.

VI. Pál pápa „*Ecclesiam suam*” kezdetű enciklikájának III. részében belekiáltotta az egyház és a világ tudatába a dialógus lehetőségét és szükségességét. Éppen a fent említett apostoli felelősség, maga az „apostol” szó is visszautasíthatatlan küldetést, a másik felé irányulást jelent. „A szeretetnek ezen belső törekvését, amely azt akarja, hogy ő maga külsőleg megnyilatkozó ajándékká váljon, nevezzük ma általános szóhasználattal *dialógusnak*” — mondja az enciklika mintegy meghatározásként. „Az egyháznak dialógust kell folytatnia azzal a világgal, amelyben ma él. Az egyház önmagát is igévé, üzenetté, párbeszéddé alakítja.” VI. Pál szerint ez a nemcsak verbális, de közös cselekvésig elvívó párbeszéd-készség Isten terve és az egyház gyakorlata. Belső tartást, a szellemi emberhez méltó érzékenységet követel. Legyen világos, szelíd, bizalomteli és pedagógiájában okos. Irányuljon minden jóakarató emberre, — mégha az eszmei alapon ateista is — forduljon minden istenhívó s természetesen minden keresztény felé, de *érje el Isten házanéjét*, a szent, katolikus apostoli egyházat is. „Mennyire szeretnénk, hogy ez a házon belüli párbeszéd a hit teljességéig és a tevékeny szeretetig kibontakozna...”, hogy a katolikusokat valóban jó, bölcs, szabad, derűs és erős emberré alakítsa.” Ilyen értelemben érdekel bennünket most ennek a házon belüli dialógusnak a gyakorlata — főként a lelkiségek, egyházközségek hazai kapcsolatrendszerében.

A gyakorlat tanúsítása. — a/ Ami 1989 február 3–4-én történt a Patrona Hungariae gimnázium budapesti, Knézits utcai dísztermében, mára már legalább annyira jelentős örökség, mint amennyire bátor tett volt akkor. A hazai lelkiségek, megújulási mozgalmak meghívást kaptak arra, hogy püspökarunk jelenlétében bemutatkozzanak. A mindadig „a fű alatt sarjadó”, országunkba begyűrűző vagy áldozatok árán továbbélő lelkiségek (mint a Focolare, Neokatekumenátus, Ferences Család, Hit és Fény, Comunione e Liberazione, Katolikus Karizmatikus Megújulás, Taizéi-ek, Regnum Marianum, Házás Hétvége) végre felszínre jöhettek és legilletékesebb egyházi vezetők előtt megnyilatkozhattak. Ez egyrészt elismerésüket és nyilvános befogadásukat jelentette, másrészt erőteret ahhoz, hogy egymást is elfogadják.

Tudjuk, és az elmúlt négy év során korábban is sokszor tapasztaltuk, hogy a hirtelen felszabadulás túlfokozhatja az önkimondás, önérvényesítés igényét. Könnyen figyelmen

kívül hagyja a másikat, sőt ellentpontos neki. A konferencia bizonyára hozzájárult ahhoz, hogy ezt az akkoriban számításba vett veszélyt a lelkiségek esetében sikerült elkerülni. Ami ennek a találkozóznak a légkörét jellemezte, a nyílt szó, a Szentatyával való táviratváltás hitele, a Szegény Iskolanővérek kedves egyszerűsége, egyszerűsége, — megújulásunk reménye és tavasza volt. Ma is (vagy ma még inkább) érdemes végigtanulmányozni a találkozó négy referátumát a Vigilia 1989/7. számában (P. Cordes, a Világiak Tanácsa vatikáni alelnöke, M. Camisasca római szemináriumi rektor, Békés Gellért, Lukács László előadását). „Mint jól tudjátok, az egyház mozgalom” — jelentette ki a pápa hét évvel korábban, 1981. szept. 17-én az egyházi mozgalmak vezetőinek első találkozásán. „Az egyház mozgalom és titok, az Atya örök szeretetének, atyai szívének titka, amelyből a Fiú és a Szentlélek küldetése kezdetét veszi. Olyan mozgás ez, amely Isten szívéből indul és az ember szívébe érkezik, s a megújult szívből indul ki újra, hogy besugározza és átalakítsa az ember életének újabb területeit... Az egyház mozgalmainak tükrözniük kell annak a szeretetnek a titkát, amelyből az egyház született és folytonosan születik...”

Hogy a magyar kisközösségek és megújulási mozgalmak hogyan születtek, hogyan kezdett a hetvenes évektől kezdve a „lakáskereszténység” résztvenni a plébánia életében, és kinek mi a teendője, hogy mindez teljesen beleépüljön a hivatalos egyház életébe, — ezt Lukács László említett előadása foglalta akkoriban össze. Két és fél évvel később hazánkba látogató pápa püspökeinkhez intézett beszédében többek között ezt mondta: „Fontos, hogy hasztalan siránkozás nélkül a Lélekre hallgassunk és kitartó következetességgel nekirugaskodjunk a jövőnek. Úgy azonban, hogy a körülmények fényénél meglássuk, hogyan lehet és kell a jelen pillanatban Isten Országát építeni.”

Az 1989-es fórum olyan mély benyomást tett a résztvevőkre, hogy az éppen megalakuló Országos Lelkipásztori Intézet első feladata egyikének tartotta a további találkozások lehetőségének szolgálatát. Igaz, eleinte gyarló körülmények között, a részvételi létszám korlátozása mellett, de mégis kialakult a lelkiségek rendszeres találkozási rendje. Évről-évre október első szerdája délután — a liturgikus naptárban csupa karizmatikus ízű nap! — még csak a vezetőket hívhatta meg az Intézet, február első szombatján pedig lelkiségenként 2-3 képviselő is jelent szokott lenni a jó félnapos találkozón. Mindkét alkalommal nagy hangsúly van a közös imádságon (akár zsolozsma, szentségimádás, szentmise vagy spontán ima az). A februári összejövetelen egy-egy püspök elnököl, s rendszerint egy teológus tanítását gondolják át a résztvevők. Az együttlét másik szakaszában minden egyes képviselt közösség elmondja az elmúlt időszak tapasztalatait.

Az egyes találkozók sajátos belső fejlődési ívet mutatnak. A fórumokon készült feljegyzések nyomán elmondható, hogy 1989. okt. 4-én az újratalálkozásnak örültünk, és egymás beszámolójában minden pozitív ténynek. A közösségek keresték, hogyan válhatnak a helyi egyházközösségekben elfogadottá. Takács Nándor püspök jelenlétében 1990 februárjában már kezdett kijegecesedni, miként segíthetjük elő országos vagy regionális találkozók eredményességét, természetesen az egyes lelkiségek sajátos programjainak tiszteletbentartásával. 1990 őszén az élet számtalan jeléből meríthettünk erőt. Sürgetővé vált egy ismertető füzet kiadása, hogy a bárhonnan jött érdeklődőt tájékoztatni lehessen a számos közösségről. Az 1991 februári találkozó Katona István püspök vezetésével annyira tevékenység bizonyult, hogy a Lelkipásztori Intézet gondozásában Pünkösdre elkészült az „Ismertebb lelkiségek a magyar egyházban” című füzet, mely 19, vagy szerzetesrendhez kapcsolódó régebbi gyökerű, vagy újabb keletű közösséget mutat be. Sajátos értéke, hogy minden egyes lelkiség önmagát jellemzi és címét is megadja. — A találkozók ezután egyre több résztvevővel s egyre elevenebben folytak. A diakónusok képviselője is megjelent. Reményt keltett az, hogy előbb-utóbb a hazai felszentelt diakónusok egymást segítő közösséget alakítanak ki — a kalocsai minta nyomán — amellyel, hogy az egyházmegye életében is intenzíven részt vesznek. A pápalátogatást követő találkozók egyre inkább az új evangelizáció lendülete járta át.

Ács István püspök vezetésével 1992 februárjában a megjelentek azt keresték, mit akar velük az Úr Lelke. Nagy családdá kell az egyháznak alakulnia, hogy mind a társadalmi vákuum, mind a nem hiteles vallási jelenségek áldozatait otthonra találjanak benne. Ha

van hová „bejönni”, ha derűs és friss a krisztushívők közössége, ha ajtónk-szívünk nyitott mások mássága felé is, akkor az egyház hazánkban is: „jele és eszköze lesz az Isten-nel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének” (LG 1). Tizennyolc pontos feljegyzés készült a legényegesebb felkínált segítségekből. Például: „Fontos a verbális kommunikáció mellett a miliő-terápia is”; „A fél-falat mozgalom bevált: az egy-szeri étkeztetés fele költségét fedezik alapítványból”; „A taizéi szolgálat csak felráz és indít, a lelkeségi mozgalmaknak kellene folytatni a munkát”; „A vezetésre alkalmasnak látszó fiatalot meg kell szólítani: Te pedig gyere!”; „A Kalász célja: édesanyákat nevelni”; „A közeletiségbe visszavinni az Örömhírt!”. Határozat is született, hogy valamennyi résztvevő áttanulmányozza a Christifideles Laici pápai körlevelet és a Vatikán által 1986-ban kiadott dokumentumot a szektákról. Ez az összejövetel a szabad együttműködés mintája volt. Zárószavát minden főpásztornak elküldte. Ebben a személyes tanúságtétel, a jó légkör-teremtés, az információ áramoltatás és új, rugalmas struktúrák alakítása mel-lett szállt síkra, „hogy a keresztény közösség emberszabásúvá váljon, hogy lakhatóvá váljon a Föld”. — Időközben majdnem kétszeresére duzzadt a tagközösségek száma s mint fórum, egyre gazdagabb lett. Számos kapcsolatot alakított ki vagy mélyített el.

Ez a folyamat vezetett el 1992. november 28-hoz. A kelenföldi Szent Gellért plébánián rendezték meg a Világiak Társulásai és a Lelkeségi Mozgalmak első országos találkozó-ját. Seregély István egri érsek, a Püspöki Kar elnökének jelenléte és előadása fémjelezte a találkozót. Rámutatott arra, hogy a jól működő egyházközségeink kizárólagosnak gondolják magukat, mivel egyesületi rendszerünk kialakulatlan és így nem is ismerjük elég-gé egymást. A MKPK Titkárságának, Harrach Péter szervező munkájának az volt a célja, hogy „az egyház egyetlen apostoli küldetésébe illeszkedő akciókra szervezzük a szét-szórót, nagyrészt spontán szerveződő erőket”.

Az 1993. évi februári összejövetel már csaknem parttalaná vált. Arra figyelmeztetett, hogy új formát kell találni az erősödő vitalitás összefogásához.

— b/ Röviden utalunk arra is, hogy a *szó és tett dialógusa az egyházközségek között* hogyan sarjad. Ismeretes például a dorogi medence papságának és egyházközségeinek im-már több évtizedes összefogása. Hitbeli képzés, liturgia, keresztény kultúra, izléses szó-rakozás szintjén támogatják egymást és evangelizálnak másokat.

— Évek óta közös törekvéseket szorgalmaznak az ún. modell vagy útkereső plébáni-ák. Tapasztalataikat rendszeresen megosztják. Az utóbbi kb. másfél évben már regionális keretekben igyekeznek felkínálni mindazt, aminek evangéliumi hiteléről, eredményessé-géről a lelkeség, a szentségi pasztoráció és a közösségépítés terén meggyőződtek.

— A budai városmajori plébánia 1993 tavaszán, féléves felkészülés után olyan szinodális napot tartott, amely széles körökben érintette az egyházközség híveit és felfokozta a plé-bánia szakosztályi munkáját. Egyben jelöléses valamennyi egyházközségi tag részvéte-lével lefolyt találkozó egyházközségi vezetőséget választott. — Másutt egy ifjúsági „mi-ni-zsinat” nyomán ifjúsági lap és a plébánia mellett működő egyesület jött létre. Ezeket azért említjük, mert egyrészt foghatóvá teszik az 1987. szinódus szállóigéjét: az egyház-község a közösségek közössége, másrészt alkalmassá teszik a helyi egyházközséget arra, hogy más közösségeket is meg tudjon szólítani. Történt már budapesti és vidéki városok egyházközségi képviselői között egésznapos találkozó. Elég, ha ennyit idézünk: „Ha-zafelé a vonaton lelkes beszélgetés alakult ki az emberek között, egy napra magukévá tették egyházközségünk gondját.” Azóta kiderült, nemcsak egy napra... — Van olyan vi-déki városunk, amelyben már évek óta összejönnek közös liturgiára, estére a város vala-mennyi egyházközségének képviselői. — Ahol együtt épít új templomot, közösségi há-zat az alakuló vagy kiteljesedő plébánia, van esély arra, hogy más közösségeket is be tud munkájába kapcsolni. Elég, ha a győri Szentlélek templomra és az Apor Vilmos iskolára utalunk, vagy a káposztásmegyeri, a Zoborhegy-téri közösség munkájára gondolunk. Szerencsés fejlemény, hogy a belga építő fiatalok ismert mozgalmának jó példája nyo-mán hasonló hazai megmozdulások is vannak (pl. az andocsi kegyhely renoválása). — Hogy hazánk mennyire része Európának, ennek az egyházi élet síkján tanújele a francia, német, olasz testvérplébániákkal való kapcsolataink kialakulása. Az esetleges anyagi se-

gítség nélkül lassanként fontosabbnak bizonyul a hit és a keresztény kultúra megosztása. Kölcsönös látogatásaink igazolják, hogy nekünk is van adnivalónk számukra. Ennek a bontakozó kapcsolati rendszernek a próbaköve és fedezete az a közvetlenebb körű párbeszéd, amellyel határainkon túli magyar testvéreink sorsában igyekszünk osztozni.

Néhány átfogó szempont. Befejezésül ezen *belső dialógusok*, mozgások néhány jellemző vonására és követelményére szeretnénk rámutatni.

— a/ *Az egymással párbeszédben álló* lelkiségeket, közösségeket, rokon teológiai, lelki-ségi tényezők hatják át. Ezek az egymás megértésének, a közös lendületnek titokzatos mélységű gyökerei, alapjai. Ilyen vonások:

— a *bibliás életerő* felfakadása; az Istentől az egyházba áradó mozgás érzékeny észre-vétele és megválaszolni akarása. Ez egyben kihívás a bibliai koinonia megteremtésére és a benne való egységre;

— az elmélyültebb és gyakoribb *imádság*, a nagyobb figyelem Krisztus eucharisztikus köztünk léte iránt;

— A mozgások gyakran alulról induló *laikus mozgalmak*. Céljuk mégsem egy megújulási mozgalom létrehozása, hanem az egész egyház megújulása a Szentlélekben. Ezért készsége-sék a péteri főség, a hierarchia igazlelkű elfogadására. Örömteliek, lelkesek, otthonosak;

— Társadalmilag a legjobb értelemben *szolidárisak*, elkötelezettek. Készek a misszióra és tanúságtételre. Nyitottak a nem katolikusok felé is, de nem a relativizmus, hanem a kölcsönös gazdagodás szellemében.

— Bár közösségek *egymás közötti párbeszédéről* szólnak, ezek erőterében a keresztény hi-vatás újrafelfedezését, a karizmák kifejlődését, a krisztusi egyéniség formálódását is ész-re kell vennünk. Ilyen talajon, ilyen atmoszférában az egyes ember is önmagára, helye-sebben Isten akaratára talál.

— b/ Amikor az egyházon *belüli dialógust* hangsúlyozzuk, észre kell vennünk — az újabb egyházi irodalom tükrében is — néhány olyan *figyelmeztetést, egyensúlyozó követel-ményt*, amely az egészséges kölcsönösség építésének feltétele:

— „Krisztus követését... csak egyes emberek kezdek el, ez mindig az egyént hívja meg. Az igazsággal való egyéni, személyes találkozás pótolhatatlan; a saját bűnünkkel való szembesülés és a személyes megtérésre való megnyílás helyettesíthetetlen.” — mondja könyvében P. J. Cordes (A lelket ki ne oltátok, 90. o.). „A keresztény nem az egyház tagjaival való közösség által lép be a Krisztussal való közösségbe, hanem fordítva. Az egyén személyes hitvallása és Krisztushoz való viszonya révén lép be Krisztus misztikus testének közösségébe” (H. U. von Balthasar). A közösség tehát nem olvashatja be, nem „nyelheti le” az egyént, hanem teret ad egyénisége, üdvössége munkálásának.

— Cordes figyelmeztet, hogy ha egy-egy lelkiség pillanatnyilag a „sivatagba kivonu-lás” állapotában van is, csak azért húzódik el a nagy egésztől, hogy előkészítse újbóli oda belépését, — jobb szinten.”

— „Az egyház valamennyi struktúrájának és szolgálatának viszonylagos jelentősége van — nevezetesen arra irányulnak, hogy a hívőt megnyissák a Szentlélek működése számára.” (129. o.) Minden lelkiség, közösség megindulása egy megérintettség, „új ab-lak, amelyen át betekinthetünk az Evangélium centrumába”. (131. o.) „A lelkiség a dogma-tika szubjektív oldala.” (uo.) Akik elindítják, azok számára izzó és gyújtó meglátás az isteni kinyilatkoztatásról. — Ezért a *lelkiség* a kisarkítottsága és feltöltöttsége miatt *alkalmas* arra, hogy dialógusba lépjen a hozzá hasonló, kissé mégis más profilírozású társközösséggel.

A fentiekből következik, hogy „a mozgalmak döntő mértékben hozzájárulnak ahhoz, hogy a kereszténység minél átfogóbban merítsen az Evangélium lelki örökségéből és megmutassa az egyháznak a nagyobb bőség felé vezető utat (vö. Jn 10,10). (140. o.) „Ha kifelé a csoportok szaporodása az egyház egyre több tagjának esélyt nyújt arra, hogy adottságaiknak, származásuknak és érdeklődésüknek megfelelő közösségekre találjanak, befelé egy közvetlenebb kommunikáció lehetőségét nyitják meg” (141!) A *belső dia-lógus* lehetőség, követelmény, áldás — egyben minden kifelé irányuló párbeszéd előfel-tétele, hitele és megújulása.

Számunk írói: Bánhegyi B. Miksa OSB főiskolai tanár, Pannonhalma — Békés Gellért OSB egyetemi tanár, Róma-Pannonhalma — Bittsánszky Géza kutató-mérnök, Budapest — Brückner Ákos Előd O.Cist. plébános, Budapest — Hafenscher Károly lelkész, az Evang. Hittud. Akad. tanára, Budapest — Homeyer, Josef püspök, Hildesheim — Horvat, Franz spirituális, Mattersburg — König, Franz bíboros, Bécs — Kremer, Jacob egyet. tanár, Bécs — Mihályi Gilbert O.Praem. Szombathely — Müller Wolfgang SJ Münster — Nemeshegyi Péter SJ professor, Budapest — Pákozdai István egyetemi lelkész, Budapest — Rahmer, Karl SJ — Széll Margit tanár, a TEOLÓGIA szerkesztője, Budapest — Tomka Miklós szociológus, Budapest — Várszegi Asztrik OSB főapát, püspök, Pannonhalma

SOMMAIRE

GELLÉRT BÉKÉS OSB: L'amour du Dieu dispensateur de dons
— Le mystère „l'échange miraculeux” —

ETUDES

ASZTRIK VÁRSZEGI OSB: L'Eglise du dialogue
KARL RAHNER: Sur le dialogue dans l'Eglise (trad. par B. Miksa Bánhegyi)
MIKLÓS TOMKA: Nos divisions

ENTRETIEN DE TEOLÓGIA

avec le Prof. PÉTER NEMESHEGYI S.J. — Vers le dialogue universel... (Margit Széll)

TOUR D'HORIZON

Le Cardinal FRANZ KÖNIG: Que l'Eglise soit... (Trad. B. Miksa Bánhegyi)
JACOB KREMER: Conflits et leurs solutions bibliques au sein de l'Eglise (trad. par B. Miksa Bánhegyi)
GÉZA BITTSÁNSZKY: Quelques réflexions théoriques au sujet du dialogue
ISTVÁN PÁKOZDI: A la recherche du dialogue dans les labyrinthes des médias
GILBERT MIHÁLYI O.Praem.: L'Eglise enseigne-t-elle ou apprend-elle le dialogue?
WOLFGANG MÜLLER S.J.: „Résister face à face” — Ressources bibliques pour notre prière —
(Trad. par B. Miksa Bánhegyi)
Le dialogue est à poursuivre et non pas à saboter! Quel doit être notre comportement vis-à-vis des autres dans l'Eglise? — Débat de Comité Central des Catholiques Allemands — (Tamás Fráter)

QUESTIONS THÉOLOGICO-PASTORALES

„Omnia in caritate!” — Méditation sur la devise de Mgr. PAUL IBY, archevêque diocésain d'Eisenstadt —
(Franz Horvat — Trad. B. Miksa Bánhegyi)
JOSEF HOMEYER: Le manque de prêtre et l'espoir d'une nouvelle sorte d'Eglise (trad. par B. Miksa Bánhegyi)
KÁROLY HAFENSCHER: Nos pasteurs entre les défis contemporains
ÁKOS BRÜCKNER O.Cist.: Le dialogue „ad intra” — Dialogue entre tendances de spiritualité, communautés paroissiales dans notre vie ecclésiale —

INHALT

GELLÉRT BÉKÉS OSB: Gottes schenkende Liebe — Das Mysterium des „wunderbaren Tausches” —

AUFSÄTZE

ASZTRIK VÁRSZEGI OSB: Die Kirche des Dialogs
KARL RAHNER SJ: Vom Dialog in der Kirche (übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
MIKLÓS TOMKA: Unsere Gespaltenheiten

DAS GESPRÄCH DER TEOLÓGIA

mit Professor PÉTER NEMESHEGYI SJ — Auf einen allgemeinen Dialog zu... (Margit Széll)

UMSCHAU

Kardinal FRANZ KÖNIG: Die Kirche Christi sei... (übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
JACOB KREMER: Konflikte und Konfliktlösungen in der Kirche.
Folgerungen des Wiener Testamentlers (übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
GÉZA BITTSÁNSZKY: Theoretische Erwägungen zum Dialog
ISTVÁN PÁKOZDI: Versuche des Dialogs in den Labyrinthen der Medien
GILBERT MIHÁLYI O.Praem.: Ist die Kirche des Dialogs Meister oder Schüler?
WOLFGANG MÜLLER SJ: „Ins Angesicht widerstehen” — Gebetshilfen
aus der Bibel (übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
TAMÁS FRÁTER: Dialog statt dessen Sabotierens! Wie wir einander in der Kirche behandeln sollten
— Diskussionsthema des Zentralkomitees der deutschen Katholiken —

THEOLOGISCHE-SEELSORGLICHE FRAGEN

FRANZ HORVAT: „Omnia in caritate!” — Meditation zum Leitspruch
des Diözesanbischofs von Eisenstadt, PAUL IBY
(übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
JOSEF HOMEYER: Der Priestermangel und die Hoffnung, auf eine neue
Art Kirche zu sein (übersetzt von B. Miksa Bánhegyi)
KÁROLY HAFENSCHER: Unsere Pastoren unter heutigen Herausforderungen
ÁKOS ELŐD BRÜCKNER O.Cist.: Dialog innerhalb der Mauern (Dialog der Spirituellen Richtungen
und der Gemeinden im Leben unserer ungarländischen Kirche)

Ára: 90 Ft

*Akartok egy jó tanácsot?
Ne mondjátok többé:
„Minden össze fog omlani”,
hanem mondjátok — és ez igaz —
„Már minden a földön hever”, —
és észreveszitek majd,
hogy sokkal érdekesebb és örömtelibb,
ha nem az előregedett, tönkre ment múlt
védőinek,
hanem az új jövő
építőinek
tartjátok magatokat.*

Carlo Carretto

TEOLÓGIA negyedévi folyóirat.

Felelős szerkesztő: Szennay András — Felelős kiadó: Lukács László

Kiadja a TEOLÓGIA kiadóhivatala, 1053 Budapest, Kossuth L. u. 1. l. em. 1.

Szerkesztőség: 1053 Budapest, Ferenciek tere 7-8. III. lépcső, II. em. 9. Tel.: 1173-661/110

Kézirat leadása kizárólag a szerkesztőség címére. — Megjelenik egyházi jóváhagyással: február, május, augusztus és november közepén. — Ára: 90 Ft — Előfizetési díj 1 évre 360 Ft, fél évre 180 Ft.

Csekk számlaszám: OTP VII. ker. 218—98316/512—000324—1. Előfizetés és templomi terjesztés a kiadóhivatalban.

Utcai árusítás a Hírlap és Postaszállítási Igazgatóságnál. — Külföldön előfizethető a Kultúra Könyv és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat útján (P. O. B. 149. — Budapest, 1389). Külföldi előfizetési díj: 1 évre 10,50 USA dollár, vagy ennek megfelelő összegű más pénznem. Átutalható a Magyar Nemzeti Bankhoz (Budapest 54.) a Kultúra 024/2 számú számlájára az összeg rendeltetésének (Teológia-előfizetés) feltüntetésével. Terjeszti a Magyar Posta.

Minden jog fenntartva.

Nyomás: VESZPRÉMI NYOMDA RT. — Felelős vezető: Fekete István igazgató

Index szám: 25 821

HU—ISSN 0133—1779